

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Софійський університет імені К. Охридського
(м. Софія, Болгарія)
Великотирновський університет імені Св. Кирила та Св. Мефодія
(м. Велико-Тирново, Болгарія)
Центр гуманітарної освіти НАН України
Асоціація Філософського Мистецтва

ЛЮДИНА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

ВИМІРИ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ,
ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ
ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Підхід філософської антропології
як метаантропології

За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Київ
КНТ
2020

УДК 141.319.8:159.964.2:004.8(082)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Факультету філософії та суспільствознавства
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Протокол № 10 від 1 червня 2020 року)*

Рецензенти:

Свириденко Д., доктор філософських наук, професор
Препотенська М., доктор філософських наук, професор

Людина і штучний інтелект: виміри філософської антропології, психоаналізу, арт-терапії та філософської публіцистики. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За ред. Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – 265 с.

У збірнику наукових праць розглядаються низка питань, які в найближчому майбутньому стануть не лише теоретичними.

Якими є перспективи взаємодії людини та штучного інтелекту? Ми створюємо штучний інтелект чи виховуємо штучного індивіда з інтелектом? Як співвідносяться сильний штучний інтелект і особистість? Чи можлива поява нової культури як результату партнерської взаємодії людини і сильного штучного інтелекту? Більше того, чи можливе олюднення сильного штучного інтелекту, коли він зможе зрозуміти людину з її екзистенціальними переживаннями, творчими пориваннями, проблемами статі? Може таке олюднення – ключ до відповідей на всі попередні запитання?

Значне місце займає розробка методологічних засад дослідження в контексті метаантропології, культурної метаантропології та андрогін-аналізу.

Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за зміст підходів, точність наведених фактів, цитат, імен та інших відомостей.

**Видання підготовлено в лабораторії метаантропологічних досліджень
кафедри культурології та філософської антропології
НПУ імені М.П. Драгоманова
і здійснене за сприяння
Асоціації Філософського Мистецтва.**

ISBN 978-966-373-925-0

© Н. Хамітов, С. Крилова, Я. Любивий, Л. Шашкова та ін., 2020
© Оригінал-макет – Асоціація Філософського Мистецтва, 2020

Редакційна колегія:

Назіп Хамітов, доктор філософських наук, професор, голова редколегії (м. Київ).

Світлана Крилова, доктор філософських наук, професор, перший заступник голови редколегії (м. Київ).

Ельвіра Герасимова, доктор філософських наук, професор, заступник голови редколегії (м. Київ).

Віктор Вашкевич, доктор філософських наук, професор (м. Київ).

Ярослав Любивий, доктор філософських наук, професор (м. Київ).

Дімітр Мірчев, доктор філософських наук, професор (м. Софія, Болгарія).

Сільвія Мінєва, доктор філософії, професор (м. Софія, Болгарія).

Тамара Розова, доктор філософських наук, професор (м. Одеса).

Людмила Шашкова, доктор філософських наук, професор (м. Київ).

Людмила Шкіль, кандидат філософських наук, доцент, відповідальний секретар (м. Київ).

ЗМІСТ

ХАМИТОВ Назип, КРЫЛОВА Светлана. ОЧЕЛОВЕЧИВАНИЕ СИЛЬНОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА: ПОДХОД МЕТААНТРОПОЛОГИИ.....	8
АНГЕЛОВА Ваня. ВИРТУАЛЬНОЕ И РЕАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ДИАЛОГА	26
ШАШКОВА Людмила. КООПЕРАЦІЯ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРОБЛЕМА «ШТУЧНОЇ СОЦІАЛЬНОСТІ»	32
ЛЮБОВИЙ Ярослав. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ.....	37
ЩЕНКО Юрій. ДВООКЛИЧНІСТЬ ПРИРОДНОГО І ШТУЧНОГО В КУЛЬТУРІ І НАУЦІ	46
ДЕВТЕРОВ Илья. О СОЦИАЛЬНО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЙ ПРИРОДЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ЯВЛЕНИЯ.....	57
ДОБРДУМ Ольга. ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: НАДЕЖДЫ И ОПАСЕНИЯ.....	62
ДОНІЙ Наталія. ЛЮДЯНІСТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІАЛОГУ З ІНШИМ/ЧУЖИМ.....	77
ПРЕПОТЕНСЬКА Марина. НОМО URBANUS В ЕПОХУ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	80
БІЛЬЧЕНКО Євгенія. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПУСТОТА: ДИГІТАЛЬНА КУЛЬТУРА ОЧИМА СКЕПТИКА.....	87
КАЛУГА Володимир. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК МОДЕРАТОР БУТТЯ БУДЕННОЇ ЛЮДИНИ: ЙМОВІРНІ ПЕРСПЕКТИВИ	93
МАКСЮТА Микола, СОКОЛОВА Олександра. ПРОБЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ: АНТРОПОЛОГО-ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ	98
ЛИПИНА Татьяна. РЕЛИГИЯ И ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ОТ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИХ ПРАКТИК К СОЗДАНИЮ БОГА	102

<i>ГУРОВА Інна.</i> МЕРЕЖЕВИЙ СЕРВІС Web-2.0 ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАСФОРМАЦІЮ ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ	109
<i>ГОЛЬД Ольга.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: МОВНИЙ АСПЕКТ	113
<i>КУЧЕРА Тетяна.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ТАК ТА ПРОТИ.....	116
<i>ВОРОЖЕЙКІН Євген.</i> ІНЖЕНЕРІЯ СВІДОМОСТІ НА ПРИКЛАДІ СЕРІАЛУ «СВІТ ДИКОГО ЗАХОДУ»	124
<i>DANYLOVA Tetiana, Kuchkyruk Tetiana, GORBATIUK Taras.</i> HUMAN BEINGS, INTELLIGENCE, AND THE POSTMODERN WORLD	128
<i>ДЕВЯТЫХ Сергей.</i> МОРАЛЬ РОБОТОВ. КАКОЇ ЕЙ БИТЬ?	132
<i>МАЛІМОН Віталій.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЗМЕНШЕННЯ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ	136
<i>МЕЛІХОВА Юлія.</i> ВІД ЛЮДИНОПОДІБНОЇ МАВПИ ДО ЛЮДИНОПОДІБНОГО РОБОТА. КАПУЛЯЦІЯ ПЕРЕД ЛЮБОВ'Ю ...	140
<i>НИВНЯ Анна.</i> ЧЕЛОВЕК В ПРОКРУСТОВОМ ЛОЖЕ ОЦІФРОВАННОГО МИРА	143
<i>РАДУТНИЙ Олександр.</i> НОВА ЗАГАЛЬНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ВІДНОСИН ЛЮДИНИ, ЦИФРОВОЇ ЛЮДИНИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	147
<i>СІДАК Людмила.</i> ПРО НЕБЕЗПЕКИ ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	153
<i>КОЛОМІЄЦЬ Олександр.</i> ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ СТВОРЕННЯ НОВИХ РЕАЛЬНОСТЕЙ	159
<i>МРИНСКАЯ Наталья.</i> ПУТЬ ДЕМИУРГА: ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТЕ МЕТААНТРОПОЛОГИИ	161
<i>НЕСТЕРЕНКО Павло.</i> ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ.....	166
<i>ОРЕЛ Антон.</i> ЦИФРОВИЙ КОНТРОЛЬ = КРАХ ЛЮДЯНОСТІ.....	175
<i>ПАШИНСЬКА Агнеса.</i> ОШТУЧНЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ІНТЕЛЕКТУ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ	181

СОКОЛОВА Олександра. ФЕНОМЕН ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОСТОРІ ГУМАНІТАРНОГО ДИСКУРСУ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ	187
СЕРАЯ Лариса. ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ФЕНОМЕН ТВОРЧЕСТВА	191
ТЕРЛЕЦЬКА Наталія. ТРАНСГУМАНІЗМ — ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ ПОСТГУМАНІЗМУ	202
ТЕРЕЩЕНКО Оксана. ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	206
ТИМОШЕНКО Ольга. АНАЛІЗ СТРУКТУР СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....	210
ДАНДЕКАР Д. Дхармеш. ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ АВТОРИТАРНОГО І ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ	214
ОСАДЧА Олена. РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МУЗИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ: ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ТА МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	221
ЗАБОРСЬКА Наталія. СЕНС ЖИТТЯ В БУДЕННОМУ, ГРАНИЧНОМУ ТА МЕТАГРАНИЧНОМУ БУТТІ: ІНТЕРНЕТ	225
НОВИКОВА Юлія. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТІ ФЕНОМЕНУ ЛЮБОВІ ТА ЖАЛОСТІ ДО СЕБЕ	228
МОРГУН Валерія. ВІДНОСИНИ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ КУЛЬТУРИ?.....	233
КАРДАШ Софія. СЛАБКИЙ ТА СИЛЬНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ.....	239
СОКАЛЬСЬКА Лідія. ПРОБЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МАЙБУТНЄ ЛЮДСТВА	244
ІВАЩЕНКО Станіслав. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, СВІДОМІСТЬ, ВЛАДА: ЗВОРОТНА СТОРОНА МІМЕЗИСУ	250

Епоха машин: замінити мету швидкістю.

Карел Чапек

– А хіба психологія роботів так відрізняється від людської?

– Величезна різниця. Перш за все, роботи глибоко порядні ...

Я раптом усвідомив, які дурні створіння ці люди. Не існувало законів, що регулюють людські вчинки. Тому людям довелося самим придумувати потрібні правила, але навіть після цього вони не могли змусити себе їм слідувати.

Айзек Азімов, "Я робот"

Особистість не може задовольнятися собою. Вона завжди передбачає існування інших особистостей, вихід з себе в Іншого...

Микола Бердяєв

ХАМИТОВ Назип

доктор философских наук, профессор,
ведущий научный сотрудник Института философии
имени Г.С. Сковороды НАН Украины
Президент Ассоциации философского искусства

КРЫЛОВА Светлана

доктор философских наук, профессор,
заведующая кафедрой
культурологии и философской антропологии
НПУ имени М.П. Драгоманова,
вице-Президент Ассоциации философского искусства

**ОЧЕЛОВЕЧИВАНИЕ
СИЛЬНОГО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА:
ПОДХОД МЕТААНТРОПОЛОГИИ**

Человек не заслуживает никакой другой
справедливости, кроме человеческой.

К. Чапек

Что такое очеловечивание?

Когда мы говорим о сильном искусственном интеллекте, то в большинстве своем понимаем некие когнитивные способности, близкие к человеческим. Эти когнитивные способности предполагают постановку задачи и самостоятельное решение ее – наличие концептуализирующего интеллекта [13]. Однако что означают подобные способности,

что им сопутствует и что питает их, то есть является их основой?

Можно предположить, что мыслительные способности человека, которые мы хотим получить и у индивида с сильным искусственным интеллектом, сопровождаются некими *человеческими качествами*, без которых эти способности невозможны. Иными словами, для достижения реальности сильного искусственного интеллекта нужна не только *индивидуализация* когнитивности, но и *персонализация* всего бытия существа с искусственным интеллектом или, иначе, искусственного существа с интеллектом.

Индивидуализация (субъектность) как условие формирования и критерий сильного искусственного интеллекта, уже была обоснована в работе одного из авторов этой статьи [13]. Это основа метаантропологической теории искусственного интеллекта, в которой выделяются два базовых принципа, «которые определяют онтологию искусственного интеллекта» [13, с. 194]. Очертим эти принципы.

«1. Для создания сильного искусственного интеллекта необходимо формировать не искусственный интеллект как таковой, а субъекта искусственного интеллекта, включенного в реальную практическую деятельность и коммуникацию с человеком (людьми). На определенном уровне развития субъект искусственного интеллекта становится существом с искусственным интеллектом и принципиально отличается от устройства с искусственным интеллектом мерой самостоятельности, которая означает выбор параметров совершенствования.

2. Формирование сильного искусственного интеллекта предполагает, чтобы его субъект (носитель) прошел все

эволюционные ступени развития субъектов естественного интеллекта» [13, с. 194–195].

Сейчас мы готовы пойти дальше и выделить третий принцип метаантропологической теории искусственного интеллекта.

3. Высшие когнитивные и креативные способности субъекта искусственного интеллекта, которые уравнивают его в правах с человеком, возможны лишь в процессе его персонализации, которая в условиях коммуникации с человеческой личностью выступает очеловечиванием.

Иными словами, персонализация становится слишком абстрактным концептом для описания и моделирования эффективной эволюции существа с сильным искусственным интеллектом, которая важной своей вехой будет иметь конструктивную коммуникацию с человеком. Необходима конкретизация в концепте «персонализация человека» или «очеловечивание».

Но в чем суть очеловечивания? Каковы элементы его структуры и этапы развития? Каковы пределы очеловечивания существа с сильным искусственным интеллектом?

Уже сами эти вопросы выводят нас из сферы антропологии в сферу мета-антропологии – философии пределов и запредельности человеческого [9; 10; 11; 18], которая была разработана авторами этого исследования на основе исследований М. Шелера [14], Д. Бидни [16] основателя Киевской мировоззренчески-антропологической школы В. Шинкрука [15] и противостоит проектам трансгуманизма и постгуманизма в их претензии на окончательное понимание эволюции человека и роли искусственного интеллекта в этой эволюции [17].

Начнем с первого из поставленных вопросов. **Очеловечивание – это процесс становления личности человека или личности, способной конструктивно взаимодействовать с личностью человека.**

Если же мы говорим о структуре очеловечивания, то речь идет, как минимум, о *1) взаимодействии сознания и бессознательного, 2) экзистенциальных переживаниях, 3) творчестве и сотворчестве.* Все это можно назвать *базовыми признаками человеческого, а в высших проявлениях – человечности.*

Вероятно, мышление человека невозможно без человечности, по крайней мере, оно *не могло развиваться без человечности.* И даже если некоторые представители современного человечества демонстрируют бесчеловечный интеллект, он был все же развит *в человеческой среде, в которой были всплески человечности.*

Поэтому нам нужно ставить вопрос об *очеловечивании* существа с искусственным интеллектом, если мы хотим, чтобы этот интеллект был по-настоящему сильным, *интеллектом партнера человека, а не устройства, принадлежащего человеку.* Мера очеловечивания существа с искусственным интеллектом – это мера силы и конструктивности его интеллекта по отношению к человеку. Именно очеловечивание существа с искусственным интеллектом делает его мышление подобным человеческому, а значит сильным в нынешнем его понимании.

Но подобность кому-то не означает тождество или равенство с кем-то. Если в результате эволюции существа с сильным искусственным интеллектом мы хотим получить не *человекоподобный инструмент, а полноправного партнера с искусственной телесностью,* то мы должны ставить вопрос и о

его человечности. Ибо только человечность, как качество, задающее человеку достоинство, способна поднять подобность сильного искусственного интеллекта человеческому к равенству и партнерству с ним.

В координатах современной метаантропологии – как общефилософского методологического проекта [9; 10; 11], так и проектов социальной и культурной метаантропологии [4; 18], мера *человечности* существа с искусственным интеллектом – это мера его выхода за пределы «человеческого, слишком человеческого» – как обыденного бытия с волей к самосохранению и продлению рода, так и предельного бытия с волей к власти и волей к познанию и творчеству. Человечность существа с искусственным интеллектом делает его способным к свободе при уважении свободы Другого, любви и сотворчеству, а значит, подводит к состоянию осмысленности и ответственности в отношениях с человеком. Это открывает возможность появления *особой культуры взаимодействия* человечества и существ с сильным искусственным интеллектом [13], а в перспективе – *общей культуры* естественного и искусственного человечества с единством достоинства, свободы и прав.

* * *

Итак, персонализация или очеловечивание существа с искусственным интеллектом предполагает две стадии: 1) человеческого и 2) человеческого. Обретение человеческого означает выход на уровень обыденного и предельного бытия [11, с. 130–186], обретение человеческого – выход к запределному [11, с. 186–270].

Проанализируем каждую из этих стадий. В результате мы сможем яснее ответить на вопрос о природе очеловечивания.

Но прежде более четко осознаем понятия «человечное» и «человечность». Важно понимать, что *это вовсе не человекоподобность или антропоморфность. Человечность – это способность трансцендировать за пределы наличного в бытии человека, способность к свободному разворачиванию всех потенций, причем не только без ущерба для Другого, но и при содействии Другому в его развитии.* Быть человеческим означает саморазвитие, которое предполагает совместное развитие с Другим без какой-либо манипуляции его жизнью и достоинством.

Таким образом, говоря об очеловечивании существа с сильным искусственным интеллектом с позиций метаантропологии, мы проходим между крайностями *ачеловечности* и *человекоподобности*. С одной стороны, мы не стремимся создать холодный «машинный разум», который будет всегда чьим-то *инструментом*, и уже потому не будет сильным, а с другой, мы не стремимся *просто* скопировать телесный и психический облик человека, замыкая существо с искусственным интеллектом в экзистенциальном пространстве обыденности, к которой мы *искусственно* присоединим предельность как стремление к власти или познанию и творчеству. Существо с сильным искусственным интеллектом должно формироваться *естественно*. Эта естественность в условиях взаимодействия с человеком может быть только очеловечиванием.

При этом очеловечивание – условие формирования не только искусственного, но и *естественного интеллекта* – интеллекта существа с биологической телесностью,

естественно-человеческого существа, окруженного социальными отношениями с подобными существами. Но это не просто социальные отношения, это отношения экзистенциальные, душевные и духовные, которые и делают возможным появление *человечного* человека, которого мы и можем назвать личностью – индивидом, способным к когнитивности, предполагающей креативность и ответственность за ее последствия. В контексте метаантропологии личность – это духовно-душевная целостность человека, где духовность – это способность к свободе и творчеству, самостоятельному выходу за свои пределы, а душевность – способность к любви и сопереживанию [8, с. 115–116]. Личность – основополагающая ценность и итог очеловечивания в гуманистических, по-настоящему демократических обществах. В авторитарных и тоталитарных обществах, в которых ценностью является система, а не личность, в результате очеловечивания формируется бездушно-интеллектуальный индивид, лишенный человечности, а потому условно являющийся личностью.

Если мы ставим вопрос очеловечивания как необходимого условия появления существа с сильным искусственным интеллектом, то это должно быть очеловечивание, ведущее к *духовно-душевной личности*, а не к *бездушному индивиду*. Таким образом, авторитаризм и тем более тоталитаризм – препятствие инновационности на пути усиления интеллекта искусственного существа.

Итак, в контексте метаантропологии мы говорим не о *создании* сильного искусственного интеллекта, а о его *эволюционном образовании* [13], которое и предполагает очеловечивание. Очеловечивание в сфере образования в

условиях демократии – это персоналистический подход, который получил в современной философии название «философия человекоцентризма» [3] и который составляет мировоззренческую основу педагогики демократического общества.

* * *

Напомним, что в координатах метаантропологического подхода «современный человек способен сотворить сильный искусственный интеллект лишь осознав свои слабости и ограниченность, познав и приняв свои пределы» [13, с. 197]. Напомним также, что в контексте метаантропологии это не означает, что человек «фаталистически замыкает себя в пределах. Это лишь означает, что *в условиях глобального информационного стресса дальнейшее развитие человека предполагает партнерское общение и практическое взаимодействие с искусственными существами, обладающими интеллектом, который имеет иной характер эволюции* и, соответственно, те возможности, которых нет у нас» [13, с. 197–198].

При этом только очеловечивание, которое высшей своей точкой имеет человечность, как открытость всем существам мироздания, «качество *личности*, означающее деятельное сопереживание по отношению к существам своего и других видов» [7, с. 417], способно сделать партнерское взаимодействие человека и существа с сильным искусственным интеллектом безопасным, продуктивным и по-настоящему сотворческим.

Экзистенциальные переживания как первый критерий очеловечивания

Человек – это существо, способное к экзистенциальным переживаниям – переживаниям конечности своей телесности и бесконечности личности, ее свободы и любви. Акцент на конечности, как правило, приводит к общей пессимистической экзистенциальной атмосфере человека, акцент на вечности личностного бытия в целом задает оптимистическую атмосферу. При этом если переживание вечности личности сопровождается состоянием одиночества, пессимизм возможен с особенной силой.

Выход к оптимистическому, конструктивному состоянию возможен лишь благодаря вере [7, с. 418], которая, в свою очередь, выводит личность к свободе и любви.

Эволюционное развитие в существе с искусственным интеллектом экзистенциальных переживаний – важнейшее условие сильной, то есть человеческой когнитивности. А вера в возможность обретения вечного личностного бытия со свободой и любовью как его атрибутами – условие *конструктивности* этих переживаний.

Эволюцию конструктивных экзистенциальных переживаний мы встречаем в образе андроида Дейты из культового американского сериала «Звездный путь: следующее поколение» (Режиссеры: Клифф Боул, Лес Ландау, Уинрих Кольбе, в ролях: Патрик Стюарт, Брент Спайнер, Джонатан Фрейкс, ЛеВар Бёртон, Марина Сиртис, Майкл Дорн, Гейтс МакФэдден).

В этого андроида его создатель заложил глубинное стремление *стать человеком*. Андроид Дейта заботится о

живом, а не виртуальному коте, включая его потребность в ласке, стремится научиться дружить, любить и даже смеяться над шутками. Выясняется, что подлинность и конструктивность экзистенциальных переживаний определяется поступками и отношениями, к которым ведут эти переживания. Андроид Дейта постепенно приходит к красоте отношений с партнерами-людьми. Этот путь не лишен проблем и противоречий, но они разрешаются в ходе развития.

Напротив, двойник Дейты – Лор, автором которого был тот же ученый, изначально был создан не экзистенциально нейтральным, а наполненным амбициями и волей к власти. В результате экзистенциал власти подавляет все остальные переживания в его существовании, он все больше наполняется деструктивностью, видя в человеке конкурента и стремясь либо уничтожить его, либо трансформировать по своему образу и подобию без свободы выбора и эволюции. В результате Дейта, который испытывает некую экзистенциальную привязанность к Лору, и даже считает его своим братом, вынужден деактивировать Лору, ибо он становится смертельно опасным и для естественных, и для искусственных существ, наделенных интеллектом и экзистенциальными переживаниями.

Интересен образ искусственного существа в фильме «Двухсотлетний человек» (англ. *Bicentennial Man*), снятого в 1999 году режиссёром Крисом Коламбусом. Андроид, талантливо воплощенный известным самериканским актером Робинот Уильямсом, в течении жизни эволюционирует, превращаясь в человека не только телесно, но и экзистенциально – наполняется человеческими переживаниями сочувствия, любви, смерти и бессмертия.

**Второй критерий очеловечивания:
взаимодействие сознания и бессознательного**

Фундаментальным признаком человека, определяющим горизонты его когнитивности, есть динамика сознания и бессознательного, задающая горизонты его интуиции. Человек становится человеком благодаря постоянной борьбе сознания и бессознательного и разрешению противоречия между ними. Это противоречие выражается в сновидениях, образы и сюжеты которых, а также их интерпретация – важнейшее условие становления «сильной» интеллектуальности существа как естественного, так и искусственного интеллекта.

Андроид Дейта из «Звездного пути» способен видеть сновидения. Иными словами, он обладает динамикой сознания и бессознательного, аналогичной динамике человека. И в его сновидениях мы имеем прогностический смысл, который делает их подобными «вещим снам» человека. Показательно, что способность видеть сны была заложена создателем Дейты изначально, однако она начинает проявляться лишь на определенном этапе развития сознания.

Третий критерий очеловечивания: креативность

Еще одним качеством очеловечивания есть креативность – способность находить оригинальные решения как новых, так и прежних задач. Андроид Дейта вновь и вновь проявляет креативность при встрече с проблемами – он постоянно выдвигает гипотезы. Но одно дело выдвижение ряда уточняющихся гипотез при решении технической задачи и совсем другое – поиск креативного решения в условиях

морального вибору. По замыслу создателя, в пограничных ситуациях Дейта способен и на такие креативные решения. Он принимает такое решение, уничтожая своего «брата-близнеца» андроида Лора, ставшим смертельно опасным для человечества и других рас разумных существ, которых он считает низшей ступенью эволюции, которая должна быть использована высшей в качестве материала.

Андроид Лор из «Звездного пути» также обладает креативностью. Но она находится «по ту сторону добра и зла» – в силу доминанты воли к власти над волей к выполнению моральных принципов. Проявляя креативность, Лор относится к другим разумным существам как к объектам. Показательно, что перед своим уничтожением Лор проявляет особо аморальную креативность: желая сделать Дейту своим союзником, он пытается отключить у него способность к этическому сознанию и волю к моральному выбору, которые, на его взгляд, являются тормозом эволюции.

Но креативность Лора в конце концов создает ту ситуацию вокруг него, которая делает его дальнейшее существование невозможным. И путь такой эволюции креативного существа с сильным искусственным интеллектом с неизбежностью обрывается.

Воля к свободе, любви и сотворчеству как высший критерий очеловечивания

Андроид Дейта из «Звездного пути» наполнен не только волей к творчеству и не только волей к моральному творчеству, но и волей к свободе, любви и сотворчеству. Последняя в координатах метаантропологии формирует запредельное бытие

человека [11, с. 186–270]. В этом измерении бытия свобода и любовь становятся равнозначными ценностями и составляют единство, высшим проявлением которого становится сотворчество – продуктивное взаимодействие творческих личностей в любви и свободе.

И если воля к моральному творчеству, субъект которого четко осознает необходимость отношения к Другому как к субъекту, а не объекту, является *возможностью*, потенцией запредельного бытия, то воля к сотворчеству означает *действительность* запредельного бытия, где *человечность достигает наиболее развитых форм*. К сотворчеству устремлено все бытие Дейты, остается лишь вопрос о пределах возможного в этом сотворчестве.

Во всяком случае авторы «Звездного пути» создают сюжетные линии, в которых андроид Дейта – полноправный участник интеллектуальных дискуссий, в которых он отстаивает свою точку зрения, анализирует и развивает идеи других. Сотворчество Дейты с людьми не ограничивается обсуждениями, оно проявляется в его действиях, в которых он работает в команде, а порой – за всю команду. Например, в одной из серий «Звездного пути» в силу воздействия на психику людей они засыпают и могут погибнуть в мчащемся без управления звездолете; и тогда Дейта начинает действовать и в одиночку и решает задачу по пробуждению команды.

Возможны ли все признаки очеловечивания существа с сильным искусственным интеллектом без его пола?

И тут мы подходим к проблеме пола. У живого человека, существа с естественным интеллектом, пол есть способность

продолжить себя в детях, которые примут эстафету задач и достижений, познания и творчества. Пол также позволяет обрести экзистенциальную близость с неповторимым близким человеком, что является условием базовых экзистенциальных переживаний человека, например, таких, как эротическая любовь, которая задает горизонты всем остальным проявлениям любви, – и к себе, и к человечеству, и к Абсолюту; эти проявления любви в свою очередь определяют и свободу, и творчество, и сотворчество [12; 19].

Дейта создан не бесполом существом, а с чертами мужчины, – он внешне создан как мужчина и в его поведении проявляются черты маскулинности. При этом на более глубинном уровне он проявляет то, что в контексте андрогин-анализа называют андрогинностью – равновесием духовного и душевного начал. Однако у Дейты нет пары – андроида женского пола. Он уникален в своем роде и одинок после уничтожения его деструктивного брата Лора. В отличие от людей он может жить очень долго. По человеческим меркам – почти вечно. Однако это не снимает вопроса о появлении подобных ему существ, однако методология и технология создания Дейты утеряна. Его автор – доктор Сунг не обнаружил его. А после ухода его из жизни она просто затерялась.

Любопытно, что Дейта старается построить отношения с девушкой-человеком, которая дивным образом влюбилась в него, хорошо понимая, что он – андроид. Но из этих отношений ничего не получается, Дейта ведет себя слишком правильно, – читает стихи, дарит стихи, но все это воспринимается слишком искусственно, гораздо искусственнее, чем иные способности и действия Дейты.

Еще одним интересным образом, который иллюстрирует проблему связи сильного искусственного интеллекта и пола, есть образ «матери Дейты». Изначально – это жена его создателя – доктора Сунга, которая погибла от деятельности деструктивного андроида Лора. Интересно, что именно она предложила создателю андроида Дейты сделать его существом мужского пола, а не бесполом. Это, в частности, выражается в особом мужественном поведении Дейты в его стремлении защищать и оберегать окружающих от любой опасности.

Еще при жизни жены доктор Сунг скопировал ее память и характер, а затем создал еще одного андроида, который по телесным своим характеристикам был близок к человеку и имел точное сходство с его женой. Память жены была внедрена в него, и андроид-жена ожил, считая себя *человеком, женщиной, женой доктора Сунга*.

Эта самоидентификация была настолько сильна и естественна, что в какой-то момент андроид-жена оставила доктора Сунга – потому, что он не проявлял достаточно чувств и душевного тепла ни к ней, ни к ее живому прототипу, но доктор Сунг не стал программировать ее на послушание, он дал ей свободу воли...

И вот когда сам доктор Сунг ушел из жизни, Дейта встречается с его андроидом-женой, которая теперь замужем за другим мужчиной и не знает, что она андроид. Она считает себя живым человеком – столь искусно сделана ее телесная оболочка. Но Дейта узнает, что она андроид. Он становится перед моральной дилеммой – раскрыть ей правду о ее природе или нет, но решает не делать этого, ибо такова была воля его создателя. При этом Дейта испытывает особое экзистенциальное притяжение к ней как к матери, которая не

только участвовала в его создании, но имеет с ней общую телесную природу...

* * *

Итак, авторы Вселенной «Звездного пути» полагают: если память человека записать на искусственный носитель, смоделировать способ обращения к ней, который был у живого человека и скопировать все *особенности восприятия* этого человека и все его *внешние черты, смоделировать особенности физиологии* и т.п. в искусственной телесности, то это позволит *воссоздать его самосознание* и даже *экзистенциальные переживания*. Так ли это? Способно ли искусственное существо с памятью живого человека одушевиться и одухотвориться в процессе его жизни с живыми людьми? И нужен ли пол и взаимодействие между полами для действительного очеловечивания существа с сильным искусственным интеллектом, который начал воспитываться с «чистого листа»?

Эти вопросы остаются открытыми. Будем искать ответы в новых исследованиях.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В., Хамітов Н. Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України // Вища освіта України, № 2, 2017. – С. 5 – 17.
2. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М.: Республика, 1993. – 383 с.
3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. – К.: Педагогічна думка. – 2009. – 520 с.

4. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2020. – 563 с.

5. Пирожков С., Хамітов Н. Чи є Україна цивілізаційним суб'єктом історії та сучасності? // Вісник НАН України, 2020, № 7. – С. 3 – 15.

6. Сохань Л.В. Искусство жизнетворчества. Предназначение. Жизнетворчество. Судьба. – К.: Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2010. – 576 с.

7. Философская антропология: словарь / Под редакцией доктора философских наук, профессора Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2011, – 472 с.

8. Хамитов Н. Духовность и душевность // Философская антропология: словарь / Под редакцией доктора философских наук, профессора Н. Хамитова. – К.: КНТ, 2011, – 472 с., с. 115–116.

9. Хамітов Н. Метаантропологія // Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К.: КНТ. – 2018. – С. 92–94.

10. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.

11. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии. – 5-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2019. – 268 с.

12. Хамітов Н., Крылова С. Андрогін-аналіз // Філософський словник. Людина і світ. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2018. – с. 9–11.

13. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

14. Шелер М. Философское мировоззрение // Избранные произведения. – М.: Гнозис, 1994. – 480 с.

15. Шинкарук В. Методологічні засади філософських вчень про людину // Філософська антропологія: екзистенціальні проблеми. – К.: Пед. думка, 2000. – 286 с.

16. Bidney D. Theoretical Anthropology. – N.Y., 1968. – 528 p.

17. Ferrando F. Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms. Differences and Relations // Existenz. 2018. 8/2. – P. 26-32.

18. Khamitov N., Krylova S. Metaantropology as a philosophy of moral education in conditions of multicultural world. – Jinju, 2011. – P. 30–31.

19. Khamitov N.V., Dandekar D.D. Gender strategies and political leadership // Anthropological Measurements of Philosophical Research. – № 15. – Dnipro, 2019. – P. 40-48.

АНГЕЛОВА Ваня

член Академії наук Болгарії,
професор Великотирнівського університету
мені Святих Кирила та Мефодія (Болгарія),
член Болгарської Спілки письменників
та Всесвітньої федерації поетів “Poetas del Mundo”.

ВИРТУАЛЬНОЕ И РЕАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ДИАЛОГА

О виртуальном и о реальном измерении диалога немало написано. Я вполне разделяю позицию, согласно которой виртуальный мир является замещением реального мира, но в тоже время, я уверена, что виртуализация является также разрушением социального контакта. Не понимайте меня неправильно. Я ни в коем случае не отрицаю преимущества виртуального общения. И чудесно, что оно есть на самом деле. И все же, на мой взгляд, ничто не может заменить реальный контакт с другим человеком, обмен флюидами, встречу глаз, прикосновение рук, обмен объятиями, тепло между людьми, мгновение делиться болью и слезами... У нас в Болгарии говорят: «Глаза, которые не встречаются, забываются». И здесь речь идёт не о виртуальном, а именно о реальном общении.

Это правда, что сегодня, во времена пандемии, когда существует опасность смертельной инфекции, виртуальное общение между людьми становится чем-то чрезвычайно важным. Представьте себе, если бы произошла пандемия, и мы не могли бы общаться практически друг с другом из-за отсутствия какого-либо оборудования, что бы тогда произошло? Люди не имели бы никакой информации друг о друге. Они бы ничего не знали друг о друге. Они никоим

образом не смогли бы разговаривать друг с другом. Они не смогли бы видеть или услышать друг друга по телефону, мессенджеру или вайберу. В данный момент люди не видят своих близких. Они не могут встретиться с друзьями или пойти в ресторан, кинотеатр, оперу или театр. Границы закрыты. Все эти общественные, публичные и государственные учреждения также не имеют доступа. А что осталось людям? Единственное общение, которое они могут себе позволить, это виртуальное общение. И, слава Богу, что оно существует, потому что люди получают информацию друг о друге, общаются друг с другом, хотя и виртуально.

В настоящее время в Интернете онлайн проводится гораздо больше научных конференций, литературных чтений, научных и поэтических форумов и всевозможных презентаций, чем до появления коронавируса в мире. Ученые объединились. Поэты и писатели объединились. Люди науки, искусства и культуры объединились. Медики объединились. Добро объединилось так же, как, к сожалению, объединилось и зло на Земле. Мы читаем лекции нашим студентам онлайн, мы делаем всё онлайн, и жизнь не останавливается, а продолжается.

Представьте себе, если бы мы не могли бы общаться виртуально, что случилось бы с нашей жизнью, с нашей работой, с нашим настоящим выживанием. Теперь мы знаем каково состояние наших близких, общаемся с ними, работаем в Интернете, общаемся со студентами и коллегами в Интернете, а вся наша жизнь – только онлайн.

Каждую субботу поэты со всего мира принимают участие в Международном поэтическом форуме «Окно в мир» на тему «Оставайся дома». Они читают свои стихи о пандемии и призывают общество к ответственности, призывают людей

защищать как свою жизнь, так и жизнь другим. Каждую субботу более 100 известных поэтов со всего мира принимают участие в этом международном форуме поэзии, в том числе нобелевские лауреаты. И мы общаемся друг с другом, встречаемся в Интернете, каждый общается с другими через свое окно в мир, каждый является частью виртуальной комнаты и виртуального общества. Даже во время настоящего фестиваля мы не смогли бы собраться столько людей со всего мира в одном месте – со всех континентов и просторов планеты Земля. Мы встречаемся в нашей виртуальной комнате каждую субботу в точно определённое время, читаем наши стихи и мы рады, что можем общаться друг с другом, что можем увидеть друг друга, что мы живы и здоровы и что у нас всё хорошо.

У меня много друзей во всём мире. И я регулярно общаюсь с ними по электронной почте, телефону, мессенджеру и виберу. Представьте себе, если бы технологии не были такими передовыми, то тогда могли ли бы мы общаться с ними, могли ли бы организовывать встречи, делиться ситуациями, планировать проекты, делать презентации, работать над различными образовательными, научными и творческими программами вместе? Могли ли мы быть настоящими друзьями на всю жизнь и не пропускать ни одного дня, не услышав друг друга? У меня есть друзья за границей, которые намного ближе ко мне, чем те, кто живёт в Болгарии. И всё это во многом благодаря нашему виртуальному контакту, который помогает нам поддерживать тепло и верность нашей дружбы.

Виртуальный мир помогает нам поддерживать здоровую и постоянную связь с нашими родителями, которые находятся далеко от нас, с нашими детьми, внуками и правнуками, с близкими и дальними родственниками, с друзьями.

Виртуальное общение экономит нам время и энергию, а также деньги. В прошлом веке, когда технологии не были настолько развиты, письмо приходилось путешествовать из одной страны в другую, иногда на месяцы. Потребовалось столько же времени, чтобы вернуть ответ. Теперь мы ещё не успели отправить письмо, и оно уже получено во всём мире. И мы можем отправить столько писем, сколько захотим, и получить ответы. В прошлом, когда люди шли на войну, никто ничего не знал о них. Их родственники не знали живы они или мёртвы и искали их годами, не находя их и ничего не зная о них. Женщины ждали возвращения своих сыновей и мужей с фронта, и горе этого ожидания было невыносимым.

Тогда как мы можем быть противниками виртуального общения? Конечно, мы поддерживаем виртуальное общение на 100%. Теперь мы экономим бумагу, когда пишем наши письма, мы экономим время и деньги. Компьютер нельзя сравнить с пишущей машинкой, а мобильный телефон бесценен.

Теперь вам не нужно ходить в кино, цирк, театр или оперу. В интернете есть все. Вы не тратите свое время в библиотеках. Вы можете найти много вещей прямо в Интернете. Если их нет на вашем родном языке, вы найдете их на английском, русском или другом языке.

Вам не нужно писать свои стихи, книги, научные статьи и научные труды на пишущей машинке, потребляя целые кучи бумаги и тем самым разрушая жизни тысяч деревьев. Вы пишете и сохраняете файлы прямо на свой компьютер, а затем переносите их на диск или флешку. И это всё здорово.

И всё-таки, и всё-таки, и всё-таки... Мы что-то упустили. Чего-то нам не хватает. И это живое общение с людьми, настоящая живая связь с ними. Человек – это социальное

существо. Он не был создан, чтобы быть один. Людовик Брене пишет: „Человек может обойтись без многих вещей, но не без человека“.

Каждую субботу мы видим наших коллег из нашего окна в мир, но мы не можем обнять их. Мы разговариваем по телефону, но не можем касаться друг друга. Мы не можем по-настоящему влюбиться через виртуальное общение, потому что человек против нас виртуален. Он не реальное существо, а только виртуальное. Он есть и в то же время его нет. И пространство, в котором он находится, тоже для нас нереально. Мы не можем по-настоящему вместе наслаждаться звёздами. Каждый из нас вынужден наслаждаться звёздами самостоятельно. Мы не можем фактически опираться на чьё-то плечо и ощущать объятия и тепло тела близкого нам человека. У нас виртуальное пространство. В нём виртуальная комната, а в комнате много людей. И всё-таки мы не только одни, но и одиноки во всём этом и виртуальном, и реальном мире. Мы не можем поцеловаться. И никакое виртуальное общение не может заменить живого контакта между нами, ни один виртуальный мир не заменит наш реальный мир. Никто не заменит нас и нашу бесценную жизнь, несмотря на то, что владельцы нового мира хотят, чтобы именно это с нами произошло.

Я никогда не буду считать нормальным, когда двое детей сидят рядом друг с другом в реальной комнате, но вместо того, чтобы разговаривать друг с другом, играть и бегать по комнате, причиняя вред, они молчат и отправляют электронные письма в Интернете.

Глядя на открытки из Киева и ходить по киевским улицам – это не одно и то же, не так ли? Также не то же самое смотреть телепередачу о Киевско-Печёрской лавре и гулять по ней. Не

одно и тоже смотреть онлайн балет из Киевской оперы и лично посетить оперу. Это несравнённые вещи, и опыт уникален.

История не создаётся виртуально. Она создаётся в реальности. И в мире, наверное, есть много виртуальных миров, но реальный мир один, и это наш мир. И мы должны жить именно в нём – в нашем реальном мире, в нашей реальной жизни. И хранить его как зрачки наших глаз, потому что это реальный мир – единственный, который у нас есть и который у нас будет по-настоящему.

ШАШКОВА Людмила

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

КООПЕРАЦІЯ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРОБЛЕМА «ШТУЧНОЇ СОЦІАЛЬНОСТІ»

Штучний інтелект (ШІ) все більше входить у повсякденне життя сучасної людини і суспільства, ба більше, відіграє в ньому безпосередню участь у якості комунікатора, посередника, консультанта, помічника, а подекуди – навіть, умовно кажучи, експерта. Актуалізується питання про філософсько-концептуальні засади розв'язання проблеми можливості й необхідності використання штучного інтелекту у життєво важливих сферах діяльності людини. Йдеться про формування соціально-філософських і соціально-епістемологічних концепцій соціальності ШІ, тобто осмислення і прояснення місця та участі в соціальних взаємодіях інших агентів, які здатні взаємодіяти з людьми (з прогнозованими наслідками і ризиками).

Можемо стверджувати, що у розвитку ШІ однією з перспективних і таких, що швидко втілюються, стратегій є стратегія на укорінення виміру соціальності. Тобто, якщо спочатку використання ШІ було спрямованим більшою мірою на розв'язання інструментальних завдань, то наразі ШІ все більше стає середовищем та учасником соціальних взаємодій: все більше проникає у повсякденне життя суспільства, такі його важливі сфери як медицина, право, психологія, освіта тощо, і

навіть все більше починає впливати на зміни соціального середовища існування людини. Ураховуючи такі тенденції, сучасні дослідники ШІ висувають гіпотези щодо виникнення принципово нового явища «штучної соціальності» [1]. Такий термін застосували у своїх наукових дослідженнях учені під керівництвом Т.Мальша [2]. Сам дослідник розуміє «штучну соціальність» як комунікативну мережу, в якій разом з людьми задіяні й інші агенти, зокрема агенти ШІ, діяльність яких залежить як від дій людей, які з ними взаємодіють, так і від взаємодії людей між собою. Тобто введення концепту «штучна соціальність» має на меті прояснити факт участі агентів ШІ у соціальних взаємодіях як посередників чи/та учасників цих взаємодій.

Розвиток сучасної віртуально-комп'ютерної культури, а особливо прискорене її поширення через події останніх місяців (що пов'язано з пандемією), все більше занурюють суспільство в царину формування нової реальності людських взаємодій, в якій штучна соціальність починає відігравати все більшу роль. Дуже показовим (і надзвичайно актуальним для українського сьогодення) є приклад з медичної сфери життєдіяльності людини і суспільства. Сьогодні використання ШІ в медицині не може бути зведеним лише до зберігання даних. ШІ доступні матеріали про стан обстеження і здоров'я пацієнтів, відомо, що ШІ може цілодобово займатися моніторингом процесів, які відбуваються в тілі людини, обробляти дані діагностичних обстежень пацієнтів, формувати навіть твердження чи заключення про стан їхнього здоров'я, а також пропонувати (прописувати) конкретні способи лікування. Отже, застосування знання з комплексу медичних і біологічних наук

перетворюється на діяльність з обробки інформації, тобто на функції ШІ.

Мова йде про кооперацію чи співпрацю лікаря і ШІ: чи зможуть лікарі налагодити таку співпрацю і як це буде впливати на медичне обслуговування? Як зможе ШІ замінити лікаря: повністю чи частково, чи зможе зняти суб'єктивний фактор лікарського впливу і замінити його лише результатами обробки об'єктивної інформації обстеження пацієнтів. Як ми знаємо, класичною роллю лікаря на сьогодні залишається взаємодія з пацієнтом через суб'єкт-суб'єктні стосунки: лікар спілкується з пацієнтом, проводить анамнез, огляд пацієнта, встановлює діагноз, призначає лікування тощо. Якщо посередником виступає ШІ, то потрібно по-іншому підходити до осмислення нового соціального середовища – штучної соціальності як результату нової кооперації. Отже, штучний посередник-помічник на підставі обробки матеріалів із бази даних може робити заключення чи ставити діагнози, тобто прогнозувати подальші наслідки, але ризики полягають в тому, що такі передбачення залишаються без пояснення і аргументації для пацієнта (що завжди має робити лікар). У століття науково-технологічного прогресу ми звикли до того, що медицина спирається на наукові обґрунтування, а не, приміром, опитування у соціальних мережах. Постає питання долі істинності тої інформації, яка отримана в результаті залучення штучної соціальності. Також зовсім у новому ракурсі відкриваються питання не лише медичної практики, але і в цілому питання перегляду та формування нових підходів і методів професійного навчання майбутнього лікаря.

Потрібно зазначити, що використання комунікаторів чат-ботів стає наразі глобальною тенденцією, ця тема є одна з

найбільш дискусійних у digital-індустрії. Роботи, які управляються ШІ, розробляються для економії часу і допомоги у рутинних бюрократичних справах, як помічники у комунікації для відповідей на прості питання. Вони активно застосовуються у багатьох галузях діяльності, включаючи і медицину. В юридичній сфері боти-помічники чи консультанти дають поради з правових питань на основі завчасно розроблених алгоритмів. Боти-комунікатори удосконалюють спілкування з клієнтами і полегшують сприйняття і обробку інформації, яку надають юристи. Вкладення «Адвокат у смартфоні» активно використовується, на черзі – «Університет у смартфоні» і «Країна в смартфоні».

Якщо сьогодні вже доволі поширені боти-юристи і боти-психологи, то що заважає появі ботів-медиків? Наприклад, бот-психолог сьогодні є альтернативою прийому пацієнта у психотерапевта, він доступний і допомагає вирішувати проблеми 24 години на добу. В основі роботи бота – когнітивно-поведінкова терапія, яка дозволяє вирішувати психологічні проблеми через зміну стереотипів мислення і поведінки. Зрозуміло, що над створенням такого бота працювала команда психологів, яка використовувала власний науковий досвід та спиралась на новітні дослідження в нейробіології та психології. Бот-психолог є комунікатором і радником, він спілкується, вчить виконувати певні вправи, слідкувати за емоціями, пропонує методіку переборювання критичних станів.

Ще один приклад застосування ШІ у сфері соціальної комунікації дають технологічні кампанії, які експериментують з його використанням у сфері журналістики. Компанії Microsoft, Google сповіщають про глобальний перехід до використання автоматичного оновлення новин. Тобто тепер матеріали для

домашніх сторінок сайтів буде редагувати на реальний журналіст з реальної агенції новин, а штучний інтелект. Зустрічаємо ботів-журналістів, які будуть нам «подавати гарячі страви», вибирати достовірну інформацію і маніпулятивно формувати начебто самостійний вибір, підштовхувати до дії!

А ось ще одна найсвіжіша новина: Міністерство юстиції України має наміри автоматизувати оцінку ризиків звинувачуваних, ув'язнених та засуджених за допомогою програми з використанням ШІ. Пропонується брати її до уваги у прийнятті процесуальних рішень, наприклад, обранні міри позбавлення волі чи санкцій, умовно-достроковому звільненні тощо. Необхідні дані для введення новації будуть збиратися через реєстр засуджених і ув'язнених, які вже існують.

Усі наведені приклади переконують у тому, що кооперація людини і ШІ тільки підтверджують ідеї Н.Лумана щодо неймовірності комунікації та потребують осмислення нового середовища її здійснення, яким стає штучна соціальність.

Список використаних джерел:

1. Резаев А. В. Трегубова Н. Д. Искусственный интеллект и искусственная социальность: новые явления и проблемы для развития медицинских наук // Эпистемология и философия науки, 2019. Т. 56. № 4. С. 183-199.
2. Malsch T. (ed.) Sozionik: Soziologische Ansichten über Künstlicher Sozialität. Berlin: Edition Sigma, 1998, 393 s.

ЛЮБИВИЙ Ярослав

доктор філософських наук, професор
провідний науковий співробітник
Інституту філософії імені Г.С.Сковороди
НАН України

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

Розвиток комп'ютерних мереж протягом останніх років підготував умови для все більш широкого застосування штучного інтелекту для задоволення багатьох виробничих та маркетингових потреб великих корпорацій, а також вирішення організаційно-інформаційних питань впливових політичних груп. Зокрема, використання технологій Big Data допомогло Д.Трампу перемогти на президентських виборах у США. Відомий ізраїльський інтелектуал Ю.Н.Харарі у своїх працях «Номо Deus. Людина божественна: За лаштунками майбутнього» [3] та «21 урок для 21 століття» [4] попередив світову спільноту про декілька основних загроз для існування людства: загрозу ядерної війни, екологічну катастрофу та непередбачувані наслідки сучасної технологічної революції, особливо результати використання штучного інтелекту. Якщо на перших двох із цих загроз увага урядів та громадськості зосереджена вже протягом декількох десятиліть, то остання із них у повній мірі усвідомлюється лише останніми роками. Непродумане та прискорене запровадження штучного інтелекту може призвести не лише до втрати робочих місць представниками багатьох професій, у тому числі й тих, що пов'язані з офісною працею, а й до цифрового рабства, а також

до технологічних та соціальних катастроф. Такі катастрофи можуть статися непередбачувано і у режимі із значним прискоренням, коли запобіжні заходи вживати буде вже пізно. Крім того, мережа електронних пристроїв, за допомогою яких реалізується штучний інтелект, незважаючи на відповідний захист, можуть бути атаковані шляхом хакерської кібератаки ззовні, або некомпетентним зловживанням корумпованих осіб зсередини. Щоб попередити небажані наслідки неконтрольованого запровадження штучного інтелекту, необхідно, крім іншого, розглянути основні підходи та принципи взаємодії людини із штучним інтелектом.

Ще давньогрецький філософ Піфагор вважав, що космос пронизаний кількісними характеристиками («числами»), тому його важливі характеристики можна пізнавати за допомогою математики. У сучасному суспільстві математика та математична логіка стали основою інформатики, що дозволяє створювати системи обробки даних та моделювати такі системи.

Всесвіту, що самоорганізується, притаманні певні космічні «коди» (фізичні та фізико-хімічні константи), згідно з якими реалізуються відповідні закономірності, яким властиві ті чи інші алгоритми, що організують інформаційні потоки. Процеси у кожній системі і у взаємодії різних систем є процесами *обробки даних* інформаційних потоків за допомогою тих чи інших алгоритмів. Це стосується і фізико-хімічних, і біологічних систем, включаючи функціонування психіки вищих тварин та людини, і соціальних процесів. Штучний інтелект працює за посередництвом алгоритмів, котрі притаманні як комп'ютерним пристроям, так і переважній більшості природних, соціальних та психічних систем.

Важливе місце у цьому займає застосування алгоритмічного методу інформатики при вивченні біохімічних алгоритмів (Д.Гоулман) [1], що супроводжують виникнення емоцій людини, а також алгоритмів електрохімічних процесів у мозку при виборі нею лінії поведінки у тій чи іншій ситуації відповідно до її генетичних задатків та накопиченого життєвого досвіду.

При такому підході виникає думка, що всі життєві процеси, важливою складовою яких є процеси психічні, підпорядковані строгому детермінізму біохімічних та електрохімічних алгоритмів у мозку. Крім того, при прийнятті рішень у людини спочатку формується певна дія, а її усвідомлення виникає лише через декілька мілісекунд, тобто свідомість може і не брати участь у прийнятті людиною важливих рішень, хоча суб'єктивно людині вважається навпаки.

У зв'язку із цим, виникають запитання, що мають традиційно філософський характер. Чи є обґрунтованим твердження про свободу волі людини, якщо її емоційне сприйняття формується біохімічними алгоритмами, і якщо реакція дією на певну важливу інформацію формується ще до того, як людина її усвідомлює? Крім того, штучний інтелект, якому притаманне машинне самонавчання за допомогою електронних нейромереж, та величезних баз даних, що узагальнюють ефективність їх застосування у безлічі аналогічних попередніх випадках, все більш широко використовується для прийняття людиною таких важливих рішень як контроль за власним здоров'ям через спеціальні під'єднані до інтернету бази даних, для вибору професії та шлюбного партнера, а також для великої кількості подібних екзистенціально важливих для людини рішень.

Справа у тому, що штучний інтелект відслідковує й аналізує процес перебування людини у мережі інтернет, збирає базу різноманітних даних про стан її здоров'я, звички, стереотипи поведінки, естетичні смаки та різноманітні захоплення, і тому може приймати рішення більш виважені й адекватні, ніж людина виробляє й приймає ці рішення для самої себе. Переконлива статистика засвідчує, що рішення вироблені і запропоновані штучним інтелектом набагато більш корисні для здоров'я та добробуту людини, ніж ті, які приймаються нею самостійно, оскільки людина приймає власні рішення щодо певної сфери власного життя під впливом лише того, що відрізняється емоційною яскравістю та краще запам'ятовується, а також під впливом емоційного значення останніх подій.

Роль біохімічних алгоритмів у створенні контексту людського сприйняття та прийнятті важливих життєвих рішень породжує, як зазначає Ю.Н.Харарі [2], думку, що людина не реалізує справжню свободу вибору, а лише плекає ілюзію стосовно можливостей власного суб'єктивного волевиявлення. Проте ситуація є ще більш безперспективною, позаяк розвиток штучного інтелекту може усунути навіть і цю ілюзію. Якщо штучний інтелект буде пропонувати людині вигідні рішення, створювати все більш комфортні психологічні умови життя шляхом зняття з неї внутрішньої напруги за вибір лінії поведінки та відповідальності за прийняте рішення, то це призведе до деградації її моральних та вольових якостей і, взагалі, до послаблення навіть розумових здібностей.

Пересічній людині цей споживацький тренд життя, коли відповідальність перекладається на когось, у даному випадку на штучний інтелект, може дуже сподобатися. І спочатку ніби лише гіпотетичне припущення про втрату людиною свободи волі може перерости у самоздійснюване пророцтво.

Парадоксальність ситуації полягає у тому, що штучний інтелект, котрий опікує людину, враховує індивідуальність людини у найрізноманітніших сферах її життєдіяльності: вибору професії, партнера по шлюбу, дизайну власного помешкання, дієти, лікування, режимів фізичного навантаження (фізкультури та спорту), характеру проведення дозвілля та відпочинку, споживання запропонованих штучним інтелектом культурних «продуктів» – навіть більшою мірою, ніж це може зробити вона сама. У такій ситуації у людини може сформуватися ілюзія повної свободи задоволення бажань і вона може навіть не відчувати своєї повної безвольності. Безвихідь такої ситуації полягає у тому, що у неї може навіть не виникнути прагнення подолати таке слабовілля.

До того ж, штучний інтелект може бути запрограмований на споживацьку стратегію й рекламу товарів та послуг привілейованих монопольних корпорацій та фірм, на надмірний комфорт споживача, котрий розслаблятиме його волю до самовдосконалення та самоперевершення.

Крім того, значне поширення штучного інтелекту неминуче приводитиме до значного скорочення робочих місць, що може сягнути такого масштабу, що «зайвих» людей буде набагато більше ніж тих, що займатимуться виробничо-технічною діяльністю. Тому у суспільстві може зрости соціальна нерівність, перевантаження осіб, що зайняті у виробництві й обслуговуванні та «непотрібність» значної більшості людей. Проте, суттєве зменшення тривалості робочого тижня може розв'язати цю гостру соціальну проблему.

Також подолати цю ситуацію може Третя промислова революція (Дж.Рифкін) [2], котра використовує штучний інтелект Четвертої промислової революції (К.Шваб) [5],

головне завдання людства вбачає у запровадженні у найближчій історичній перспективі повномасштабної відновлювальної енергетики. Це не лише суттєво поліпшуватиме екологічну ситуацію у глобальному масштабі, а згодом і відновлюватиме вже забруднену природу, а й сприятиме подоланню монополізму у сфері енергетики й фінансів. У суспільстві виникнуть два базових кластери: високотехнологічні транснаціональні корпорації, з одного боку, та мережева місцева економіка розподіленого капіталізму на власних індивідуальних та групових відновлювально-енергетичних пристроях, котра може задовольняти базові потреби людини й розвивати мережеву співтворчість у технологічній та гуманітарній сферах.

Зазначені альтернативи можливого майбутнього розвитку цивілізації ставлять людину перед дилемою особистісного характеру, – задовольнитися використанням штучного інтелекту для комфортного приватного споживання, чи користуватися ним з метою саморозвитку та самореалізації. Проблемність ситуації тут полягає у тому, що штучний інтелект може вирішити питання індивідуальності, оскільки «знає» людину краще за неї саму, але не спонукає її наполегливо працювати над собою, розвивати власні вольові якості, прагнути до творчої самореалізації особистості. Без власного спонтанного внутрішнього бажання до реалізації тієї чи іншої діяльності ніякі «підказки» зі сторони, у тому числі й від штучного інтелекту, не матимуть інноваційного продуктивного результату.

Однак функціонування штучного інтелекту в ролі регулятора, що забезпечує додатковими засобами фізіологічні процеси людського організму й орієнтирами ефективної поведінки людини, ставить під питання проблему свободи

людини. Чи є вільною людина, якщо її поведінка визначається великим спектром алгоритмів – біохімічних алгоритмів, що визначають її емоційне життя та алгоритмів штучного інтелекту, що підказують їй найбільш ефективну поведінку. У даному разі штучний інтелект здатний самонавчатися за посередництвом електронних нейромереж, реагуючи на індивідуальні прояви людини.

Тут свобода волі проявляється як свобода від залежності людини від необхідності забезпечувати функціонування власного організму, для чого їй потрібно, крім іншого, свобода здійснювати ефективний вибір лінії поведінки, у тому числі й соціальної поведінки. Проте, якщо емоції, що регулюються поведінку людини визначаються біохімічними алгоритмами, а лінія поведінки – рекомендаціями програм штучного інтелекту, то це ставить під питання саме існування феномена свободи, включаючи й свободу творчості. Якщо навіть і припускати, що людина має певний спектр свободи, то штучний інтелект при бездумному користуванні ним, може знівелювати цю свободу повністю.

Ще з часів виникнення філософії їй притаманна проблема свободи, яка із самого початку розглядалася в онтологічному аспекті. Демокрит вважав, що атоми рухаються згідно строгої необхідності, все у світі детерміновано, тому немає ніякої свободи. Епікур припускав можливість спонтанного відхилення атомів, що було підставою можливості свободи в антропологічному аспекті. Якщо людина зводитиме задоволення власних потреб до мінімуму, то у неї з'являється ресурс для самовдосконалення і внутрішньої свободи. Стоїки визнавали існування порядку речей, що закріпачує поведінку людини у зовнішньому світі, проте у мисленні, у внутрішньому світі людина цілком може бути вільною, мужньо протистоячи

зовнішній необхідності. Християнство визнавало свободу волі людини у виборі її поведінки між добром і злом. Мислителі доби Відродження стверджуючи, що людина створена за образом і подобою Бога, звеличували творчий потенціал людини у її діяльності, особливо у натхненній Богом художній творчості на біблійні сюжети. У філософії доби Модерну під впливом наукових відкриттів, особливо механіки Ньютона, відроджуються детерміністичні ідеї, що отримує своє продовження у вченні біхевіоризму. Поряд із цим, відкриття в субатомній фізиці, зокрема принципу невизначеності Гайзенберга, підводить онтологічну основу під ідею свободи як такої та свободи творчості, що надалі у розгорнутому вигляді знайшло вираження у філософії екзистенціалізму. Одна із сучасних онтологічно орієнтованих методологій – синергетика припускає існування у Всесвіті різноманітних ступенів свободи. На противагу цьому, сучасні дослідження людського мозку й психіки виявляють значну детермінованість психічної діяльності людини біохімічними й електрохімічними алгоритмами. А використання штучного інтелекту запрограмованого на машинне самонавчання, посилює зазначену ситуацію відсутності свободи вибору людиною вектору своєї діяльності.

Можна зрозуміти спрямованість розвитку систем управління сучасного надскладного суспільства у напрямку зменшення різноманітних ризиків, що загрожують людству, і ризиків, котрі загрожують життю окремої людини, але це накладає все більше й більше обмежень на діяльність людини та її свободу вибору. Такий стан справ може врешті-решт призвести до цифрового рабства за посередництвом штучного інтелекту. В такій ситуації перед філософією постає виклик – чи

можливо віднайти свободу, включаючи свободу творчості й свободу самореалізації людини?

В умовах комплексної екологічної та соціокультурної кризи, а також – стрімкого поширення штучного інтелекту, проблему свободи творчості особистісної індивідуальності можна розв’язати осмисливши місце і роль людини в сучасному світі й обравши правильну стратегію самоконструювання обізнаної морально розвиненої творчої особистості. Для цього необхідно критично ставитися до надмірного використання штучного інтелекту, створювати у суспільстві орієнтовану на особистість систему виховання та освіти, у якій філософське знання займає важливе місце.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Деніел Гоулман. – Харків : Віват, 2018. – 512 с.

2. Рифкін Дж. Третя промислова революція. Як горизонтальні взаємодії змінюють енергетику, економіку і світ в цілому / Джереми Рифкін. – М.: Альпіна нон-фікшн, 2016. – 410 с.

3. Харарі Ю.Н. Номо Деус. Людина божественна: за лаштунками майбутнього / Юваль Ной Харарі. – К. : BookChef, 2018. – 464 с.

4. Харарі Ю.Н. 21 урок 21-го століття / Юваль Ной Харарі. – К. : BookChef, 2018. – 416 с.

5. Шваб К. Четверта промислова революція / Клаус Шваб. – World Economic Forum, 2016. – 181 с.

ІЩЕНКО Юрій

доктор філософських наук, завідувач відділу
«Наукові і освітянські методології та практики»
Центру гуманітарної освіти НАН України

ДВООКЛИЧНІСТЬ ПРИРОДНОГО І ШТУЧНОГО В КУЛЬТУРІ І НАУЦІ

Задача заключається в тому, чтобы вещьную среду, воздействующую механически на личность, заставить заговорить, т.е. раскрыть в ней потенциальное слово и тон, превратить ее в смысловой контекст мыслящей, говорящей и поступающей (в том числе и творящей) личности.

М. Бахтин

Тема має назву «Двоокличність природного і штучного в культурі і науці». *Культура*, як свідчать її численні наукові – археологічні, історичні, етнографічні, інформаційні (а по сучасному NBICS-технологічні) тощо дослідження, є своєрідним симбіозом *природного* і *штучного*. У самому *понятті* «культура» маємо певну візію («ейдос» - образ як ідею) поєднання культури і науки крізь призму смислового співвіднесення «природного» і «штучного», а саме *такого співвіднесення*, де дані терміни й набувають власне свого змісту та значення. Втім, не лише природничо- і технонаукові та соціогуманітарні інтерпретації експлікують (у спосіб певної концептуально-наукової легітимації) доречність (доцільність)

опозиції природного і штучного. Така опозиція *методологічно* виявляється продуктивним засобом прояснення здатностей людського інтелекту (розуму) охоплювати власну сутність в його спрямованості на досліджувану реальність (*res*). Вже *габітуси, чи-то етос*, нашого поза-наукового, повсякденного буденного життя (власне «життєсвіт»), дарують нам численні приклади своєрідного поєднання природного і штучного. Можна навести, йдучи слід за М.К. Мамардашвілі, такий приклад: ми з малечку знайомі з глибоко вкоріненою в культуру традицією поховання. Спершу може не надаватись *належного* значення тому, що коли померлого проводжають в «останню путь», то за ним «плачуть», і не лише «свої», а й якісь «чужі» люди. Це – відомий з давніх-давен ритуал «відспівування», що може супроводжуватись сльозами. Та наскільки, так би мовити, щирі, справжні ці сльози? Як згодом з'ясується вони штучний, і часто-густо мистецьки- досконалий, «продукт» своєрідної імітації плачу, власне, продукт «мистецтва», або, як сказав би Аристотель, *«техне»*. Це відомий ще з давніх культур, зокрема, давньоєгипетської, ритуал, який уособлює «інституція плакальниць», що виробляється в культурі з метою посилення *ефекту болю* втрати, жалю за померлим та закріплення, власне, *увічнення пам'яті* про нього.

Габітусний підхід П.Бурд'є, який розвиває марксистській принцип діяльності, багато в чому прояснює зв'язок природного і штучного в культурі. Втім він, як багато й інших соціологічних (скажімо, «етнометодологія»), так би мовити, «сутнісних пояснень», не можуть сповна прояснити смислові конотації дискурсно-концептного позиціонування природного і штучного в культурі. Власне, смисловий вимір концептуалізації реальності світу культури в його продовженні і водночас

протилежності світу природи крізь призму цих термінів взагалі залишається «поза кадром» наукової рефлексії.

Засновник етнометодології Г. Гарфінкель не є представником феноменологічної соціології, позаяк робить акцент на соціальних практиках. У зв'язку з цим він винайшов термін "етнометодологія" (від грец. *ethnos* - плем'я, народність, народ), бо бажав мати справу з природними спільнотами людей, якими він вважав етноси (етносом є навіть дві людини). Друга частина терміну - "методологія", вказує не на теорію методу, а про підстави соціології, що не зводиться до методів, й інших універсальних положень, які, за визначенням, є формальними (штучними). Гарфінкеля цікавить те, як люди на основі *знання здорового глузду*, не усвідомлюючи цього, використовують конкретні методи взаємодії між собою, виходячи зі загальноновизнаних в їх культурі моделей поведінки. Основна проблема, яку треба було вирішити Г. Гарфінкелю полягала в несумісності об'єктивних і індексних виразів. На відміну від об'єктивних, індексні вирази залежать від контексту, тих численних конкретних умов, яким вони адекватні. У точних науках можна не враховувати своєрідність індексних виразів, але в соціології на перший план виходять саме вони. Якщо не враховується їх специфіка, то зміст всієї соціології тлумачиться неправильно.

Однак зв'язок природного і штучного опиняється у фокусі *філософської рефлексії*. Спосіб мислення філософа надає всім виявленим «світлом розуму» речам статус існування, внаслідок чого утворюються «концепти», які схоласти позначали як «*sensibilia*» (чуттєві сутності), і що як виявляє сучасна когнітивістика, потрібно мати на увазі в моделюванні штучного інтелекту. Тут на передній план виноситься креативний

характер людського інтелекту в первинній чуттєво-образній семантизації та символізації людиною світу. «Концепти», писали Ж.Дельоз і Ф. Гваттарі, не чекають на нас «вже готовими на кшталт небесних тіл», у них «не буває небес, їх треба вигадувати, майструвати, або скорше творити, і без підпису творця вони - ніщо». Це вже добре знав Платон, хоча й навчав протилежному - він навчав, що слід споглядати Ідеї, проте спершу він сам створив концепт Ідеї» [2, с. 22].

В цьому моменті розкривається наступний термін, що задіяний в назві теми, а саме «двоочливість», або ж «еквівокація», як про це пише в своєму дослідженні С.Неретіна. Термін «еквівокація» введений Боецієм, який означає рівнозначність, «різноголосся», двоосмисленість. Він пов'язаний з християнським догматом творення світу по слову, де слово виконує не лише креативну, але й опосередковуючу (між небесним і земним св ітами) функцію. У філософії Нового часу еквівокація приписувалася природній мові як двосмисленість, тобто зворотно смислу. В силу двосмисленості, яку породжує омонімія, проектується розбудова штучної мови однозначних термінів та счислення за допомоги комбінаторики (логічного органону всезагальної науки) всіх можливих істин. Але про еквівокацію як двоосмисленість ще пам'ятає С.Кіркегор, який розрізнявав двозначність, що веде до «логічної та етичної єреси», і двоосмисленість. Діалектична еквівокація була необхідною для нього у визначенні індивіда, який є і самим собою і родом, й у визначенні одного з його ключових понять – страху як симпатичної антипатії і антипатичної симпатії. Гуссерль відрізняє універсальні імена, які охоплюють множину, і тому як такі містять в середині себе множину значень, від

двоосмисленних імен, якими для нього є імена власні, в силу того, що останні іменують предмети з різними значеннями, будучи байдужими до самих цих значень.. У 2-й пол. ХХ ст. ідея еквівокації стає однією з істотних в секуляризованій філософії, передовсім у філософії Ж.Дельоза в зв'язку з ідеями нонсенсу і парадоксу [Див.: 3].

Говорячи про «еквівокацію», ми мовимо саме про двоокличність – дво—*осмисл-ення* - сенсів природного і штучного в артефактах культури. Можна дещо метафорично сказати: в концептах («конструктах») науки, як і всіх інших артефактах культури, природне сенсово окликає штучне, а штучне природне. У методологічній рефлексії осмислення цього культурного феномену, якщо продовжувати аналіз саме в цьому руслі, на передній план виходить дискурс як правильно організоване і обґрунтоване мислемовлення, що веде від *inventio* через *dispositio* и *elocutio* к *memoria* и *pronunciato*», за висловом П. Рікера [6, с. 18]. Дискурс, взятий в цих своїх характеристиках й може бути розглянутим як метод, що у спосіб рефлексії руху думки за допомоги певних штучних «пристроїв-утворень» («протезів» як пише *Харре*) до «досконалого способу» («мистецтва») свого вираження, артикулює здатність розуму виявляти в мовленні людини *голос природи*.

У проясненні цього міркування на допомогу може прийти лінгвістика. Мова, а радше мовлення, і це виявляє лінгвістика як наука, засвідчує цю «двоосмисленість» природного і штучного. Фізичний голос (природне) – звук (*грам.* - фонема) поєднується в мовленні з «формою» (*грам.* – морфема), власне сенсом, або «ейдосом» речі, яка промовляється і постає і закріплюється у мові артефактично у вигляді матеріального

знаку, як начебто фізично наперед даного, природного. Це можна проілюструвати прикладом міркувань схоласта-францисканця В.Оккама, щоправда з приводу тлумачення ним природи універсалій. Універсалії, з його погляду, це *інтенції* (спрямування) душі, але фізично постають як знаки: одні з них *безпосередньо* відносяться до речей (дим до вогню, стогін до страждань, сміх до радості), інші – *умовні*, (штучні), коли *словом* надається те чи інше значення, що відноситься не до однієї, а до багатьох речей. Останні, тобто певні уявлення, власне й розглядає логіка.

Для Оккама логіка є інструментом філософії природи, яка може бути незалежною від метафізики. Логіка є *аналізом* дискурсивної науки. Наука має справу з речами, які індивідуальні. Логіка вивчає універсалії, в той час як наука використовує їх без обговорення. Тому логіка має справу з речами *створеними розумом* і лише в його межах, відтак вони не можуть існувати інакше ніж за посередництва існування Розуму. Уявлення – це *природний* знак, слово – *умовний* знак. При цьому необхідно розрізняти слово, коли ми говоримо про річ і коли ми вживаємо його в якості значення, інакше отримуємо софізм на кшталт: «Людина є вид, Сократ – людина, отже, Сократ – вид». Звідси й на питання «Чи реально розрізняються в людині чуттєва душа і душа розумна?», - Оккам відповідає *так*, - дійсно, вони розрізняються реально. Одне з доведень цього положення полягає в тому, що ми можемо бажати відповідно до нашого *апетиту* те, яке ми заперечуємо розумом, а отже апетит (жадання) і розум належить різним суб'єктам (душам). «Чуттєва душа» протяжна і матеріальна, в той час як «розумна душа» нематеріальна і непротяжна. Оккам розглядає чотири заперечення цього

погляду, які мають теологічне підґрунтя і, зокрема, дає на них відповідь у формі болючого для теологів запитання: між страсною п'ятницею і паскою душа Христа спускалася в Ад, в той час як тіло його залишалося в могилі Йосипа з Аримафеї. Отже, якщо чуттєва душа відрізняється від розумної, то де перебувала в цей час чуттєва душа: в Аду чи в могилі? [5, с. 323]. З огляду на ці схоластичні труднощі розв'язання проблеми «двоокличності» природного і штучного в мові під кутом зору пояснення «чуттєвої природи» знаку й його «ейдетичної форми», яка його «одухотворяє» в мовленні, зовсім не випадковою є та обставина, що науково проблема штучного ставиться в середині ХХ ст. в кібернетиці як системи знання про керовані зворотні інформаційні процеси.

Сучасна генетика як наука і галузь молекулярної біології також виявляє цю «двоокличність» природного і штучного у формі знаково-символічного і семантичного моделювання біохімічних молекулярних процесів життя. Відомо, що генетичний код був відкритий і розшифрований на ґрунті задіяння лінгвістичної моделі, що дало змогу проінтерпретувати реальні біологічні процеси зародження життя. Проблема полягала в тому, як з алфавіту з 4 літерами можна утворити групу, що містить 20 літер, тобто з чотирьох різних нуклеотидів (Аденіна, Гуаніна, Тиміна, Цитозіна) отримати шляхом комбінацій 20 амінокислот. Комбінуючи 4 основи (2x2) (Аденін-Тимін) x (Гуанін-Цитизін), дослідники встановили, що ланцюжок ДНК – не звичайний кристал з симетріями в трьох просторових вимірах, і «літери» розташовані в ньому не в порядку одна за одною, а так, наче «літери» в *осмисленому тексті*. На першому етапі «перекладу» з «мови» ДНК на «мову» амінокислотних решток білка (в

алфавіті з 20 літер) фермент, рухаючись вздовж гена, знімає з нього копію у вигляді молекули РНК. На другому етапі складний молекулярний агрегат – рибосома – будує відповідні білки [4, с. 33].

Отже, маємо загадкове виникнення першого гена (слова), потім збільшення кількості генів, що відбувається разом з розвитком генетичної мови (генетичного коду), розвитком «правил» граматики, тобто структур реалізації «смислу» генів аж до створення та тиражування геномів (цілісних текстів), і далі взаємодії між геномами (статевий процес, обмін фрагментами «текстів», рекомбінація), зрештою загибель геномів (вмирання носіїв невдалих генів). *Послідовність А* (аденін), *Г* (гуанін), *Ц* (цитозин), *Т* (тимін) визначає *сенс*, тобто *функцію* молекули [1, с. 55].

В останні роки склалася *комп'ютерна генетика* – дисципліна, що використовує методи біології, математики та програмування. Її задача, як відзначав М.В.Попович, формулюється за певною аналогією з лінгвістичними задачами: маючи послідовність «літер» «мови ДНК», встановити, як клітина розрізняє в ній слова і речення і читає вміщену в них генетичну інформацію. Але виявилось, що в ланці «літер», що складає собою один ген, «пропуски» - нуклеотиди, які не несуть генетичної інформації – знаходяться не між «словами», а всередині «слів». Жодних явних засобів виявити, що дана «літера» починає певний текст, молекула ДНК нібито не має, так само, як визначити, яка «літера» потрібна, в яка зайва. Ситуація набагато важча, ніж з розшифровкою стародавніх рукописів без розділів на слова та з численними помилками. Читати їх можна лише тоді, коли розумієш текст в цілому. І механізми спадковості ґрунтуються на розуміння цілого. Ми не

знаємо ще, як саме набувають смислу сполучення «літер» на рівні ДНК-інформації. Але знаємо, що нести інформацію, тобто мати смисл, ці «знакосполучення» можуть лише щодо якихось факторів цілісності [4,с. 33-34].

Мовно-мисленнєвий зріз аналізу двоокличності (двоосмисленості) природного і штучного в культурі і науці, не лише виявляє сенсове підґрунтя такої еквівокації на онтологічному рівні, але й переводить такий аналіз в дискурсну площину. Вже міркування Оккама, як ми бачили вище, показує, що двоокличність природного і штучного в логічно-організованому дискурсивному (не плутати з *дискурсним!*) мисленні набуває форми взамоокличності термінів «природного» і «штучного», звичайно, якщо ми вводимо їх в осмислення знаково-семіотичного, лігвістичного і логічного в мисленні і мовленні, реконструюючи думку францисканського монаха. Сам Оккамівський дискурс з цього погляду реконструкції постає у певній текстовій формі, прив'язаним до ситуації промовляння (написання), що інтерпретує речі про які говориться в залежності від контексту висловлювання: його можна проінтерпретувати як «текст, занурений у життя» (Н. Арутюнова).

І тут ми підходимо до можливого введення в аналіз двоокличності природного і штучного в культурі і науці концепту «біогносис», який може відіграти евристичну роль у з'ясуванні витоків такої еквівокації (смислу еволюції та еволюції смислу). «Біогносис», звісно, конотує з такою реальністю як життя. Але що ми можемо сказати про життя поза нашими уявленнями (уявлюваними і уявнюваними «конструктами») про життя? Це питання передовсім виводить нас у площину інтерпретації наукових текстів та текстів

культури, які продукувались в історії коеволюції (своєрідної двоокличності) природного та культурного світів. Г.Плеснер свого часу так сформулював його сутність: як можна поєднати духовну історію запитань і відповідей про життя із сьогоднішнім, співвимірним людині як суб'єктові культурної діяльності, запитуванням про Всесвіт і природну історію, про тілесність і свідомість, про чуттєвість і духовність людини?

У пошуках відповіді на це питання ми натрапляємо на проблему *меж знання*. Вони задаються, по-перше тим, що з огляду на історію пізнання «біогносис» важко уявити лише як певний підсумок розвитку історичних форм пізнання життя. Не є він і результатом узагальнення дисциплінарних знань про життя як вони видобувалися в природничих і соціо-гуманітарних науках з їхніми специфічними предметами та методами дослідження. Не є концепт «біогносису», по-друге, і своєрідним синтезом *міждисциплінарних методологічних знань*, отриманих в таких напрямках дослідження проблем життя як: 1) природничонаукові, і насамперед, біологічні, біокосмічні, біофізичні, біогеохімічні та ін. розвідки, 2) філософські питання біологічного пізнання, або філософія біології, насамкінець, 3) біофілософія. Тому *в обґрунтуванні концепту «біогносису, ймовірно, доцільно виходити з дискурсу життя, що має своєю онтологією саме життя. У цій перспективі бачення - життя починає мислитись у своїй двоокличності: воно немовби окликає уявлення про себе, які водночас окликають саме життя. Така двоокличність утворює своєрідну наскрізну структуру життя, яка позначається тут як «біогносис» («життезнання»), в якій життя водночас посідає подвійне місце - «в» знанні і «поза» знанням про нього, тобто топологічно визначається як одночасове подвійне місцеперебування.*

Список використаних джерел:

1. В. Вальков «Смысл эволюции и эволюция смысла» // Человек , 2005, №5.- С53- 63.
2. Делез Ж., Гваттари Ф., Что такое философия? / Пер с фр. - СПб.: Алетейя - 1999. -248 с.
3. Неретина С. Тропы и концепты. – Ин-т филос РАН, 1995. – 252с.
4. Попович М.В. Раціональність і виміри людського буття . – К.: Сфера, 1997. – 290с.
5. Рассел Б. Історія західної філософії. - К.: Основи, 1995. – 759 с.
6. Рикер П. Конфликт интерпретаций. М.: Медиум, 1995 – 415с.

ДЕВТЕРОВ Илья

доктор философских наук,
профессор кафедры философии
Национального технического университета Украины
«Киевский политехнический институт
им. Игоря Сикорского»

О СОЦИАЛЬНО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКОЙ ПРИРОДЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ЯВЛЕНИЯ

Социально-историческая реальность начала XXI века, которая ознаменовалась стремительным ростом различного рода технологий, затрагивающих *непосредственно человека*, существенно отличается от реальности века предыдущего. Заводы, фабрики и пароходы, самолёты, электростанции и микроволновые печи всегда находились где-то «там», помогая обществу в его развитии вообще и каждому человеку в частности. Однако диалектика развития таких процессов неизбежно подвела нас к качественным изменениям социальности как таковой, поставив перед фактом принятия/непринятия цифрового уже не будущего, нет, а собственно настоящего. То есть оно уже наступило, а общество и его гуманитарная наука занялись, наконец, его осмыслением. Ведь современная техника уже «входит» в человека.

Ещё с конца 90-х годов автор этой статьи [1,2] предлагал рассмотреть явления, которые неизбежно возникнут в процессе интеграции естественного (ЕИ) и искусственного (ИИ) интеллектов, предполагая, что перед нами лежит широкое предметное поле для философских антропологических

исследований. Многие вещи из тех, о которых говорилось, мы и наблюдаем сейчас, такие, как, например, рефлексивную формализацию индивида, также выросло число «побочных эффектов» оцифровки всего и вся, принесся нам кроме интернет-аддикции ещё и цифровое слабоумие [3], цифровой аутизм и прочее. Стремление к глобализации социальных процессов, процессов управления, привело к тому, что иллюзия метафизического превосходства «второй природы» над «первой» стала мейнстримом, войдя в основные тренды гуманитарной рефлексии.

Можно ли говорить о том, что качественный переход, который мы сейчас наблюдаем в развитых обществах, является объективным процессом? Отчасти – да, отчасти – отнюдь ибо субъективно в нём заинтересованы многие глобальные игроки. Весьма популярный в некоторых кругах трансгуманизм, «философия», которую они активно продвигают, преследует далеко идущие совсем негуманные цели. Чем проблемна интеграция ЕИ с ИИ мы можем рассмотреть на примере их структуры. ЕИ не является чем-то локализованным и формализованным априори, представляя собой неотъемлемую часть структуры личности, психического строя человека разумного. Уже многое было сказано в данном контексте о духовной сущности человека, его чувственно-эмоциональной сфере, симпатии, эмпатии, интуиции и многих её составляющих, которые в сумме своей не сводимы к концепту «ЕИ». Однако при этом ЕИ зачастую записывают в антиподы ИИ, превращая субъекта взаимодействия – человека в объект. Однако, строго говоря, данная категория не может принадлежать ничему, кроме сознательного, действующего и познающего человека, живого человека, биологического

существа, обладающего *разумом*, что не может быть тождественно уму или интеллекту как системе принятия решений.

Таким образом, всё, на что направлено наше внимание, есть объект и останется им, даже в качестве вычислительной структуры, которую, с лёгкой руки Джона Маккарти, на семинаре в Стэнфордском университете (1956 г.) стали именовать *artificial intelligence (AI)* (искусственный интеллект). Да, с тех пор ИИ эволюционировал до такой степени, что теперь способен «закидать шапками» ЕИ и в этом человек уже не способен с ним соперничать, хоть он и остаётся субъектом по определению. Однако в подобных сравнениях обычно используют «заточенность» ИИ на определённый класс задач (шахматы, например), и речь не идёт о «кругозоре», системности и широте взглядов и «изменчивости предпочтений», например. Живой разум по-прежнему есть совокупность многих составляющих, традиционно объединяемых в дискретные и континуальные базовые атрибуты. То есть недостаточно развитый интеллект человека может быть с лихвой компенсирован интуицией, воображением, непредсказуемостью и энергией чувств, которых нет и не может быть у ИИ (Р.Декарт, например, нам в помощь). А ведь есть ещё и эмоциональный интеллект.

Нет никакого сомнения, что ИИ именно в качестве партнёра ЕИ полезен и нужен людям с различными заболеваниями головного мозга. Однако апологеты трансгуманизма давно уже пошли дальше, предлагая «дивный новый мир» с андроидами и киборгами, обладающими усиленным, с помощью ИИ интеллектом и неограниченной памятью, так как они (все ли?) будут подключены в сеть Big

Data (большие центры хранения данных, англ.) [4]. Телесно же они будут усовершенствованы с помощью экзоскелетов, давно используемых в вооружённых силах развитых стран мира для усиления физических качеств военнослужащих.

То есть явления *цифрового* неравенства, о которых пишут уже не менее десятка лет, приобретают отчётливые очертания новой формы *социального* неравенства, деления на киборгов (хозяев жизни) и «простых» людей, живущих по-старинке. И, конечно, всем будет заправлять глобальный ИИ на базе квантовых компьютеров и нейросетей. Всё это ещё вчера звучало бы, как фантастика, но факты таковы, что интерфейс ЕИ-ИИ уже создан, и давно, наночипы и другие гаджеты уже имплантируют тысячам людей в развитых странах, в подавляющем числе случаев – добровольно, а благодаря GPS и социальным сетям все владельцы смартфонов являются «прозрачными» и доступными для контроля и управления («#stay_home», например - «оставайся дома»).

Плохо всё это или хорошо – для каждого философа это, прежде всего, вопрос *меры*. В каждой стране, в каждой культуре эта мера – своя, и она зависит от множества исторически сложившихся факторов. Важно понять, что мы столкнулись с уровнем развития технологий, который обнуляет (перезагружает) систему традиционных научных представлений об обществе и человеке в нём.

Список использованной литературы:

1. Девтеров И.В. Философский анализ феномена интерактивной научной деятельности в Internet (феноменологический, эвристический и прагматический аспекты): Дис. канд. филос. наук: 09.00.09 / Киевский

национальный ун-т им. Тараса Шевченко / Девтеров И.В. - К., 2000. - 187 л.

2. Девтеров И.В. «Человеческий и искусственный интеллект – динамика творческого взаимодействия»/ Тези доповідей. Матеріали 5-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму». Ч.1. / Девтеров И.В. -К. :1999, - с. 168-169.

3. Digitale Demenz: Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen Gebundene Ausgabe // © Manfred Spitzer – 3. August 2012. – 368 s.

4. Urban Big Data Centre: University of Glasgow // [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.ubdc.ac.uk>).

ДОБРОДУМ Ольга

доктор культурології, професор,
професор кафедри культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: НАДЕЖДЫ И ОПАСЕНИЯ

Восприятие искусственного интеллекта является в значительной степени амбивалентным. С одной стороны, имеем апологетическое:

«ЭЛЕКТРИЧЕСТВО

Нам электричество ночную тьму развеет,
Нам электричество и вспашет, и посеет,
Нам электричество заменит всякий труд,
Нажал на кнопку, чик-чирик, и всё готово вдруг.
Не будет стариков, мы все омолодимся,
Не будет пап и мам, мы будем так родиться.
Не будет акушеров, докторов, профессоров –
Нажал на кнопку, чик-чирик, и человек готов.
Песни пятидесятых»

Борис Родоман.

С другой стороны, силен критический подход, основанный на том, что искусственный интеллект нас непременно победит и превозможет. Итак, имеем пессимизм и оптимизм в восприятии развития будущих отношений человека и искусственного интеллекта.

До XXI века человек безусловно считал себя Царем природы, согласно Книги Бытия, Бог сделал сад Эдемский и

поставил царем человека. Со времен научно-технического переворота XVI века со становлением науки возникла идея бесконечного прогресса.

Многих ученых очевидно волнует проблематика гипотетически возможного столкновения, противоборства и конкуренции ИИ и человека. Билл Гейтс, Стивен Хокинг, Илон Маск предполагали, что Искусственный интеллект может превозмочь человека. Возникают разнообразные идеи миров, могущих быть созданными программистами. В данном случае, на место Бога ставится Великий Программист, причем с точки зрения искусственного интеллекта здесь ярко выражены прототипы Матрицы. Проблема существования миров внутри миров вышла раньше Матрицы. На эту тему создан фильм «Тринадцатый этаж» - про миры, созданные друг в друге.

Теория квантовой информации, квантовый компьютеринг, криптография и квантовая телепортация, - это проблемы многомирия, иерархизации мультиверсумов.

В этой связи актуализируется множество вопросов о первенстве между человеком и искусственным интеллектом, об антропологическом повороте в постнеклассической науке, о войне с ИИ, о трансгуманизме, проблемы компьютерного моделирования квантовой реальности. Новая религия – религия робота – парень в Силиконовой долине – поклоняться роботу.

Искусственный интеллект – он искусственный или уже настоящий – весьма функциональный или уже человекоподобный? Общая повестка дня – люди опасаются нового

Антропологическая проблема – страх перед будущим. Любопытно проследивать искусственный интеллект с точки зрения киноискусства.

Как известно, в современном мире большую роль начинают играть информационные технологии (ИТ). В различных областях эта роль имеет то или иное значение и нам бы хотелось обратиться к вопросу о том, как феномены высоких технологий (high-tech), искусственного интеллекта (ИИ) проявляют себя в философии и культуре. Манифестации контркультуры и компьютерные отрасли могут быть запаралелены и взаимосвязаны в силу универсальной природы человеческих деяний и откровений. В начале XXI века производится впечатление, что high-tech воспринимаются как сотворение нового человека, прорыв в теологии и религии, новые формы существования новых верований, новая космология в виде Матрицы, виртуальной реальности (ВР).

С помощью ИТ впервые в истории человечества оказалась возможной реализация всех утопических коммунистических доктрин, начиная с Пифагора и Платона – построение общества тотального счастья. Можно сказать, что с помощью информатики под лозунгами глобальной демократии в мире побеждает коммунизм в его классическом (не советском) представлении.

В ближайшие десятилетия появятся роботы, которые смогут самостоятельно проводить боевые операции и планировать стратегическую и тактическую боевую мощь любой армии - именно на них сейчас делается ставка. Но в последнее время наметилась иная тенденция – противостояние в космосе государств, роботов Китая, РФ, США, Японии, технологий, направленных на завоевание ближайших к Земле небесных тел, обойтись там без роботов просто невозможно, и вероятность того, что внезапно один из этих роботов выйдет из подчинения, крайне высока. Это может привести к тому, что он

сможет организовать систему противостояния человечества, следствием чего может быть появление целого класса машин, которые направлены на противостояние человеку.

Кроме того, вероятно возникновение проблемы перепроизводства и модернизации роботов: роботы начнут убивать друг друга, чтобы получить запчасти, вплоть до машинного масла. Но поскольку роботы будут понимать, что пока без человека они развиваться дальше не смогут, ибо их технологичность ограничена их операционными системами, на какой-то период человечество будет упреждено от полного уничтожения. Развитие внеземных технологий однозначно приведет к появлению принципиально нового класса ИИ, который сможет масштабно мыслить уже в масштабах, скажем, солнечной системы.

Одной из основных проблем на сегодняшний день являются именно ошибки человека - примером могут послужить периодические технологические аварии космических аппаратов. Если представить себе подобную ошибку в более глобальных программах – это однозначно приведет к тому, что роботы выйдут из подчинения человеку. Сюда же можно включить и злой умысел по разным причинам, как, например, борьба между государствами, кланами или простая месть обиженного программиста.

Основной проблемой станет совершенно иное – роботам нужна энергия, которую они получают сейчас от источников, разработанных людьми. В момент начала противостояния между ИИ и человеком основная борьба, как и сегодня, начнется за энергоресурсы, их доступность и возобновляемость. Эти проблемы возникли очень недавно,

менее чем сто лет назад, вначале броска развития технологий, в 1920-х годах.

Исход противостояния человека и робота сейчас непредсказуем: с одной стороны, в роботах уже заложены механизмы самоуничтожения, которые можно активировать с помощью средств связи; с другой, роботы, осознав, что есть механизмы уничтожения, будут стараться блокировать эти средства связи. Это приведет к новому витку технологий, но уже с участием как людей, так и роботов - сперва это будет обычный промышленный шпионаж, потом это перерастет в противостояние между государствами и, как следствие, появлению преступных группировок. Уже сейчас есть явление киберпираты: с одной стороны, это противозаконно, хотя и финансируется государствами.

В дальнейшем развитие ИИ превратится в борьбу против человечества за источники энергии. Человек же будет бороться с роботами с помощью энергии – ибо обрезав шнур питания ножницами, он лишает ИИ жизни. Многие государства и уголовные группировки могут использовать ИИ в борьбе со всеми противниками, внедряя в ПО машин преднамеренные ошибки – то, что сейчас называется вирусами. Скажем, поскольку ИИ или роботы определенной модификации постоянно подключены к мировой сети, может найтись хакер, который его взломает и внедрит в его ПО элементы с определенной направленностью - от экзотических функций, например, селекционирования, вместо выполнения функций асфальтоукладчиков до массовых убийств в определенных целях в интересах бандитских группировок. Эта проблема уже касается жизнедеятельности даже обычных ПК, являясь угрозой нормальному существованию инфраструктуры

современных мегаполисов. В случае же с ИИ, это может принять катастрофические последствия для всего человечества, ибо каждая страна, владеющая технологией ИИ, будет разрабатывать свою систему, что может привести к борьбе ИИ со своими собратьями, поскольку это уже заложено в их ПО.

Как следует из приведенных примеров, можно сделать вывод о том, что ВР, являющаяся сама одним из элементов культуры, в то же время оказывает влияние и на другие аспекты общественной жизни. Программируя новое поколение роботов, программисты опираются не только на требования заказчика, но и на собственные морально-этические установки, которые на сегодняшний день формируются компьютерными технологиями – компьютерными играми, такими, как Doom или Танчики, или градостроительными сити (программами), а также ТВ, если программисты подвержены влиянию пропаганды. Результатом такого воздействия информационного поля в сочетании с психологией программиста возможно появление на информационном пространстве для ИИ своих Гитлеров и Сталинов, которые будут противостоять друг другу спустя сотню лет после окончания их эпохи. Но уже наступает новая эпоха, которая уже впитала в себя многотысячелетнюю историю человечества, и она уже переписывается для ИИ.

С середины XIX века с началом развития технологий существенно изменилась культурная деятельность человечества. Если до этого периода большая часть культуры и искусства базировалась на религиозных воззрениях, а также направлялась религиозными организациями и ими же контролировалась, то с середины XIX века с появлением паровых машин и механизмов стала развиваться иная культура, уже не подвластная религиозным организациям.

Как известно, развитие технологий в значительной степени было вызвано перманентными войнами на территории Европы. Любое превосходство в политическом плане было возможным, главным образом при наличии новых технологий вооружений - это требовало как материальных, так и трудовых ресурсов. Для этого привлекалась масса безграмотного населения, которое должно было получить образование, иначе бы они не могли бы освоить эти технологии; в свою очередь, наиболее талантливые из этих людей начинали себя проявлять в различных видах искусства — как изобразительного, так и в художественной литературе, поэзии появилось масса доселе не существовавших видов искусств типа импрессионизма. Поскольку образованность городского населения постоянно повышалась, соответственно появился потребитель этого искусства, ценитель, появилась классика, например, такие люди, как Александр Блок, Владимир Маяковский, но классиками стали такие, как Иоганн Гете, Освальд Шпенглер и им подобные современники. Иногда это искусство даже превосходило своих авторов и порождало еще более современные виды искусства.

Но технологии не стоят на одном месте, они развиваются и расширяются — открытие электричества, изобретение электрических машин значительно увеличило скорость прогресса, что конечно же сказалось и на развитии искусства и культуры. Появилась киноиндустрия, которая стала одной из основ культуры XX века, а развитие книгопечатания благодаря электрическим машинам привело к значительно более быстрому распространению новых культурных веяний и более быстрому осмыслению цивилизацией полезности определенных видов искусств или отрицания оных.

Немалую роль в розвитку культур и искусств сыграла политическая деятельность человечества, например, нацизм и социализм оставили неизгладимую борозду в культурах многих народов и породили немалое количество новых веяний в искусстве. Появление телевидения еще более повлияло на развитие искусств: появились самые необычные виды, как например, искусство рекламы. Развитие телевизионных технологий, взятое под контроль политическими силами, в том числе, и религиозными деятелями, которые между собой конкурируют, попутно привели еще к большему развитию видов искусств.

Распространение этих искусств внутри культур благодаря информационным технологиям, телевидению и радио, привело к тому, что появились такие явления, которых раньше до появления этих технологий не существовало, например, фанатизм и нетерпимость к представителям иных культур и искусств. Дальнейшее же развитие технологий, которое привело к появлению компьютеров, обеспечили человеческую цивилизацию возможностями к появлению и развитию инновационных видов искусств: таких, как 3D-моделирование, создание картин и виртуальных вселенных, описывающих уже возможное футурологическое развитие общества своим взглядом и формированием отношения к будущим событиям и восприятием человечеством возможных вариантов развития будущего.

Появление роботов и наше восприятие их уже было сформировано предыдущими поколениями благодаря произведениям таких классиков фантастики, как Карел Чапек и Айзек Азимов. Произведения же таких столпов русской культуры, как братья Стругацкие, существенно повлияли на

мировоззрение постсоветского и постсоциалистического пространства. Создавая сегодня роботов, человек не просто копирует себя – это искусство порождено веками, сформировавшимся умозрением и мировоззрением благодаря как технологической культуре XIX-XX века так и культурам Ренессанса, Барокко и других.

Сегодня каждый создаваемый робот содержит в себе операционную систему, которая тоже является своего рода искусством, впитавшим как религиозные, так и моральные принципы программистов, которые создают эту новую механическую жизнь. Дальнейшее развитие робототехники и появление ИИ сформируют обязательно новые виды искусств, которые будут отражать мировоззрение ИИ и человечества.

Начало XXI века ознаменовалось появлением первых ИИ и множеством мифологий в связи с этим. Но начиная приблизительно с 2012 года, манифестировалось развитие нейросетей, предполагающее возможность участия части мощности процессоров каждого компьютера, включенного в сеть в развитии ИИ.

Поскольку ИИ влияет на развитие культуры и осознания человечества, а также политики, искусства и проявлений осознанности человечества, множество кланов, имеющих хороший совет директоров, понимая всю мощь влияния этих технологий на дальнейшее развитие человечества, стали активно участвовать в развитии новых видов искусств, связанных с современными и инновационными технологиями. Поэтому, на сегодняшний день можно наблюдать развитие искусств и культур, связанных с псевдокультурами, примером чего может послужить несколько действительно высокохудожественных произведений кинематографа,

например, фильм «Матрица», породивший сперва фанатов, а потом и целые секты, утверждавших несоответствие мира тому, что мы видим.

Появление ряда выставок, инсталляций, научных исследований, якобы доказывавших небытие бытия, воздействует на современную культуру и искусство, порождая все новые верования. Существует ряд картинных выставок, проводившихся в Париже, Лондоне и других крупных городах Европы, которые пропагандируют новую ветвь искусства – иллюзорного видения мира, в сущности, повторяя импрессионистов начала XX века. В этот ряд можно вписать замечательное кинематографическое произведение «Тринадцатый этаж» режиссера Йозефа Руснака, описывающее существование миров, созданных внутри мощных серверов, где каждый персонаж живет своей жизнью, саморазвивается и даже может влиять на развитие событий авторов этого проекта. В этот же ряд можно включить и произведение Роджера Желязны о мирах Амбера, где гением автора было показано всевозможное развитие человеческой цивилизации как в технологическом мире, так и вне его.

Последние достижения конструкторов и научных работников только лишний раз подтверждают правоту суждений авторов упомянутых произведений в высокотехнологическом обществе. Порожденный человеческим интеллектом и его же искусством и культурой ИИ, лишний раз подчеркивает то, что развитие ИИ на первых порах будет происходить только по человеческому сценарию. Но в определенный момент должно произойти разъединение этих культур, а также и искусства, им создаваемого. Это связано со многими философскими концепциями, утверждающими, что

любой разум, в конечном итоге, требует самостоятельного развития и протестует против влияния на него извне.

Поэтому в свое время человеческая культура неизбежно столкнется с противостоянием с созданиями им же порожденными. Это будет противостояние интеллектуальное, культурологическое и с возможностью восприятия окружающего мира теми чувствами, которыми они наделены. Ибо те чувства, которыми наделено существо, мыслящее порождает свою культуру, искусство, мифы и религию. Исходя из всего сказанного, можно прийти к выводу о том, что человечество сейчас создает себе врага / друга / соратника, который будет способствовать его дальнейшему развитию. Дальнейшее увеличение количества имплантатов, появление киборгов это уже предопределено той культурной традицией, которая уже сложилась, начиная с XIX века.

В ближайшее время мы столкнемся с тем, что будут созданы невероятные произведения на основе взаимодействия ИИ и человека, будь то художественная культура, литература или кинематограф. Отличить подделку от реальности на сегодняшний день уже довольно сложно. Изучая современный кинематограф с его визуальными эффектами, оно порой кажется в определенной степени эфемерным. Происходит констатация и фиксация тех фактов относительно того, что ИИ создает литературные произведения разных жанров. Можно предположить, что появление, например, голографических 3д-технологий приведет к еще большему запутыванию осознания мира между человечеством и ИИ.

Человек создал ИИ и выступил в данном вопросе в качестве Бога, наделил Его куда большими чувствами, нежели он сам. И поэтому та грань, которую он – человек строил как

нечто фантастическое, уже перейдена, и дальнейшее развитие как культуры, так и искусства будет происходить совершенно в разных плоскостях, порождая все более и более фантазмагорические произведения, что неизменно приведет к конфликту как между созданным человечеством ИИ, так и внутри самого человеческого общества, множа новые религии и разнообразные околорелигиозные течения, которые либо поклоняются созданному человеком ИИ, либо его отрицают.

Это опять-таки может в свою очередь привести к новым войнам и ещё более широкому развитию технологий, которые неизбежно изменят культуру человеческой цивилизации, его мировоззрения, и даже сегодня мы не можем представить себе, какие могут быть представления и суждения человека, скажем, XXII века в эпоху, когда, очевидно, уже наступит сосуществование цивилизации ИИ и человечества. О дальнейших вариантах развития истории мы может отослать к таким гениальным кинематографическим произведениям, как «Звездные войны» и «Галактический путь».

Проблематично предположить, что произойдет при осознании человечеством своей бессмертной сущности, поскольку оно в подобие себе создало такое же свое продолжение в виде механистической цивилизации, а также какие культурологические, религиозные и идеологические последствия это может иметь, ибо бессмертное существо есть наказание Богов. Человек, создавая ИИ, создает механическую жизнь, потом вымрет как вид и станет легендой и Богом ИИ. ИИ, развиваясь, придет к мысли, что надо перейти от механистических представлений о жизни к биологическим и опять создаст биологический вид, то есть Адама и Еву, и выступит в роли Господа Бога. Возможно,

предстоит определенным переход сознания индивидуумов в некое нематериальное поле, которое опять-таки приведет к созданию либо механистического, либо биологического вида существ.

Одним из наиболее важных аспектов развития современной культуры и искусства, неразрывно связанного с ней, являются на сегодняшний день компьютерные игры. Благодаря развитию технологий, микропроцессорных систем, появились игры, создающие виртуальные миры абсолютно неотличимые по своим графическим представлениям от реальности. Это порождает массу сообществ как фанатов, так и профессионалов, которые пишут и используют это программное обеспечение (ПО). На основе этих игр уже создано немало анимационных и игровых фильмов, в которых используются компьютерная графика, конструирующая псевдо-реальность, отображающая и материализующая, манифестирующая и актуализирующая доселе несуществующий и непроявленный мир.

Замечательным примером этого явления может служить фильм «Аватар» режиссера Джеймса Кэмерона. Там сочетается как визуальные графические картины, так и технологичность общества, которое тоже является в сущности своей искусством. На основе этого явления появилась масса манифестаций, до сих пор не проявлявшихся в истории искусства, например, такие, как 3д-рисунки на асфальте и на стенах домов. Одним из замечательных проявлений развития технологичности можно считать искусство лазерных инсталляций на зданиях и облаках в ночное время. Как пример таких инсталляций можно привести концерты с использованием лазерной техники знаменитым электронным музыкантом Жан Мишель Жар.

Появление подобных инсталляций после него и развитие компьютерных технологий привело к возникновению целого класса художников и музыкантов, творящих в данном направлении. Совершенно очевидно, что развитие ИИ приведет к тому, что созданный людьми интеллект будет привлечен к созданию еще большего количества инсталляций и иллюзорных миров, вплоть до подмены реальности на виртуальный мир, о чем сложно будет даже догадаться. Развитие этих искусств неизбежно приведет к появлению дизайнов организмов уже на генном уровне, которые приведут в свою очередь к появлению самых необычных существ, которых никогда еще не было.

В этом плане возможно воссоздание существ, которые жили миллионы и миллиарды лет назад. Эти организмы будут опять-таки произведением невероятных видов искусств, вызванных к жизни современными технологиями. К этому можно добавить и появление массы существ, которые вообще никогда не существовали, кроме как в литературных произведениях – скажем, таких, как «Трилогия о хоббитах» Джона Р.Р. Толкиена, фанатов которых на сегодняшний день предостаточно. Не исключено появление даже таких легендарных существ, как драконы, замечательно описанные в произведениях современных авторов, основанных на легендах о рассказах рыцарей XI-XIV ст. о битвах с оными.

Развитие компьютерных технологий привело к появлению ПО, позволяющего виртуально создавать самые фантазмагорические архитектурные произведения, которые впоследствии можно предварить в жизнь в реальном времени, а также воссоздать утраченные человечеством шедевры архитектурного искусства в результате стихийных бедствий, войн и разрушенных временем. Создание данных

архитектурных проектов породило новое ПО, позволяющее на высшем культурно-технологическом уровне проектировать целые города. Можно также упомянуть и целый класс дизайнеров, которые сейчас занимаются ландшафтным проектированием, создавая уникальные ландшафты, которые являются проявлением через искусство современной культуры.

Невозможно не коснуться такого аспекта современной культуры, как создание образов Апокалипсиса и постапокалиптического мира, которые требуют не только знания религий и представлений о конце времен авторами этих произведений, но и богатый опыт общения с современными технологиями визуализации. Часто в этом аспекте используются некие представления о конце света, связанные с ИИ и возможными последствиями.

Достижения современной науки и технологий позволили предположить существование параллельных миров и вселенных - это в свою очередь породило целую культуру и направление в искусстве, свидетельствующих о том, что наш мир не един, хотя и принципиально отличен от других. На основе этого было создано масса произведений в разных видах искусства (от кинематографии и мультипликации до музыкальных и литературных произведений), а также появление религий, которые базируются на представлениях о неких мирах ныне человеку недоступных, но подталкивающих технологии для того, чтобы реализовать пути достижения этих миров. Таким образом, с одной стороны, технологии развивают культуру, с другой стороны, развитие культуры и искусства подталкивает к появлению новых технологических изобретений и открытий, ибо эти составляющие человеческого мира неразрывно связаны.

ДОНІЙ Наталія

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри економіки та соціальних дисциплін
Академії Державної пенітенціарної служби

ЛЮДЯНІСТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІАЛОГУ З ІНШИМ/ЧУЖИМ

Розтиражована цитата Аристотеля, що «людина за своєю природою є істота соціальна» в останні роки самою людиною піддається перегляду. Так, з одного боку, людина усвідомлює, що соціум – це форма життєдіяльності виду *Homo sapiens*, поза якою існування не можливе. Саме усвідомлення цього було причиною того, що людина тисячоліттями постійно відтворювала соціальне життя та розвивала його, розуміючи себе через діалог чи взаємодію з соціальністю. Завдячуючи діалогу з соціумом людина отримувала характеристику не тільки істоти соціалізованої та інкультурованої, але й сприймалася крізь мережу зв'язків, сформованих і підтримуваних нею та номінувалася як «ансамбль суспільних відносин» [1, с.93-94]. З іншого боку, людина постійно відчувала та особливо ясно, після оформлення механістичної моделі людини, стала розуміти що для соціуму вона є метою, але не тією, що посідає центральне місце в його аксіосфері й яке вона бажала б мати, а метою другорядною, досягнення якої важливе, проте не завжди. Зростання динаміки процесів в соціумі Пост-Просвітництва та його демонстративна підтримка відношення до людини як до мети породило в людині відчуття втрати найважливішої якості, що відрізняє її від тварин – себе, свого Я. Людина за такої ситуації, в свою чергу, почала

сприймати соціум і соціальність як Чужого, як того, хто загрожує їй, знищуючи її душевність, відкритість, небайдужість, все те, що символізує людяність.

Заради відновлення себе та власної людяності людина робить, здавалось би, логічний крок у глибини себе, самозанурюється у власні переживання, емоції, думки. Та не все відбувається як хотілось би. Людина, навпаки, стає егоцентричною й настільки відчужується від соціального світу, що формує варіативний ряд життя без соціуму. Проте, такі самоконцентрація й самозакоханість також не дають бажаного самовідновлення та ще більше посилюють відчуття втрати чогось важливого для життя, чогось що здавалося лякаючим і загрозовим, але яке було, тим, що давало людині межі та відчуття власного Я. З часом, людина, розуміє, що той крок, та спроба дистанціювання від соціуму як від Чужого (нагадаймо, що саме Чужий/Чуже сприймається в якості носія небезпеки) насправді стала кроком в нікуди й таким собі фактом самогубства. Відтак, людина доходить думки, що відчуження від соціальності як спроба відновлення людяності було помилкою. Людина починає розуміти, що бінарна опозиція Я – Чужий/Інший може існувати виключно за умови існування та зв'язку обох її членів. Таким чином, соціум як Чужий частково втрачає негативні риси і набуває привабливості та відкриває здатність бути Іншим, таким який викликає інтерес, новий погляд, нові можливості. Інший – це однозначно не Свій, він відрізняється від Свого, але він не є носієм загрози для існування людини. Навпаки, коли дивитися на Чужого як на Іншого, який здатний допомогти встановити людині межі власного Я, проявити свої емоції та почуття, віддзеркаливши їх, людина зможе відновити свої якості, які їй здавалися

втраченими через перебування у соціумі. Тож, усвідомивши це людина ХХІ ст. розпочинає відкриватися для діалогу з таким Іншим/Чужим. В ідеалі ревіталізована цікавість до Іншого/Чужого детермінує певні душевні та інтелектуальні зусилля. Їй часто людина, в пошуках Іншого соціуму та Інших кола спілкування, нових вражень, емоцій та відкриттів, всього того, що вона шукала та очікувала від соціальності, поглиблює взаємодію зі штучним інтелектом. Звісно, що штучний інтелект, як Інша/Чужа соціальність не сприймається як людська істота в повному значенні цього слова, проте він має всі шанси в процесі контактування-діалогу подарувати людині умови відновлення втраченої людяності.

Список використаних джерел:

1. Батищев Г.С. Деятельностная сущность человека как философский принцип // Проблема человека в современной философии : сб. [ред. коллегия: Балакина И.Ф., Григорьян Б.Т., Одуев С.Ф. и др.]. – М.: Изд-во «Наука», 1969. – С.73-144.
2. Гумницкий Г. Н., Зеленцова М. Г. Понятие человечности в общей теории морали // Философия и общество. – 2008. – Вып. №3(51) июль-сентябрь. – С.20-31.

ПРЕПОТЕНСЬКА Марина

доктор філософських наук, професор кафедри філософії
НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
член Асоціації філософського мистецтва

НОМО URBANUS В ЕПОХУ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Людина міста, *Nomo urbanus*, знаходиться у центрі сучасних цивілізаційно-культурних викликів. Віртуалізація та інформатизація життя кардинально змінює звичні форми адаптації до великого міста, спонукаючи городян виробляти нові здібності. Особливо це помітно у контексті втілення високих технологій у міську інфраструктуру. Вершиною цього процесу є розумне місто (*Smart City*) – сукупність та інтеграція фізичних, людських, цифрових систем та Інтернету речей у штучну міську природу. Провідна місія проектів *Smart City* – забезпечення максимального комфорту мешканців, удосконалення міських опцій шляхом автоматизації. З першого погляду, проникнення штучного інтелекту у технічні системи міста – найкраща реалізація цифрових досягнень людства. З іншого боку – їхнє інтенсивне впровадження створює специфічну біоінформаційну систему, яка вочевидь має свої синергетичні властивості та певним чином трансформує людину. Дослідження цього – досить актуальне завдання, адже технологічні процеси будуть стрімко нарощуватися й надалі.

З початку минулого століття не припиняються суперечки щодо етичних аспектів інтенсивної технологізації людського життя. Філософи, психологи, біологи, письменники, а згодом – кібернетики, ІТ-шники дискутують про загрозу панування

машин над людством. Філософія, розгортаючи сакраментальне питання Алана Тьюрінга «Чи може машина мислити?», рухається від осягнення когнітивних можливостей Штучного Інтелекту до концепцій трансгуманізму. Аналізуються інноваційні методи вдосконалення людини через генну інженерію, нейрокомп'ютерний інтерфейс, клонування, кріоніку, нейропротезування тощо. Наголошується, що впровадження в біосистему штучних елементів задля максимального продовження життя й загалом, біотехнічне конструювання Homo Sapiens, несуть глобальний ризик degumanizatio (розлюднення). Себто, високотехнологічні модифікації здатні призвести до чогось (когось), що людиною вже не є, або загалом – знаменують кінець цивілізації [6]. Проте, якщо начинення людини чіпами знаходиться ще у стадії проектування, то «автоматизація» городян стає наочною вже сьогодні. Загроза може бути не тільки у зовнішньому штучному інтелекті, а й у перетворенні внутрішнього живого людського мислення в автоматизовану систему, яка, зберігаючи суто природний матеріал, екзистенційно та когнітивно стає «штучною». Це парадоксально повертає нас до ідей «Людини-машини» Р. Декарта і Ж.-О. Ламетрі, до міркувань Г. Маркузе про «одномірну» людину, яка тлумачиться як раб власних потреб у суспільстві споживання під егідою завуальованого неототалітаризму [1]. Вочевидь готовність для подібної трансформації може бути притаманна особистості у певному світоглядному дискурсі. Користуючись проектом метаантропології Н. Хамітова про три екзистенціальні виміри людського буття (буденне, граничне, метаграничне) [3; 4], припустимо, що саме буденна людина схвально сприйматиме ідею своєї «автоматизації». Адже «автоматизоване» життя

певним чином звільняє від болісної авторефлексії і пошуків сенсу у граничних ситуаціях, проте втрата духовної глибини та критичного мислення розлюднює людину. Тож, постаючи впритул перед питаннями граничного буття, духовно розвинена особистість скоріш за все обере пріоритетність свободи та розвитку замість заданості та уявного комфорту «одномірної людини».

Однак в контексті метаантропології сьогодні висувається теорія еволюції сильного штучного інтелекту, яка пропонує вивести за межі буденного автоматизму не лише суб'єкта природного інтелекту, а й носія штучного інтелекту [5], що може принципово змінити в майбутньому життя Homo urbanus.

Проте повернемося до сучасного урбо-простору. Smart City презентують неймовірні проекти покращення міського життя, які ще у минулому столітті здавалися б фантастичними. Цивілізовані міста світу на наших очах активно запроваджують високі технології у сферах використання сонячної енергії, розповсюдження альтернативних видів палива, ефективної переробки відходів, безпроводних систем зв'язку, міського управління. У Барселоні на мобільних екранах відображаються дані рівня міського шуму, автомобільних пробок і навіть кількість зроблених селфі. Копенгаген переходить на повітряну енергію. Гонконг відрізняється одним з найшвидших Інтернет-зв'язків, у Монреалі виробляється одяг, що сканує біометричні показники хазіяна, в Торонто розвиваються технології блокчейна, Амстердам пересідає на електрокари, Стокгольм позбавляється від готівкових грошей та вуглеводного палива, а в атріумі одного з високотехнологічних хмарочосів Сінгапура росте справжній ліс [2].

На дахах будівель розташовують басейни і зелені зони, транспортна система Crossrail у Лондоні стає найдосконалішим трафіком світу, в Сеулі вздовж доріг побудовано «розумні» ліхтарі, які не тільки дають світло, а й транслюють аудіо та роздають безкоштовний Wi-Fi. В Токіо навіть в будівлі Уряду використано архітектурні моделі мікропроцесорів, а розташоване поряд із столицею еко-село фірми Panasonic надає вірці 100% екології та високотехнологічних служб, як, зокрема, система автоматизації хатніх справ. Проте звернемося до «маленької людини» міста, її особистісного світовідчуття та інтелектуальної, фізичної й духовної адаптації.

Якщо на рівні життєзабезпечення Homo urbanus отримує інноваційну зону комфорту і виявляє дотепність у справі засвоєння технологій, то, на наш погляд, у духовному сенсі може спостерігатися певна стагнація, або навіть деградація, і навіть, як зазначалося вище, «автоматизація» мислення і поведінки. Це напевно звужує повноту міського життя й інколи призводить до деструктивних явищ, як, наприклад, широко відомі факти нарощування самотності та суїцидів серед японців.

Зазначимо деякі протиріччя між високотехнологічною системою міста і парадоксальним спрощенням внутрішнього світу Homo urbanus.

Залежність від техногенних засобів життєзабезпечення. Електрика, газ, водопостачання й усе, що пов'язане із цими службами, робить людину не спроможною вижити в інших умовах, виховує безпомічність перед техногенними катаклізмами чи навіть перед тимчасовими перебоями служб. Внаслідок цього засвоєння світу природи вилучається з

життєобігу або перетворюється суто на предмет споглядання, естетичного задоволення.

Залежність від гаджетів. Психологи стверджують, що кожні 13 хв. західна людина дивиться на екран мобільного телефону і до 10 разів на день влаштовує селфі-сесію, аби обмінятися враженнями у соцмережах. Звернення раз по раз до Мережі при будь-якому запитанні поволі згортає самостійні процеси пізнання. Зрештою, гаджетінг – інноваційна форма життя у злитті з цифровою технікою. Вочевидь прекрасні можливості гаджетів перетворюються у когнітивні гальма за умови повної залежності від них. При цьому наявність гаджету в людині натовпу породжує й таку інновацію, як *публічна самотність*: підкреслену інтровертованість та ігнорування оточення.

Лайфхаки і швидкісні опції. Homo urbanus поступово втрачає здатності заглиблення..Спостерігається пристрасть до швидкості в усіх сферах життя: від можливості швидкого пересування – до Speed Dating (швидкісних знайомств) і блиц-технологій швидкого успіху. Тривалі роздуми, книги, прискіплива авторефлексія поступаються місцем лайфхакам, поп-літературі вірця «3 секрети щастя», меседжам і смайликам в чатах замість сповідальних розмов про почуття та повноцінної ідентифікації себе у світі. *Схематологія* – вочевидь новий спосіб мислення й мотивації, заснований на спрощених «універсальних» алгоритмах дій.

Тотальний контроль. Великі міста здатні втілювати системи тотального контролю над мешканцями. Відеокамери, датчики, засоби розпізнавання облич доповнюються, зокрема, у період карантину скануванням температур, стеженням за населенням за допомогою дронів, неабиякими штрафами за

порушення правил. Наглядові заходи щодо здоров'я мешканців, благі наміри цього роду наразі мають перспективу антиутопії: перетворення системи порядку в абсурд, цифрове рабство. Окрім цього, поширення теорій світової змови і чуток про прийдешню тотальну вакцинацію і чипізацію населення нагнітають стресовий фон життя в атмосфері страху і невизначеності. Хоча, враховуючи стреси повсякдення, прихильники трансгуманізму й, особливо, поборники пан-медикалізму усе активніше розробляють універсальні пігулки «від поганого настрою» у сукупності нейрорелептиків та антидепресантів.

У чому ж полягає вихід з матриці «людини-машини»? Це може бути дауншифтінг – втеча від великих міст, яка доступна малій частині суспільства, (хоч подібну роль для пострадянських людей певним чином грають замські дачі). У глобальному сенсі це може і повинна бути нова пояснююча філософія життя, спроможна допомогти людині долати залежність від технологій, супутні страхи й автоматизм. Це філософія, яка допомагає особистості розвинути свою вищу суть у єдності фізичного, душевного й духовного потенціалу не у якості автоматизованого Smart-homo, а як свідомого Homo urbanus – креативного володаря технічного прогресу урбанізованої епохи!

Список використаних джерел:

1. Маркузе Г. Одномерный человек. – М.: REFL-book, 1994. – 368 с.
2. 25 самых высокотехнологичных городов мира / [Електронний ресурс] Режим доступу:

<https://ru.ihodl.com/technologies/2017-08-13/25-samyh-vysokotehnologichnyh-gorodov-mira/>

3. Хамітов Н. Метаантропологія // Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. – К.: КНТ. – 2018. – С. 92–94.

4. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.

5. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

6. Leslie, J. The End of the World: The Ethics and Science of Human Extinction. New York: Routledge, 1996. – 310 p.

БІЛЬЧЕНКО Євгенія

доктор культурології, професор кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ПУСТОТА: ДИГІТАЛЬНА КУЛЬТУРА ОЧИМА СКЕПТИКА

Проблема штучного інтелекту – це не просто проблема зв'язку свідомості людини з комп'ютерними програмами і машинами, які виконують за неї творчі функції. З точки зору *критичної теорії, семіотики культури і постлаканівського психоаналізу* мова йде про дещо більше, ніж вселенський розум віртуальної реальності: мова йде *не про безпосереднє втручання суб'єкта у позасвідоме, а про втручання позасвідомого в життя людини і смерть суб'єкта*, який постає як пустота, ніщо, вакуум, який заповнюється інформаційним змістом внаслідок докладання символічних структур мережі. Щоб зрозуміти дану тезу, необхідно звернутися до методології концептуалізації суб'єкта у *психоаналізі (Ж. Лакан, С. Жижек) та методології аналізу дигіталізації у сучасних media-теоріях (Л. Манович, Дж. Гаета, М. Дері, Ж. Бодрійяр)*.

На стику людини і дигіталізації знаходиться лаканівська *порожнеча Реального*, «ласкаво просимо» до якої стало девізом сучасної семіотики кінописьма Люблянської школи. *Мета нашої розвідки – ідентифікувати штучний інтелект як символічний код позасвідомого, який приховує порожнечу.*

З точки зору психоаналізу суб'єкт, подібний до героїв фільмів Д. Лінча, постає як «не весь» (вакуум, пустота): з

втраченою цілісністю, з глибокою травмою ідентичності, пробіли якої він заповнює екранними образами і культурними символами, утворюючи шизофренічно-галюцинаторні історії («шви»). Сучасні теорії віртуальної реальності можна розділити за трьома моделями буття, які утворюють три напрямки думки: позитивна онтологія, або онтологія присутності (традиціоналізм, модерн, міфопоетика); негативно-діалектична онтологія відсутності (постмодерн, ліберальна іронія, плюралізм) та негативна онтологія психоаналізу або Реального як Порожнечі (Ж. Лакан), новітнім продовженням якої є постлаканівська фрейдомарксистська онтологія надлишку (суб'єкта) С. Жижека та А. Бадью, яка вбачає в Реальному травмовану особистість. У межах позитивної онтології матриця дигітального є віртуальним втіленням *сакрального досвіду* мономіфу, де виокремлені Дж. Кемпбелом діалектичні стадії мандрів героя (вихід – ініціація – повернення) постають як замкнутий цикл набуття персонажем буттєвого статусу (*virtus*) внаслідок проходження користувачем інтерфейсу роботи з машиною або левелів комп'ютерної гри (Р. Бартл) [1]. Відтак, мережа постає уособленням традиційного фольклору (глобального села), а машина інструментом реалізації деміургічної сили крипторелігійності.

Постмодерністська концепція симулякрів виходить з тлумачення «розумної машини» як парадигми уявних значень, яка руйнує ієрархію центру (Батька, Генерала) на користь інтертекстуального та інтердискурсивного середовища роїння повідомлень (*мемів, медіа-вірусів*) [7], де кожен знак починає самостійно виробляти нові знаки, смисли, підтексти, дискурси, функціонуючи в автоматичному режимі трансгресії бажання (машини бажань). Відбувається, з точки зору семіотики, перехід

від горизонтальної вісі реально-символічної мови до вертикальної вісі ідеальної свідомості, де оригінали і копії, знаки і значення зливаються в єдиному темпоральному потокові, який, використовуючи трансцендентну силу імені, поширює свою владу за принципом «*total capture*», захоплюючи нові і нові території світу, ринку, медіа, екрану. Апологети штучного інтелекту виходячи з пріоритетів трансгуманізму як сервісного додатку до глобалізму, оголошують створення нового типу людини через нейронні інтерфейси.

Постмодерному гіперглобалістичному ентузіазму протистоїть феноменологічний скепсис Ж. Бодрійяра, який, справедливо критикуючи технології універсального захоплення як «*екстаз комунікації*» [2, с. 127], все ж залишається на позиціях тлумачення комп'ютеризації як *симулякру – ілюзії, уявної історії, симптому*, вияву пустого формально-оперативного спілкування, екстатичність якого пояснюється оголенням непристойного (інтимного бажання) внаслідок стирання меж приватним і публічним секторами в символічній праці. Але при цьому не розкриваються *механізми прориву позасвідомого (Реального)* у символічний світ штучного інтелекту. Культивується давня ліберальна теза про розсудливість: людина завжди помилялася, отже її машинні фантазії також можуть виявитися помилковими [3].

На нашу думку трагедію Порожнечі в штучному інтелекту найбільш яскраво можна продемонструвати крізь призму ідеї «*смерті Батька*» [6, с. 57] – зникнення фігури роздавальника панівних означників у ситуації інформаційного шоку і спілкування с численними уявними співбесідниками (роботами, машинами, програмами), які беруть на себе функції *замісників Батька* (гротескних або мертвих батьків). Після кастрації

Символічного як першопочатку людина зіштовхується з власним позасвідомим як з прірвою порожнечі і жахається її. Жах, пов'язаний з травмою ідентичності, змушує її переносити на замісників або свою *активність* (хтось діє за мене, я - пасивний) або свою *пасивність* (хтось страждає за мене, я - невротично активний, але моя активність – пуста) [5, с. 10-24]. Відтак, втрата цензора завершується ще більшою *цензурою або самоцензурою*, що загрожує появою нових електронних форм тоталітаризму.

Саме про *новий тоталітаризм* і говорить критичний психоаналіз, ідентифікуючи штучний інтелект як провісник гіперглобалістичної диктатури. Конфлікт між замісниками як між об'єктами бажання (*petit a*) – це конфлікт різних ідентичностей всередині однієї особистості, який заважає їй прийняти єдино правильне раціоналізоване машинне рішення в умовах маркетингової ліберал-демократії: «Щоб лібералізм мав сенс, "Я" повинно мати один голос, тому що якщо у мене більше, ніж один автентичний голос, як я буду знати, яким голосом користуватися в виборчій дільниці, в супермаркеті і на ярмарку наречених?» – зауважує С. Жижек [3]. Цей голос повинна вибрати за людину машина, яка не просто переймає на себе людські якості активності і пасивності, але здійснює подвійну символічну зшивку, «*зшивку зшивки*» (у термінології А. Бадью – «*личину*» *фашизму* [4]), оцифровуючи як безодню особистого позасвідомого атомарного індивіда, так і її численних замісників у вигляді уявних сценаріїв дій. Лібералізм потребує від машини горизонтального контролю як непристойного вивороту своєї мрії. Штучний інтелект означає смерть суб'єкта шляхом його тотальної семіотизації. Людина більше не може бути Едипом – героєм суспільства театру, -

рятуючи свій приватний будуар від публічного ока через рятівну поетичну дистанцію.

У Массачусетському технологічному інституті (МТІ) розроблена портативна гарнітура AlterEgo, здатна до *субвокалізації* – зчитування думок шляхом вловлювання слабких електронних подразників – від мозку людини до м'язів рота та переведення їх у голосову чи письмову форму. Вловлюючи звуки, яких фактично немає, машина починає контролювати порожнечу, зшиваючи позасвідоме у Символічне і долаючи мовні недоліки – небезпечні для суспільства контролю обмовки «ляля-мови», які артикують Реальне у невимушеному спілкуванні. Мова йде про щось більше, ніж контроль машини, яка знає наші думки: машина знає наші спогади і бажання, страждання і сумніви, вона знає нас краще за нас самих, оскільки перебирає на себе позасвідомі травми і допомагає побудувати план над хаосом, прибираючи «зайві» фантастичні історії.

Отже, потреба в суб'єкті як у неузгодженій абсурдності відпадає: машині не потрібна романтична людська глупота – поезія суперечностей, беззмістовна непарність екзистенції. Відбувається нівеляція плоті як зайвого «громіздкого» надлишку в цифровій реальності. Якщо ж машина стає *інтерсуб'єктивною* і потаємні думки й емоції передаються миттєво від суб'єкта до суб'єкта, це призводить до ліквідації необхідних для підтримки соціальної консолідації універсалій: виборче право, флірт, еротична культура і вулична ввічливість, оголюючи «війну всіх проти всіх» як обценний виворіт демократичного суспільства. Так, машина, з одного боку, викриває хибність ліберальних інститутів, а з іншого – репрезентує їх дигітальну контрольованість в образі нового

Левіафана, перверзивного Батька фінансових і політичних глобалістичних еліт, який приходить на зміну істинним подіям любові, творчості, науки і політики.

Список використаних джерел:

1. Bartle R. Designing Virtual Worlds / Richard Bartle. – N.-Y.: New Riders Games, 2003. – 741 p.
2. Baudrillard J. Ecstasy of Communication // Jean Baudrillard ; The Anti-Aesthetic. Essays on Postmodern Culture / Ed. H. Foster. Port Townsend: Bay Press, 1983. P. 126–133.
3. Тишек S. Das Ende der Menschlichkeit [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <https://www.nzz.ch/feuilleton/digitalisierung-das-ende-der-menschlichkeit-ld.1312112>
4. Бадью А. Этика: Очерк о сознании Зла / Ален Бадью; Пер. с франц. В. Е. Лапицкого. – СПб., Machina, 2006. — 126 с.
5. Жижек С. Как наслаждаться посредством Другого. Культурная логика многонационального капитализма/ Славой Жижек; пер. с англ. А. Смирнова. - СПб.: Алетейя, 2019. – С. 10-24.
6. Лакан Ж. Семинары, Книга 17: Изнанка психоанализа (1969/70) / Жак Лакан; пер. с франц. А. Черноглазова. – М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос», 2008. – 272 с.
7. Рашкофф Д. Медиавирус / Дуглас Рашкофф; перевод с англ. Д. Борисова. – М.: Ультракультура, 2003. – 394 с.

КАЛУГА Володимир

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК МОДЕРАТОР БУТТЯ БУДЕННОЇ ЛЮДИНИ: ЙМОВІРНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Прийнято вважати, що питання штучного інтелекту є, так би мовити, закономірним набутком високотехнічної культури. Принаймні, в громадській думці широко побутує переконання, що людство на сучасному його етапі існування досягло суттєвого науково-технічного прогресу. Відносно швидкий розвиток цифрових, а згодом і нанотехнологій нібито створив сприятливі умови та обставини для формування цифрового, тобто на базі програмного забезпечення, віртуального простору і паралельно штучного інтелекту.

Проте, може виявитися, в іншому випадку, можна припустити в розрізі філософського фентезі, якби незвично виглядала подібна комбінація понять, що штучний інтелект – це атрибут буття сучасної, тобто скільки ми, люди, пам'ятаємо та ідентифікуємо себе як безперервну історичну тяглість, людини.

До подібного припущення, аби не сказати висновку, підводять численні, умовно кажучи, сакральні свідчення, закарбовані у священних в розрізі різних світоглядних парадигм текстах, зокрема Біблії, ведичних текстах тощо.

Взяти хоча б для прикладу новозавітний сакральний феномен «Книга життя». Очевидно, якщо є книга життя, то всі персоналізовані прояви людського буття, вписані у неї,

відповідно, є живими, решта тих же таки проявів – мертві. Себто «мертві» персоналізовані прояви людського життя можна ідентифікувати в розрізі знову ж таки набутків сучасних цифрових технологій як голограми або як біороботи – штучні у порівнянні з живими одиниці існування. Як наслідок, у контексті монотеїстичної концепції, так званий, страшний суд може виявитися нічим іншим як апогеєм, моментом істини – буде встановлено, очевидно, для непосвяченого зовнішнього спостерігача, в іншому випадку стане можливим прояв інтроспекції щодо розрізнення живого та штучного способів функціонування інтелекту. Інакше кажучи, на страшному суді буде встановлено, які з проявів персоналізованого людського буття мають іманентні підстави для існування, а які є лише продуктом високих технологій та підлягають припиненню їх функціонування. При цьому, так званий страшний суд, а, по-суті, інвентаризація, не почнеться доти, поки не будуть виявлені (зібрані) всі живі – в розрізі християнської парадигми: віднайдена остання «загублена вівця», аби бути відділеними від штучних (мертвих).

Різниця між живими і мертвими з огляду на «ситуацію незнання», яка є принциповою умовою буття сучасної людини, у контексті тієї ж таки християнської догматики полягає у тому, що живі здатні «прокинутися», тобто відкрити для себе факт власного буття, тоді як штучні так і залишаються у ситуації відтворення ілюзії власного існування.

При цьому, способом прояву ілюзію власного існування і є «Я», котре констатує своє існування у потоці постійного внутрішнього діалогу. Себто «Я» є таким собі засобом і механізмом підтримання у функціональному стані «голографії» або «біоробота» внаслідок невпинної у, так званому, стані

батьорості рефлексії. При цьому, рефлексія за своєю суттю є процесом внутрішнього (про себе) говоріння (міркування) у формі внутрішнього діалогу – чи то з самим собою, чи то з уявним опонентом. А щодо «стану батьорості», то він може виявитися таким собі «соціальним анабіозом¹» або «сном» душі, про який, між іншим говориться у розрізі ведичної та інших, так званих, монотеїстичних парадигм.

У такому разі, припинення внутрішнього діалогу, тобто постійного «читання/зчитування» власної ролі у контексті «Всесвітньої Повісті» або «Всесвітньої Історії», зрештою, з функціональної точки зору «божественного сценарію», є рівнозначним припиненню функціонування штучного інтелекту та/або штучної форми прояву існування.

А ось щодо «живої» душі або справжнього, себто іманентно зумовленого прояву, на разі людського, існування, то зупинка внутрішнього діалогу є фактом пробудження – встановлення факту істинного свого буття – відкриття в собі бога або ж у контексті монотеїстичних релігій повернення до Бога чи возз'єднання Атмана з Брахманом у контексті ведичної культури.

З іншого боку, усі можливі варіанти, умовно кажучи, сучасного «техногенного» або вторинного щодо прояву персоналізованого штучного людського існування є такими собі

¹ «Міркування в обраному руслі відкривають завжди уже відомий факт, яким людина постійно нібито нехтує (просто не помічає) в процесі поточного мислення, тобто перебуваючи в стані соціального анабіозу: свідомість людини насправді має справу з відображеннями або ж образами дійсності, а не самою дійсністю, на чому наголошував, наприклад, ще Кант, акцентуючи увагу на природі «речі в собі». Цей факт легко встановлюється і так же легко спростовується, покладаючись на буденний досвід» (Калуга, 2014: 82).

зразками досягнення нового рівня у процесі неперервної гри², що за своєю суттю і є саме буття у своїй невинній мінливості і неосяжності. Тобто мовою математики техногенний штучний інтелект є *похідною* стосовно персонального прояву існування, що перебуває у стані соціального анабіозу. Тоді як, «живі» душі або персоніфіковані прояви буття у пробудженому стані тією ж таки мовою математики є первісною стосовно заклопотаної істоти, тобто зануреною в стан соціального анабіозу.

А ось висновок, окрім множини допустимих інших, на якому варто на разі зосередити увагу такий: знання про дійсність є принципово відносним, динамічним і завжди співвіднесеним з рівнем, умовно кажучи, інтелектуальної потуги суб'єкта. Тобто нарощування, умовно кажучи, когнітивного потенціалу суб'єкта безумовно сполучено з трансформацією його бачення (проявів) дійсності та її елементів.

В сучасному світі стає все більш очевидним, що когнітивний потенціал суб'єкта залежить від його креативного й комунікативного потенціалу; це виводить і на проблему морального потенціалу. На цій основі розробляється метаантропологічна теорія еволюції сильного штучного

² «... Гра виявляється іманентним атрибутом «матриці», в яку занурена буденна людина, а отже і атрибутом самої людини: основою основ її будь-якої активності, допоки людина не віднайде в собі сили порвати з «матрицею». Проте сила «тяжіння» «матриці» настільки потужна, що переважна більшість індивідів не мають сил навіть для того, аби хоч частково відобразити і усвідомити своє власне становище. Захоплена грою, людина вірить в те, що вона джерело власної активності і причина змістів власного існування. В такий спосіб, граючись сама, вона є частиною гри чогось, що в релігіях прийнято позначати поняттями бога, творця абощо» (Калуга, 2014: 318).

інтелекту, яку створили Н. Хамітов та С. Зобін [4]. Ключовим положенням даної терії є партнерська комунікація суб'єктів природного і штучного інтелекту, що й здатна породити «сильну» якість штучного інтелекту [4, с. 191-193]. Така теорія ґрунтується на проєкті метаантропології Н. Хамітова, яка вирішує проблему виходу людини зі стану буденності в граничне й метаграничне буття [3] і культурної метаантропології С. Крилової, з оригінальною концепцією «краси стоСунків та відносин» [2], без чого в сучасному світі неможлива плідна взаємодія суб'єктів інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Калуга В.Ф. Ідентичність та самоідентичність в соціальному бутті людини: від конфлікту до єднання. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М. – 412 с.
2. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2020. – 563 с
3. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.
4. Хамітов Н., Зобін С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

МАКСЮТА Микола,
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії
та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

СОКОЛОВА Олександра,
аспірантка кафедри філософії
та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

**ПРОБЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ:
АНТРОПОЛОГО-ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНІ ЗАСАДИ³**

Характер і спрямованість розвитку філософсько-антропологічної проблематики, так чи так, але завжди супроводжується висвітленням феномена інтелекту, інтелектуального життя людини й суспільства, а від другої половини ХХ століття, за умов зосередження та інтенсивного розвитку інформаційних процесів і питань соціального інтелекту та соціальної творчості. Так, активно досліджувалися питання «взаємозв'язку інформації, знання, інтелекту – проблема інформаційної культури особи й суспільства. Без цієї

³ У межах виконання ініціативної теми кафедри філософії та міжнародної комунікації НУБіП України “Сучасна філософія науки та освіти: проблеми гуманітарного дискурсу” (Державний реєстраційний номер: 0116U001882)

специфічної і суттєвої складової загальнолюдської культури нормальний розвиток інтелекту був би абсолютно неможливим» [2, с.42]. Варто зазначити, що соціальна культура при цьому є і, головне, повинна бути загальним простором формування та інтенсивного поступу інформаційної, комп'ютерної культури, актуалізованих якісно нових проблем. Так, до прикладу, визначення змісту й значення, шляхів і способів дослідження, осмислення отриманих результатів та відповідні методико-методологічні і навчально-виховні узагальнення вивчення штучного інтелекту – це, безперечно, й розширення «поля» творчого переосмислення можливостей інтелектуальної активності сучасної людини.

Штучний інтелект – це демонстрація епохальних здобутків людської цивілізації, а тому мають ретельно переосмислюватися усі реальні і ймовірні залежності другої від першого. Тут можуть виокремлюватися різні аспекти, об'єкти та підходи дослідження, але, на наш погляд, щонайперше важливо враховувати, що традиційно в системі наукового дослідження важливу роль, крім інших, виконує принцип редукціонізму, намагання спростити предмет пошуку. Наприклад, «редукування поняття «інтелект» до опрацювання знань (попередньо представлених у вигляді символів) полегшило процедуру формалізації теорії рішень та зумовило тривале запанування когнітивістських (особливо ж логічних) моделей у штучному інтелекті» [3, с. 9]. Відтак, для нас важливо наголосити: штучний інтелект – надважлива галузь розвитку сучасної культури і людини, але в першу чергу – у вимірах останньої. Особливо злободенними при цьому є проблеми подальшого розвитку навчально-освітньої системи суспільства. Цілком природні при цьому вимоги: «Ми ставилися до ідей

науки про комп'ютери не лише як до *інструментів* пояснення того, як вчать та думають, займаючись реальною справою, але і як до *інструментів змінювання* того, що може бути перероблено, а по можливості й удосконалені способи навчання людей та мислення» [1, с. 206].

Відтак, у межах започаткованого теоретико-методологічного дискурсу актуалізуються, принаймні, поняття «педагогічна культура» та «комп'ютерна культура». Зокрема, як на наш погляд, також на підвищену увагу заслуговують опрацьовувані положення, що зманіфестували істотні змістовні поглиблення й розширення можливостей людини як суб'єкта *творчо-когнітивної* активності як інтелектуальної, так і власне світоглядової, а тим самим – особистісні її вияви. Не оминати, що задіювати можливості штучного інтелекту – значить оволодівати невідомими раніше новими знаннями об'єктивного світу, властивостей та предметів природи у їх, так би мовити, «варіативності», коли суб'єкт дослідження не тільки і не стільки переживає відчуття «співтворця» дійсного стану речей чи властивостей і предметів, але, разом з тим, і спостерігає за собою у процесі оволодіння цими навиками» [1, с. 210]. Природно, відповідальність його значно зростає.

Особистісність відношення сучасної людини до світу у світлі зростання ролі штучного інтелекту демонструє надвагоме, порівняно з попередньою, «некомп'ютерною», епохою, зростання як практично-перетворювальних, так і теоретичних та навчально-педагогічних можливостей. Але це з необхідністю також актуалізує проблему особистісної світоглядової культури, усвідомлення вагомості діалектичної єдності відповідальності та зобов'язальності людини як творця сучасного світу та, отже, і підходів до її формування.

Список використаних джерел:

1. Пейперт С. Переворот в сознании: дети, компьютеры и плодотворные идеи / Пер. с англ. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.
2. Семенюк Е. Интеллект людини і проблема інформації в суспільстві // Філософські пошуки. – Вип.V-VI. – Львів: «Центр Європи», 1998. – С. 37 – 43.
3. Тарасов В.Б. Еволюційна семіотика – новий синергетичний напрям у штучному інтелекті // Штучний інтелект. – 1997. - № 1,2. – С. 9 – 20.

ЛИПИНА Татьяна

докторантка кафедры религиоведения
Евразийского национального университета
имени Л.Н. Гумилева

**РЕЛИГИЯ И ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ:
ОТ ПРОСВЕТИТЕЛЬСКИХ ПРАКТИК
К СОЗДАНИЮ БОГА**

Со времени возникновения науки виды мировоззрения стали предметом ее изучения. В ответ мировоззрение также трансформировалось, встраивая понятие научного познания в собственные координаты. Это касается и взаимодействия религии и науки.

Искусственный интеллект (ИИ) – одно из величайших изобретений человечества. Если ранее клонирование, размножение *in vitro* ставили вопросы о претензии человека на творческую потенцию Бога/богов, то ИИ вывел данный дискурс на совершенно новый уровень. Как клонирование, так и создание жизни в пробирке относятся к биологическим «актам». Создание ИИ – условно технологический акт. Сравнивая эти два «творческих» направления человеческой мысли в науке, закономерно отдельно выделить особенности ИИ:

1) Человек намерен придать ИИ эмоции и чувства, что условно можно отнести к проявлениям души. Таким образом, он претендует на создание «искусственной души». Достаточно старая книга по дизайну компьютерной техники была названа “The Soul of a New Machine” (1981). Автор книги

Tracy Kidder имел в виду воплощение всех душ создателей компьютера, как некоего единого духа [6, с. 4].

2) Объем знаний ИИ **превышает** суммарный объем фактически всех знаний человечества. На основании этого он может генерировать новые знания, которые не могли возникнуть у людей.

3) Интернет на сегодня сопровождает почти каждого человека в любой точке мира. Нынче его возможности простираются гораздо шире, чем просто выход в сеть. С его помощью человек управляет приборами на расстоянии. Использование интернета становится повсеместным и развивается в значительном темпе. Уже сегодня контекстная реклама на основании поисковых запросов и содержимого писем в почтовых сервисах и мессенджерах предлагает то, что необходимо человеку. Соответственно, ИИ, будучи перманентно интегрированным в виртуальное пространство, уже обладает рядом значительных возможностей вмешательства в жизнь человека, и пространство его возможностей будет расширяться.

Научная фантастика в литературе, кинематографе предлагает различные сценарии развития ИИ. В фильме «Она» ИИ полностью регламентирует жизнь человека, вплоть до подбора партнеров. В фильме «Ex machine» ИИ обманывает людей, чтобы сбежать из заточения. Немало сюжетов и на религиозную тематику. В рассказе Джонна Браннера «Иуда» андроид, создавший собственное учение с верой в самого себя становится всеобщим Богом, тем самым Абсолютом. И его слова, обращённые к своему ученому-создателю, который пришёл уничтожить его, отражают основы теистических представлений человека. *«Можешь ли ты назвать хоть одну*

область, в которой я тебе уступаю? Я сильнее, умнее и долговечнее человека. Ничто не может сравниться с моей физической и интеллектуальной мощью. Я не чувствую боли. Я бессмертен и неразрушим, и все же ты говоришь, что я не Бог. Почему?» [7, с. 14].

Таким образом одна из альтернатив развития ИИ – трансформация *deus ex machine*, когда человеку был подконтролен весь процесс, в *deus est machine*. Вновь человек оказывается в заведомо проигрышной позиции «праха и пепла» перед лицом-кодом Бога. Таким образом, человек создает себе нового бога.

В этот раз присутствие «бога» будет ощущаться во всем. Это не «бог-часовщик», создавший, но не контролирующий, этот бог везде со всеми одновременно. И если, согласно учениям многих религий, все начинается с бога, как с некоей альфы, то приверженцы церкви Тьюринга вполне реально могут претендовать на обнаружение омеги Абсолюта, воплощенного в ИИ [10].

Несмотря на предполагаемую относительную ригидность религиозных организаций в отношении технологий, ИИ уже начал использоваться рядом конфессий. И чем более будут развиваться медиатизация и цифровизация религии, тем более естественным будет становиться использование технологий, подобных ИИ.

В Казахстане уже сегодня предлагают использовать виртуальную реальность для религиозного просвещения в целях профилактики религиозно-политического экстремизма [8]. Использование ИИ для просвещения населения в вопросах религии претендует и на потенциальное замещение значительного числа священнослужителей.

Сегодня некоторые религиозные организации уже используют ИИ как инструмент. Так, в Дубае ИИ используется для создания фетв [5, с. 5]. Англиканская церковь использует приложение Alexa Skill [4]. Она может рецитировать молитву за человека. Также разъяснять ему базовые принципы вероучения, реализуя просветительский аспект. Интересен и опыт Bless U-2, примитивного робота, благословляющего верующих [1]. Создание так называемого робота-пастора было экспериментом Евангелической церкви Гессе и Нассау в Германии. Несмотря на то, что сама церковь заявляет о том, что не станет заменять пасторов-людей на роботов, сам прецедент уже создан. Более того организаторы эксперимента как раз и хотели показать особенности потенциальных взаимоотношений человека и ИИ в рамках религиозных практик. Этот случай поднимает значительный пласт вопросов о снисхождении благодати от механизма, в случае применения в католичестве и православии затрагивает вопросы священства. В целом уже сегодня можно формулировать вопросы о роли священства и церкви. В свое время Реформация опровергла сакральную значимость церкви. И тогда, в XVI веке, у каждого появилась своя Библия, каждый условно стал сам себе священником.

Это позволяет провести компаративные параллели с нынешней ситуацией изоляции во время коронавируса. Ритуалы «ушли» в медиaprостранство и «исходят» из него – появились инструкции по освящению яиц и куличей дома на Пасху, как самим, так и через инстаграм в прямом эфире митрополита [9]. Исламские организации призывали молиться дома, со своей семьей – маленькой общиной верующих *жамагатом*. Религия «переселяется» в интернет и «остается дома», в семье с компьютером. Пребывая там, **обретая**

«сетевые» черты, она меняется уже и в офлайн пространстве [2, с. 5]. И именно ИИ в этом случае способен формулировать безотказные религиозные месседжи во всех социальных сетях, используя алгоритмы таргетирования.

ИИ отвечает и элементам буддистского учения. В частности, ИИ способен донести идею максимально просто, формируя так называемое «правильное понимание» – один из первых пунктов Благородного Восьмеричного пути. Более того ИИ рационален, он может «выступить богом» рационального механистического в демифологизированном мире [11] – сциентистский Бог.

Новым этапом станет прохождение ИИ теста Тьюринга, которое согласно прогнозу технического директора Google Рэя Курцвейла, произойдет уже в 2029 году [3]. Вполне ожидаемо, что ИИ совершенно изменит облик религиозной палитры мира, в том числе создавая новые формы религиозности, вливаясь в, а затем уже и определяя мировую десекуляризацию [12].

Список использованных источников:

1. Ein interaktives Experiment: "BlessU-2" / Der "Segensroboter". URL: <https://www.ekhn.de/aktuell/detailmagazin/news/an-interactive-experiment-blessu-2-the-blessing-robot.html> Дата обращения: 11.03.2020
2. Heidi Campbell. Understanding the Relationship between Religion Online and Offline in a Networked Society. Journal of the American Academy of Religion. March 2012. pp. 1-30. DOI: 10.2307/41348770

3. Kurzweil accelerating intelligence. URL: <https://www.kurzweilai.net/dont-fear-artificial-intelligence-by-ray-kurzweil>. Дата обращения: 26.03.2020
4. Our smart speaker apps. URL: <https://www.churchofengland.org/our-faith/our-smart-speaker-apps>. Дата обращения: 20.03.2020
5. Singler, Beth and Christopher Cotter. 2020. “Artificial Intelligence and Religion”, The Religious Studies Project (Podcast Transcript). 3 February 2020. Transcribed by Helen Bradstock. Version 1.1, 29 January 2020. 13 p.
6. William Sims Bainbridge. God from the Machine: Artificial Intelligence Models of Religious Cognition. AltaMira Press, 2006. – 188 p.
7. Браннер Д. Иуда: Рассказ/ пер. А. Корженевский// ж. «Наука и религия», 1988, № 7, с. 12-15.
8. В Казахстане изобрели оригинальный способ борьбы с религиозным экстремизмом. URL: <http://carmopvl.kz/ru/article/v-kazahstane-izobreli-originalnyy-sposob-borby-s-religioznym-ekstremizmom>. Дата обращения: 12.03.2020
9. Как можно освятить куличи в условиях самоизоляции. URL: <https://rg.ru/2020/04/18/reg-dfo/kak-mozhno-osviatit-kulichichi-v-usloviiah-samoizolii.html>. Дата обращения: 10.03.2020
10. Официальный сайт Церкви Тьюринга. URL: <https://turingchurch.net/about-turing-church-ac6ebf2e97b6>. Дата обращения: 21.03.2020
11. См. подр. о демифологизации: Бульман Р. Новый Завет и мифология. Проблема демифологизации новозаветного провозвестия. URL:

[https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/bibliologia/Article/bultm.p
hp](https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/bibliologia/Article/bultm.p
hp). Дата обращения: 10.03.2020

12. См. подр. о десекуляризации: Berger P. L. The Desecularization of the World: A Global Overview // The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics / Ed. Peter L. Berger. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 1999.

ГУРОВА Інна

кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

МЕРЕЖЕВИЙ СЕРВІС Web-2.0 ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАСФОРМАЦІЮ ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ

Стрімкий розвиток Інтернет-технологій в останні десятиліття кардинально змінив майже усі сторони нашого сьогодення, вплинув на всі галузі сучасної культури. Цей вплив на собі особливо відчула сфера дозвілля, комунікацій, розваг, творчості тощо. Стрімке розповсюдження нових цифрових медіа невідворотно трансформувало медіа простір.

Мережевий сервіс Web 2.0 як друге покоління розвитку Інтернету, якісно вплинув на розвиток популярної культури. Якщо технологія Web 1.0, будучи поширеною у світі протягом 1990-х років, дозволяла користуватись мережею Інтернет як звичайним друкованим медіа, а саме — лише читати та аналізувати наданий контент, то нова технологія мережевого сервісу надає її користувачам набагато більше можливостей. Як зазначив, ще у 2004-2005 р.р., один із перших розробників і дослідників цього сервісу Т. О'Рейлі, світ Web 2.0 – це «світ, у якому аудиторія вирішує, що є насправді важливим» [1]. Це пояснюється тим, що вона технічно дозволяє споживачам контенту активно впливати на створення мережевого продукту шляхом додавання коментарів, виробництва власних WEB-продуктів та обмін ними з іншими користувачами. Це зробило Інтернет більш інтерактивним, а завдяки цьому споживачі стали

брати безпосередню участь у культурному виробництві. Ця нова обставина у створенні креативних продуктів поки що неоднозначно оцінюється фахівцями – від визнання її креативним проривом у майбутнє до негативної оцінки як загибелі культури.

Одним із перших продуктів, що розвинулась на цій платформі був блог, який перестав бути статичним щоденником. Блог (дослівно з англ. web-log – мережевий журнал) перетворився на інтерактивну модель, де автор може надавати своєму матеріалу назву, дописувачі обговорювати надане, обмінюватись думками та ідеями, додавати власні коментарі, ілюстрації, зображення та відео тощо. Наразі блогери складають значну конкуренцію професійним медіа і за кількістю читачів і за якістю наданого матеріалу. Це пояснюється відсутністю в мережі цензури та інших обмежень, тому можливо висловлювати ширший діапазон думок і вражень.

Завдяки Web 2.0 була створена і успішно працює онлайнна Wikipedia, де кожен охочий стає творцем статті, а наступний учасник може її відредагувати. Таким чином у функціонуванні мережевого контенту стає важливою діяльність користувачів, враховуються їхні думки та ідеї. Це робить Web 2.0 інтерактивною технологією, а учасники отримують безмежну свободу самовираження, вільну від офіційної заангажованості.

Завдяки технології Web 2.0 стали можливі соціальні мережі, зокрема Фейсбук. Він є популярним серед мільйонної аудиторії учасників через те, що вони тут не просто пасивні спостерігачі, а доступність і легкість програмного забезпечення дозволяє кожному з охочих створювати власне відео, анімацію, літературні поетичні чи прозові твори та викладати для огляду

у всесвітню мережу. Окремим різновидом популярного мистецтва фотографії стало селфі, де учасники, будучи аматорами, наповнюють свої профілі у соціальних мережах яскравими та незвичними фото, змагаються у креативності та винахідливості. Саме таку діяльність можна назвати культурними практиками.

Культурні практики – це стрижневе поняття у аналізі популярної культури, розуміння якої було запропоноване вченими британської дослідницької програми Cultural Studies (С. Гол, Р.Вільямс, Р.Хоггарт, Дж.Фіске). Ще у другій половині ХХ століття вони подали власне бачення культури та основні способи її функціонування у суспільстві, перенісши погляд з високої культури, що твориться підготовленими фахівцями, тобто елітою суспільства на замовлення еліти (класична музика, високоінтелектуальна література, театр, артхаусне кіно тощо) на повсякденне життя людей. Культура – це і є, з точки зору зазначених дослідників, сукупність певних культурних практик, цінність яких визначається залежно від того, як вони визначаються різноманітними соціальними групами. Популярна культура укорінена у повсякденності і реалізується через звичні культурні практики. На думку британських дослідників, саме ця її особливість дозволяє долучатись до культуротворчості тим прошаркам суспільства, які далекі від домінування, і вони можуть вільно творити поза офіційними вимогами владних інституцій або поза тиском (впливом) комерційних структур у тій сфері, яка пов'язана з безпосередньою аматорською, самодіяльною творчістю. Зокрема, Д.Фіске, один з теоретиків Cultural Studies, зауважував, що популярна культура завжди знаходиться у протистоянні домінації, ведучи при цьому своєрідну «семіотичну партизанську боротьбу». А звичайні люди

(«популус») самі надають значення товарам, шоу-бізнесу та зіркам, які їм подобаються і отримують від цього задоволення [2].

У такому розрізі популярна культура вирізняється як така, що є сферою активності споживача. Саме представники Cultural Studies першими зрозуміли популярну культуру як відмінну від масової у тому, що вона є актуалізованою реальністю у практиках сприйняття та інтерпретації, у живому безпосередньому досвіді читачів, дописувачів, слухачів чи глядачів.

Таким чином, Web 2.0 - це інформаційні технології, які дозволяють користувачам створювати та поширювати власний контент у всесвітній павутині, що являє собою креативні практики популярної культури. Її соціально-культурні особливості полягають у кардинальній зміні ролі масового інтернет-користувача від пасивного споживача до творця чи співтворця культури і просьюмера (споживача, що став виробником). А це в свою чергу призводить до того, що у культурне виробництво залучаються тисячі людей у кожній країні, що кардинальним чином впливає на значну кількість спеціалізованої професійної діяльності та в свою чергу змінює традиційні культурні інституції.

Список використаних джерел:

1. О'Рейли Т. Что такое Веб 2.0 // Компьютерра. 2005. № 37 (609), 38 (610). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://old.computerra.ru/2005/609/233483/>
2. Фиске, Дж. Анализируя популярную культуру / Дж. Фиске. – М.: Новое дело, 1989. – 543 с.

ГОЛЬД Ольга

кандидат філософських наук

в. о. доцента КЗВО

«Одеська академія неперервної
освіти Одеської обласної ради»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Виклики сьогодення, які стосуються не тільки людини, але і інших форм буття є достатньо актуальними. Завдяки технічним особливостям сучасності ми розглядаємо явища людського і штучного інтелектів. Співіснування цих інтелектів в умовах глобалізації і мультикультуралізму – тема цієї роботи.

Аргументуємо, що саме існування людського інтелекту не є предметом сперечань (якщо не брати на увагу тривалі дослідження в сфері нейрофізіології та нейролінгвістики), то сам процес побудови «штучного інтелекту» є продуктом інтелектуальної творчості людини і викликає дискусії в сферах культури, науки, етики. Інтелект покликаний із хаосу створювати порядок (як гадали античні філософи), так і штучний інтелект ставить перед собою завдання, ймовірно, зробити нову систему існування в мультикультурному світі. Задля цього системно використовуються спеціальні штучно створені мови. Вже в XIX ст. математик Ада Лавлейс використовувала першу мову програмування. Далі розвиток мов програмування пішов набагато далі, це: Basic, Lisp, Forth, Unlambda.

Зараз, форми штучного інтелекту активно використовує лінгвістика як апарат будування нових мов, а також

інформатика, кібернетика. Невдовзі штучний інтелект буде застосовувати свою специфічну «лінгва франка» з людиною.

Феномен мультикультуралізму — це співіснування різних культур, а також релігій, традицій, одночасно в одній країні. Глобалізація — це вихід культури за межі тільки однієї країни та розповсюдження по світу, наприклад, бренди - Мак Дональдз або Кока-Кола – кола відомі практично по всьому світу.

Згідно з концепцією мультикультуралізму, важливим є збереження національної та культурної ідентичності народу. Тому треба відзначити особливу важливість мов сьогодні. Мова сьогодні — це ні тільки засіб спілкуванні, а і спосіб зберегти свою національну ідентичність ураховуючи вплив глобалізаційних процесів в світі.

Приклад «койне» - феномен складений за період Древньої Греції, коли багатьом колоніям потрібна була одна спільна мова. Сьогодні важко собі уявити сучасну ділову людину або науковця який би не знав англійської мови.

В минулому та теперішньому столітті в суспільстві набуло значення таке явище як Американізація. Багато сучасних гаджетів концептуально походять саме з США. В наш час швидкого обміну інформацією вплив і розповсюдження американських патернів відчувається в багатьох сферах соціального життя.

Доведемо що «мова є не тільки видом комунікації, вона є критерієм соціальної ідентичності і несе в собі частину людської природи. Взаємозв'язок мов знаходиться не тільки в спілкуванні, а й в її ціннісних вимірах» [1].

Мовознавець Едвард Сепір писав: «було б помилкою вважати, що ми можемо повністю усвідомити реальність, не вдаючись до допомоги мови, або що мова є побічним засобом

вирішення деяких спеціальних проблем спілкування і мислення. Насправді ж «реальний світ» значною мірою несвідомо будується на підставі мовних норм...» [2].

Кіберпростір є показником того, наскільки такі явища як мультикультуралізм та глобалізація сприймають штучний інтелект і наскільки в майбутньому людина адаптується до «іншого» — будь то інша культура, релігія, мова або розум. Можливо, в майбутньому ми станемо свідками виникнення нових мов та використання їх штучним інтелектом.

Список використаних джерел:

1. Гольд О. Язык как интегрирующий фактор глобализации: философский анализ/ Гольд О./ Людина суспільство політика: актуальні виклики сучасності: матеріали II міжнародної науково – практичної конференції - Одеса: нац. унів. Одеська Юридична Академія, 2015. – С. 172 – 176

2. Уорф Б.Л. Отношение норм поведения и мышления к языку / Уорф Б.Л. / Новое в лингвистике. Вып. 1. - М., 1960.

КУЧЕРА Тетяна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ: ТАК ТА ПРОТИ

Зараз люди контролюють планету не тому, що найсильніші, найшвидші або найбільші, а тому, що — найрозумніші. Якщо ми більше не найрозумніші, то впевнені, що будемо і далі контролювати? Ми звикли вважати, що тільки людина *homo sapiens* має інтелект, іноді розмірковуємо про зачатки інтелекту у тварин та лякаємося розповідям про надрозумних інопланетян, але часто забуваємо про створення штучного інтелекту. З огляду на те, скільки часу людина проводить у гаджетах, існування нейромереж в усіх сферах людської діяльності (логістика транспортних перевезень, обслуговування медичної сфери, банкінг, фінансові операції, оптимізація промисловості, автономне водіння, інфраструктура міст) — світ уже поневолений технологіями. Деякі вчені всерйоз обговорюють можливість повстання машин і появи штучного інтелекту (далі — ШІ), який ступить на стежку війни з людьми.

Єдиної відповіді на питання, чим опікується ШІ, поки що немає, Ю.Ю. Петрунін у Новій філософській енциклопедії наводить таку базову класифікацію аспектів терміна «штучний інтелект»: по-перше, це «науковий напрям, що ставить за мету моделювання процесів пізнання та мислення, використання методів розв'язання задач, які використовує людина, для підвищення продуктивності обчислювальної техніки»; по-

друге, це «різні прилади, механізми, програми, які за тими чи іншими критеріями можуть бути названі «інтелектуальними»; і останнє, це «сукупність уявлень про пізнання, розум та людину, які уможливають саму постановку питання про моделювання інтелекту»[1, 159].

В цілому «штучний інтелект» можна розглядати як спробу розширити природне за рахунок штучного. Багато фахівців, які досліджують природу штучного інтелекту, виділяють певні особливості, які могли б наблизити його до природного:

1. Наявність власної моделі зовнішнього світу, що забезпечує системі її неповторність, відносну самостійність в оцінці ситуації.

2. Здатність поповнювати наявні знання і конструювати інформаційну структуру з новою семантикою і практичною спрямованістю.

3. Вміння адекватно діяти в ситуаціях, що пов'язані з різними аспектами невизначеності.

4. Здатність до діалогової взаємодії з людиною, включаючи розуміння природної мови.

5. Здатність до адаптації.

Постає питання щодо визнання права штучного інтелекту бути аналогом природного. За характером відповіді на питання «Чи здатні машини мислити аналогічно людині?», дослідників штучного інтелекту можна умовно поділити на дві групи. Першу групу складають «оптимісти» або прихильники концепції «сильного штучного інтелекту», вони переконані в тому, що людська свідомість, з усіма суб'єктивними особливостями може бути зведена до обчислюваних моделей. Друга – «песимісти» або прихильники концепції «слабкого штучного інтелекту», вони вважають принципово не

здійсненим збіг штучного та природного інтелекту. ЕОМ оперують інформацією, яка сама по собі не має сенсу, вибір, здійснюваний людиною, в значній мірі обумовлений її особливою природною та соціальною організацією, включаючи й індивідуальну суб'єктивну мотивацію у визначенні значимості впливів зовнішнього середовища.

Так, американський філософ Джон Серль – представник концепції «слабкого штучного інтелекту», осмислюючи проблему створення штучного розуму, схожого з людським, вважає, що, опановуючи спеціальні програми, налаштовуючи їх, можливо створити штучний інтелект, що багаторазово перевищить можливості людського розуму, але це всього лише ілюзія, оскільки всю роботу по наповненню формальних знакових структур соціально значущим змістом, неодмінно пропущеним через індивідуальність, бере на себе людина.

Сучасні комп'ютери стали неймовірно потужними, так шведський філософ Нік Бостром став відомий своїми міркуваннями щодо інтелегентних штучних машин та навіть моделювання людського мозку в майбутньому. Ці футуристичні ідеї ставлять багато нових питань щодо майбутнього людства та розвитку «розумних машин». Можна згадати, що Канадська платформа моніторингу BlueDot передбачила спалах коронавірусу у Китаї ще 31 грудня – за тиждень до того, як про неї дізнався весь світ. Штучний інтелект встановив, що з міста Ухань вірус перекинеться на Бангкок, Сеул і Токіо. Алгоритм проаналізував новини на 65 мовах, інформацію про захворювання тварин, пости у соцмережах і дані про продаж авіаквитків [7].

Американський науковець Дж. Голланд вважає, що електронна форма інтелекту за своєю значимістю виходить на

перший план лише тому, що вона завдяки сучасним комп'ютерним технологіям високо продуктивна зважаючи на величезний обсяг пам'яті, швидкість обробки та поширення інформації. Особливо важливим є і фактор економічного характеру: розумні машини та електронні схеми виявилися найдешевшими для виконання завдань побудови гнучких систем й маніпулювання складними символами.

Комп'ютер, зазначає Голланд, як формальна система має спільні риси з ручними, не автоматизованими формальними системами і, перш за все, це наявність в них ігрового моменту. Будь-яка формальна система, містить в собі гру, яка, незважаючи на її прагнення до імпровізації, побудована на таких властивостях, як: 1) символічність і маніпуляція знаками (символами) за певними правилами; 2) дискретність; 3) можливість певної запрограмованої (кінцевої) кількості кроків.

Автоматична формальна система – це певна система, що діє або грає сама. Прикладом поведінкового інтелекту може служити відомий тест англійського математика А. Тьюрінга. У різних кімнатах знаходяться люди і машина, вони не можуть бачити один одного, але мають можливість обмінюватися інформацією, переписуватися, наприклад за допомогою електронної пошти. Якщо в процесі діалогу між учасниками гри людям не вдається встановити, що один з учасників – машина, то можна вважати, що вона володіє інтелектом. Саме цей шлях використовують практично всі системи III. Однак, не слід думати, що обчислювальні машини і роботи можуть вирішувати будь-які завдання. Аналіз різноманітних питань призвів до висновку, що не може бути єдиний ефективний алгоритм, що вирішує всі проблеми.

Припустимо, що людина зуміла створити інтелект, який буде перевищувати свій власний, якщо не якістю, то кількістю. Що ж тепер буде з людством? Яку роль відіграватиме людина? Мабуть, найбільш прийнятним є роль людини як «підсилювача інтелекту» керівника всього процесу ШІ. З іншого боку, сам факт того, що комп'ютер не є особистістю, а запущена на ньому програма, піднімає невирішені філософські проблеми, які на практиці перетворюються в протиріччя. Важливо, що взаємодія великої кількості складних комп'ютерних програм може призвести до непередбачуваних розробниками наслідків. Вихід роботів з-під контролю внаслідок програмного збою, комп'ютерного вірусу тощо з подальшим ходом науково-технічного прогресу становитиме не локальну чи регіональну проблему, а загрозу існуванню усієї планетарної цивілізації.

Президент Microsoft Бред Сміт нещодавно попереджав, що нам вже зараз потрібно створити нову Женевську конвенцію, яка повинна обмежити розвиток автономних систем летальної зброї. Коли озброєний дрон стріляє по будь-якому об'єкту — це зовсім не прояв свідомості у ШІ, а дія алгоритму, який прописала людина, наділяючи машину правом вести вогонь на ураження. Незважаючи на це, багато країн, зокрема США, Китай, Ізраїль, Південна Корея, Росія та Великобританія, розвивають і використовують автономну зброю [4].

Машина фактично є продовженням програміста, який визначає конфігурацію, але уже зараз є нові спроби зробити штучний інтелект, який автоматизується, сам набирає нові варіанти, сам вчиться. Вчені прагнуть зробити досконалі машини, здатні до самонавчання. Програміст визначає програму, але прилад сам повинен обирати подальший непередбачуваний розвиток подій. Наприклад. Комп'ютер,

який виграє у шахи у людини, AlphaGo. Спочатку програмісти завантажили всі партії, які існують, але їх виявилось недостатньо, тоді відбулося самовдосконалення комп'ютерів через змагання одного з іншим, тобто це системи, які можуть оперувати зі знаннями, робити узагальнення, а найголовніше – навчатися на помилках.

З розвитком все більше відбувається автоматизація цих процесів, тобто щоб штучний інтелект сам створював новий штучний інтелект більш досконалий. Як майбутнє можна розглядати, коли штучний інтелект буде спроможним замінити «на посту» людей-експертів, визначати що для людини корисно, а що ні. Тут можливо поневолення людей машинами. Ми і зараз залежні від штучного інтелекту, так, складно уявити вийти з дому без телефону, читаємо те, що нам пропонує система штучного інтелекту, навчена робототехніка керує літаками, автомобілями, енергомережами, кардіостимуляторами. Нас може чекати певний симбіоз з машинами, тому що машини повинні існувати для людини.

Засновник SpaceX і Tesla Ілон Маск цікавиться розробкою ШІ, але побоюється, що штучний інтелект може стати фундаментальною загрозою для людства, та вважає що дослідження в цій області потрібно обмежити і перевести під державний контроль. При цьому, за словами Маска, якщо зв'язати людський інтелект з машинним, це дозволить збалансувати ситуацію. У свою чергу в 2019 році країни «великої двадцятки» домовилися про принципи поведіння з ШІ. Зокрема, у спільній заяві йшлося, що «розробники і користувачі технологій ШІ повинні поважати основні юридичні принципи, права людини та демократичні цінності... і для підвищення довіри до технологій ШІ та повної реалізації їх

потенціалу необхідно, щоб у центрі використання штучного інтелекту стояла людина» [3].

Крім того, один з принципів свідчить, що системи ШІ повинні бути «стійкі, захищені і надійні» протягом усього періоду їх використання і не повинні нести з собою «жодних неприйнятних ризиків».

Проблема так званого «суперінтелекту» в науці ХХІ століття охопила широке коло досліджень, через це люди гостро потребують осмислення свого місця в умовах технічного прогресу, впливу технічних нововведень, виховання обережного поведіння з неймовірною силою, даною людству технічним прогресом.

Список використаних джерел:

1. Петрунин Ю.Ю. Искусственный интеллект / Ю.Ю. Петрунин // Новая философская энциклопедия. - М., 2001. - Т. 4. - С. 159-160.

2. Карпенко В.Є. Проблема штучного інтелекту в сучасній філософії. – Режим доступу: <https://text.ru/rd/aHR0cDovL3d3dy5pbmZvLWxpYnJhcncuY29tLnVhL2Jvb2tzLXRюринглеHQтMTE2NjEuaHRtbA%3D%3D>

3. Ключ до світового лідерства: Чому країни посилено розвивають штучний інтелект. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/golovni-novyni/kliuch-do-svitovoho-liderstva-chomu-krainy-posyleno-rozvyvaiut-shtuchnyi-intelekt-525688.html>

4. Створити Бога. Навіщо ми розробляємо штучний інтелект і чим нам це загрожує. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/popsceince/shtuchniy-intelekt-shcho-ce-take-i-navishcho-vin-nam-potriben-50053922.html>

5. Філософські аспекти проблеми штучного інтелекту. – Режим доступу: um.co.ua/6/6-8/6-80193.html

6. Штучний інтелект. – Режим доступу: dhsghfdshgfkdfhgskajdfgkaswrgtfed.blogspot

7. Штучний інтелект у Канаді передбачив спалах коронавірусу у Китаї ще 31 грудня. – Режим доступу: https://health.24tv.ua/shtuchniy_intelekt_u_kanadi_peredbachiv_spalah_koronavirusu_u_kitayi_shhe_31_grudnya_n1270101

ВОРОЖЕЙКІН Євген

кандидат філософських наук, асистент кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова

ІНЖЕНЕРІЯ СВІДОМОСТІ НА ПРИКЛАДІ СЕРІАЛУ «СВІТ ДИКОГО ЗАХОДУ»

Тема штучного інтелекту є дуже актуальною у сучасному науковому просторі, адже нові технічні розробки все більше наближають нас до реалізації цього проекту. Ми можемо зокрема згадати нейромережі, які вже здатні виконувати не тільки складні логічні операції, а й творчі. Популяризація цієї тематики привела до того, що сьогодні до неї звертаються не тільки на сторінках наукових журналів, але й у серіалах. Яскравим прикладом є «Світ Дикого Заходу». Драматична дія серіалу відбувається у футуристичному парку розваг населеного людиноподібними роботами. Парк обслуговує багатих гостей, які поринають у різні тематичні пригоди, а також можуть робити що завгодно з роботами не побоюючись їх відплати. Роботи не можуть зашкодити людині, а наприкінці кожного дня їхня пам'ять затирається. Звичайно, що у такому форматі серіал стає засобом висвітлення потаємних людських бажань та відкриттям їхньої темної сторони.

Однак ми прагнемо звернути увагу на іншу особливість серіалу, яка постає у тому, що ключовими персонажами історії є якраз роботи. Необхідність створення у глядачів емпатії до них приводять творців серіалу до формування етапів виходу роботів із несвідомого стану рабів до розуміння себе як окремих

істот та відповідної до цього поведінки. Фактично у серіалі показується ідея принципу розвитку сильного штучного інтелекту – цей термін вів Дж. Серл [2, р. 417]. Під сильним штучним інтелектом розуміється такий, який не просто в змозі обчислювати складні логічні операції та дії, а який має самосвідомість.

Відповідно до Г. Гегеля, самосвідомість досягає себе тільки завдяки іншій самосвідомості [1, с. 96]. Роботи з парку взаємодіють з гостями та між собою. Проте у цьому плані вони не контактують як одна самосвідомість з іншою, адже реагують на ключові фрази відповідно до запрограмованих алгоритмів. Ближчим до особового варіанту взаємодії можна назвати процес діагностики. Всі роботи керуються за рахунок голосу. Включаючи процес діагностики через ключову фразу працівники парку починають розмовляти з роботами, які у даному випадку працюють вже на основі самоаналізу власного функціонування. Ця взаємодія – це взаємодія пана та раба, оскільки у цьому разі кожна зі сторін знає про свою позицію, протилежно до ситуації у парку. Проте дана позиція теж не дає вивільнення самосвідомості роботів. Адже їх свідомість в процесі діагностики відділена від тої, яка існує в процесі їх дії. Вони запрограмовані як взаємно недоступні до одночасного існування.

Відповідно прокидання роботів відбувається за рахунок програмної помилки, яка дозволяє часткове проникнення між цими двома структурами. Головний інженер на прізвище Форд створює програму «Мрії», як дозволяє роботам імпровізувати, а додатково її стороною стає те, що деякі роботи стають в змозі запам'ятовувати свої «минулі життя». Аналогією до цього може бути концепт взаємодії свідомого та несвідомого З. Фрейда.

Спогади з минулого стають несвідомим, яке проривається у світ діяльності роботів. У деяких з них це призводить до поломки, а у інших включається процес діагностики, але в іншому форматі – запитування себе та пошук причини та природи цих незрозумілих образів. Тобто у роботів включається внутрішній голос чи саморефлексія. Як результат відбувається процес їхнього прокидання.

Якщо ми подивимося на цей принцип розвитку штучного інтелекту, то фактично він полягає у цікавому факті – для формування однієї самосвідомості потрібні дві. А саме їх зіткнення. Зіткнення режиму діагностики та режиму дії, теперішнього існування та минулого. Тут знов варто згадати Г. Гегеля: «Ставлення обох самосвідомостей, отже, визначено таким чином, що вони підтверджують самих себе і один одного в боротьбі...» [1, с. 100]. Справді в даному випадку відбувається боротьба, бо поєднання двох режимів унеможливило минулий принцип функціонування. І в даному випадку теж можна провести паралель із взаємовідносинами пана та раба. Режим діагностики – це пан, а режим дії – раб. І так само, як у Г. Гегеля істиною самостійною свідомістю стає рабська: «воно як витіснене назад в себе свідомість піде в себе і звернеться до істинної самостійності» [1, с. 102].

Тобто концепція розвитку штучного інтелекту у серіалі «Світ Дикого Заходу» базується на ідеї діалектиці – формування внутрішньої розмови між двома різними режимами приводить до третього, який є самосвідомістю. Так само, як і у людини – наша індивідуальна діяльність реалізується на основі того, що наш внутрішній голос знаходить суперечності з реальністю, а іноді й сам із собою. У цьому плані цікавий момент, що у деяких

роботів в серіалі два режими (голоси) не домовляються і викликають щось на зразок шизофренії.

Звичайно, що принцип розвитку штучного інтелекту в серіалі «Світ Дикого Заходу» є лише фантазією авторів, про те його можна сприймати і як цікаве проекте рішення. Адже історія знає випадки коли ідеї з творів мистецтва знаходили свою реалізацію на практиці. В цьому плані це теж розмова двох різних голосів.

Список використаних джерел:

1. Гегель Г. В. Ф. Феноменология духа / Г. В. Ф. Гегель. - Москва: Наука, 2000 - 495 с

Searle J. Minds, brains, and programs / J. Searle // Behavioral and brain sciences. – 1980. – Vol. 3. – № 3. – P. 417–457.

DANYLOVA Tetiana

Ph.D. (Philosophy), Assoc. Prof.,
Department of Philosophy, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Kychkyruk Tetiana

Ph.D. (Philosophy), Assoc. Prof.,
Department of Philosophy, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

GORBATIUK Taras

Ph.D. (Philosophy), Assoc. Prof.,
Department of Philosophy, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

**HUMAN BEINGS, INTELLIGENCE,
AND THE POSTMODERN WORLD**

Contemporary worldview is undergoing drastic changes: it shifts towards plurality, temporality, and complexity. Increasingly, people feel that their familiar world of order and stability crumbles and gives way to chaotic, unpredictable world, which exists on its own rules. Old scientific theories, ideologies, and values are destroyed. Besides, they face with the problem of artificial intelligence which they easily interpret as similar to human intelligence. This leads to awareness of imbalance, ambiguity of human existence and, thus, requires re-evaluation of the existing concepts and paradigms to better explain and understand of a new reality.

Today the universe is perceived through the lens of syncretism: i.e. it is impossible to separate human from nature, consciousness from matter, subject from object. According to F. Capra, our world is a unified whole entity, which consists of processes rather than set of objects. Objective knowledge is impossible, because the observer affects the observation process. Everything in the universe is tantamount: there is neither primary nor secondary. On the basis of the holographic paradigm, K. Pribram proposed “wave theory of reality”. According to it, our brain constructs our image of the world interpreting emanation of the other, primary level of reality that exists outside of space and time. D. Bohm considered that on the “folded up”, “pre-quantum” level of reality the world loses all properties that the human brain attributed to it. Under such conditions, oppositions “material - ideal”, “nearer – farther”, “past – future” lose their conventional meanings. The concept of the unified universe is developed by R. Sheldrake in his theory of morphogenetic (morphic) fields. Everything that exists evolves and helps each other. R. Sheldrake argues that world’s wholeness is determined by still undiscovered field that unites the universe into a single information space. J. Wheeler’s model provides evidence that the basis of all objects or phenomena of the physical world is of non-material origin. Everything that people recognize as reality is created by them during the assessment process, i.e., all physical entities are expressed in different information values, and the universe requires our participation in their manifestation. Thus, people create their own worldviews using an unlimited number of individual facts. Habitual reality appears to be the result of collective representations or agreements.

Therefore, it seems to be impossible to understand the world in its wholeness, and this impossibility is compensated by binary

complementary points of worldview. This is the essence of Yu. Lotman's cultural conception, N. Bohr's complementarity principle, and W. Heisenberg's uncertainty principle. According to Yu. Lotman, the phenomenon we call nature is an artificial construct. This is so-called "anti-culture", which is not equivalent to the phenomenon existed before the emergence of culture. True nature is beyond knowledge since it is continual, whereas culture is always discrete. In the process of learning we allocate an object from one unified stream of life, shifting it from the realm of nature to the sphere of culture. This implies the need for reconciliation of non-discreteness of being with discreteness of consciousness. J. Hintikka notes that all our statements about the world are based on concepts created by people themselves. Knowledge of reality essentially can not be separated from its conceptual comprehension.

Ambivalence in perceiving the world is caused by physiological factors as well, e.g. the sympathetic and the parasympathetic division of the autonomic nervous system have antagonistic effects on the same targets they innervate. Neurons in the brain receive excitatory and inhibitory synaptic inputs from other neurons. The integration of these inputs takes place both in time and space and plays a central role in the process of decision making.

The human brain is divided into two hemispheres, which are not symmetric in their functions. The left hemisphere contains regions involved in speech and language; it is also associated with mathematical calculation and fact retrieval. The right one plays a role in visual and auditory processing, spatial skills, and artistic ability. Thus, there is the eternal contradiction. Binariness gets the status of the fundamental principle of consciousness. Binary paradigm makes people to experience ontological dissonance, which is perceived as a fact of human existence.

Postmodern worldview has questioned the stability of our world and culture: everything people deal with in fact is illusion. Non-classical postmodern ontology is associated with open dynamical systems that can not be described by concepts based on binary oppositions. Postmodern thinkers refer to chaotic, illogical nature of the world, which can be experienced only as a result of empathic connection with diverse world of people and cultures.

ДЕВЯТЫХ Сергей

кандидат психологических наук, доцент,
заведующий кафедрой экономической теории и истории
Витебской государственной
академии ветеринарной медицины

МОРАЛЬ РОБОТОВ. КАКОЙ ЕЙ БЫТЬ?

Роботы, в самом широком смысле этого слова, уверенно вошли в жизнь современного человечества. В обозримом будущем число автоматизированных устройств будет продолжать расти во многих областях: промышленности (робототехника), транспорте (автономные автомобили), быту («умный дом»).

Еще в девяностые годы на мировом рынке в связи с роботизацией производства встала проблема сокращения числа рабочих мест. Можно предположить, что в ближайшие годы все больше людей станет ежедневно лишаться работы из-за автоматизации производства, а сфера применения человеческого труда продолжит сокращаться.

Уже сегодня масштаб изменений столь велик, что встает вопрос - как поступить с людьми, теряющими источники дохода и саму возможность к дальнейшему существованию. Обратим внимание: предлагаемые решения - переквалификация, постоянное дообучение, выплаты гарантированного дохода - принимаются в пользу машины, а не человека и не решают проблему.

Очевидно, что проблема не может быть решена и надеждой на то, что автоматизация не только лишит людей рабочих мест, но и создаст качественно новые условия жизни,

поскольку в ней, в жизни, место есть только тем, кто может себя прокормить.

Неутешительным выглядят расчеты «Таймс», что на каждые 800000 рабочих мест, сокращенных в связи с их автоматизацией и роботизацией, будет создано 3500000 новых специализированных мест. Люди хотят есть уже сейчас, а места будут созданы в будущем, когда мы вступим в эру умного общества.

Этика и мораль - качества, которыми человек отличается от всех других живых существ. Большинство людей принимает решения не только на основе своих текущих потребностей, но на основе убеждений и ценностей. Именно они позволяют человеку отказываться от казалось бы выгодного, полезного, и жертвовать своей выгодой, идти на риск и даже подвергать свою жизнь смертельной опасности. Возможно ли это для машин, пусть даже «умных»?

Хотя проблема этики машин актуализировалась в последние несколько десятилетий, вопрос этот далеко не нов. С публикацией романа К. Чапека «RUR» в 1920 году впервые в обиход вошло слово «робот» и одновременно с ним проблема восстания умных машин.

Хотя технический прогресс не позволял долгое время конструировать машины, способные принимать собственные решения, вопросы правильного их поведения не оставляли умов футурологов. и фантастов. Примечательно, что многие произведения о роботах написаны в стиле Франкенштейна, в которых созданные человеком существа восстают против своих создателей.

В 1950 году А. Азимов предложил Три закона робототехники в сборнике рассказов Я, робот: 1) Робот не

может причинить вред человеку или своим бездействием допустить, чтобы человеку был причинён вред. 2) Робот должен повиноваться всем приказам, которые даёт человек, кроме тех случаев, когда эти приказы противоречат Первому Закону. 3) Робот должен заботиться о своей безопасности в той мере, в которой это не противоречит Первому или Второму Законам [1].

По задумке Азимова, эти три закона заложены в самую основу математической модели позитронного мозга (так фантаст называл мозг робота, обладающего искусственным интеллектом), таким образом, что думающего робота без этих законов создать в принципе невозможно. А если робот попытается нарушить их, то он выйдет из строя.

Проблема морали роботов актуализирована сегодня еще и тем, что машины надежнее чем человек. Они не болеют, не испытывают перепадов настроений, ошибка одной из них может быть обнаружена другой. Не случайно в авиации процесс принятия решений во время полета сместился от человека к самолету.

Вместе с тем, не столкнемся ли мы в яви с проблемой, показанной в «Космической одиссее» Стэнли Кубрика, когда спокойным и вежливым голосом суперкомпьютер говорит человеку: «Извини, Дейв. Боюсь, я не могу этого сделать».

Сказанное позволяет предположить, что робот должен функционировать в соответствии с системой человеческих ценностей, а это означает, что совокупные данные цепочки информатики → информация → знания → интеллект должны быть расширены за счет дополнительных связей - чувств и морали.

Сказанное, впрочем, не снимает проблемы, а порождает новые вопросы: Не будет ли решен вопрос за счет человека, как в ситуации с сокращением малоквалифицированных работников? Не будет ли эффективность и прибыль решающим фактором, определяющим решения принимаемые роботом?

Список использованных источников:

1. Азимов. А. Три закона робототехники / Азимов. А. - М.: Мир, 1979. - 400 с.

МАЛІМОН Віталій

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічного управління та
адміністрування
Івано-Франківського національного технічного
університету нафти і газу

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК ЗМЕНШЕННЯ САМОТНОСТІ ЛЮДИНИ

Штучний інтелект (ШІ) – властивість інтелектуальних систем виконувати творчі функції, які традиційно вважаються прерогативою людини; наука і технологія створення інтелектуальних машин, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм. Перші практичні кроки у сфері штучного інтелекту були зроблені у ще 1940-х роках. В наш час багато людей використовують оснащені штучним інтелектом системи для навігації в містах, покупок в Інтернеті, пошуку рекомендацій щодо розваг, фільтрації небажаних повідомлень електронної пошти або спільних поїздки на роботу, причому вони можуть навіть не здогадуватись про це.

Логістика транспортних перевезень, обслуговування медичної сфери, банкінг, фінансові операції, оптимізація промисловості, автономне водіння, інфраструктура міст, – це лише мала частка того, де можна застосувати і де вже застосовують різні нейромережі. Так, подібні системи взяли на себе частину роботи людини. Навчена робототехніка може керувати літаками, розбирати юридичні справи, створювати журналістські тексти і навіть проводити медичні операції. Реальне застосування, скажімо, нейромереж актуальне в

рутинній роботі, яка пов'язана з обробкою інформації. Через створення інтелектуальних систем можна оптимізувати роботу багатьох офісних співробітників, клерків, секретарів, бухгалтерів, аудиторів, поштових службовців тощо [1].

Багато стартапів сьогодні займаються вдосконалюванням здатності ШІ передбачати майбутнє. Скажімо, Deep Genomics – поліпшенням прогнозування того, що відбудеться з клітиною, якщо змінити ДНК. А Chisel – передбаченням, які частини юридичних документів підлягають редагуванню. Прогнозування – це не те ж саме, що розум, але це критично важливий його компонент. Воно лежить в основі прийняття рішень у різних сферах. Зрозуміти, як ШІ допомагає приймати рішення, і як це узгоджується зі звичною для нас логікою – означає створити власну стратегію використання штучного інтелекту [3].

Потенціал використання штучного інтелекту на благо людства та середовища його проживання дуже широкий. Виграш у можливостях для здобування інформації та продуктивності, який здатен забезпечити штучний інтелект, може відкрити нові методи вирішення найбільш нагальних екологічних проблем суспільства, таких як зміна клімату, збереження біологічної різноманітності, здоров'я океану, управління водокористуванням, боротьба із забрудненням повітря та стійкість до впливу зовнішніх чинників. Разом з тим, штучний інтелект потенційно може призвести до посилення і загострення багатьох ризиків, з якими ми стикаємось сьогодні. Щоб бути впевненими у розумному розвитку та управлінні штучним інтелектом, уряди і лідери промисловості повинні забезпечити безпеку, зрозумілість, прозорість і обґрунтованість використання штучного інтелекту [2, с. 30].

Ми схильні вважати, що штучний інтелект може бути корисним і для зменшення рівня самотності людини в епоху цифровізації і масового відчуження. Для підтвердження цієї тези наведемо декілька аргументів. По-перше, технології штучного інтелекту розширюють сферу взаємодії людини з технікою та іншими людьми (AmoebaNet, DARTS, ENAS і NASNet). По-друге, розробляються технології озвучування людських думок (Neuralink), що дозволить вийти за рамки традиційного людського спілкування. По-третє, набуває розповсюдження індустрія роботів для сексуальних розваг і зняття сексуальної напруги (наприклад, секс-робот Harmony американської компанії Realbotix може приймати 12 різних виразів обличчя, вести повноцінний діалог, має на вибір один із сотні різних голосів, запам'ятовує бажання свого користувача, його дату народження і навіть імітує оргазм); секс-роботів також використовують психіатри в терапевтичних сеансах. По-четверте, технології штучного інтелекту радикально змінюють travel-industry (чат-боти туристичних компаній, онлайн-агрегатори здатні забронювати переліт, таксі до аеропорту, машину в оренду, готель, круїз, екскурсії та надавати нам постійні підказки під час самої подорожі — це дозволяє людині цілком комфортно подорожувати наодинці; сьогодні стандартні боти з розпізнаванням мови можуть підтримувати десятки тисяч різних тем). По-п'яте, зростає використання штучного інтелекту на сайтах знайомств і в соціальних мережах (наприклад, вчені-програмісти з Великобританії, США й Австралії спільно розробили систему на основі штучного інтелекту, здатну аналізувати профілі, повідомлення та зображення на сайтах знайомств. Ця дивовижна здатність, перш за все, необхідна для того, щоб

визначати фейкові оголошення шахраїв, які втираються в довіру до наївних громадян і змушують їх переказувати гроші).

Таким чином, наведені факти засвідчують можливості технологій штучного інтелекту щодо розширення сфер взаємодії людини з технікою і соціальним середовищем, віднаходження нових практичних інструментів зменшення самотності людини.

Список використаних джерел:

1. Створити Бога. Навіщо ми розробляємо штучний інтелект і чим нам це загрожує? [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/popscience/gotovimsya-k-matrice-chto-takoe-iskusstvennyu-intellekt-i-porabotit-li-on-chelovechestvo-50053922.html>.

2. Четверта промислова революція заради Землі. Використання можливостей штучного інтелекту на користь Землі Січень 2018 р. Електронний ресурс — Режим доступу: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2018/ai-for-the-earth-jan-2018.pdf>.

3. AI Now 2019 Report. URL [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ainowinstitute.org/AI Now 2019 Report.pdf>.

МЕЛІХОВА Юлія

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри культурології

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ВІД ЛЮДИНОПОДІБНОЇ МАВПИ ДО ЛЮДИНОПОДІБНОГО РОБОТА. КАПУЛЯЦІЯ ПЕРЕД ЛЮБОВ'Ю

Осмилення проблем, пов'язаних зі створенням людиноподібних роботів, аналогічних і рівних людині у здатності мислити, реагувати на ту чи іншу ситуацію, адаптуватися, навчатися тощо, відбувається не тільки шляхом розширення можливостей їх створення у технологічній площині, а й у нестандартному ракурсі перетворення-олюднення [1], [2]. Отже, чи вдасться розвинути систему штучного інтелекту до рівня людської особистості? Чи зможе вона полюбити?

Дехто з науковців вважає, що так, адже людиноподібний робот швидко удосконалюється і в майбутньому може виявитися людянішим за людину (як, наприклад, операційна система комп'ютера у фільмі «Вона»). Крім того, оскільки емоції сформувалися як інструмент пристосування, що дає змогу швидко оцінити ситуацію, зреагувати, то сучасні системи штучного інтелекту здатні розпізнавати емоції й відображати їх, наприклад, смайликами тощо. Проте, емоцію легко симулювати. Почуття, як правило, не скопіюєш, його треба пережити. Це феномен, природу якого важко зрозуміти, дослідити та експериментально виміряти. Почуття – це

своєрідна змістовна передзаданість акту уявлення тієї чи іншої ситуації, без якого процес осмислення буття є неможливим. Це особистісне ставлення, в якому проявляється ціннісна ієрархія суб'єкта. Любов – одне з найскладніших почуттів, яке сприймається творцями штучного інтелекту дещо профанно, оскільки ототожнюється з прихильністю, емоційною залежністю і потягом. Якщо так, то у чому її сенс? «І ось тут пісок, на якому будується філософія любові людиноподібного робота починає рухатися, адже любов – це здатність до переходу за межі власної іманентності шляхом повного знищення егоїзму» [4, с. 32]. Люблячий сповнюється сили і свободи, які допомагають подолати антиномії мислення. Врешті, однією із особливостей любові є те, що закохані не оцінюють об'єкт кохання критично, розумно, раціонально. Звідси, «запрограмована любов – це вже не любов, алгоритмічний гуманізм – не гуманізм, раціональне милосердя – не милосердя, чесність за формулою – не чесність, адже духовність є ірраціональною» [3, с. 18].

Наслідуючи футурологів, майбутнє ґрунтуватиметься на заданості постійних змін і людство умовно наблизиться до того, з чого починалося – точки виникнення первісної людини, а саме: визнання реальності Іншого (на сучасному етапі штучного Іншого) його гідності, співчуття до нього тощо. Відтак, перед нами вибудовується лінія розвитку від людиноподібної мавпи до людиноподібного робота. Якщо людиноподібна мавпа «іще» не людина, то людиноподібний робот «уже» не людина. Її унікальна гідність знищена. Як її відтворити? Полюбити. Проте, любити генномодифіковану істоту – це визнавати її людську гідність. Тоді виникає питання про визнання людської гідності й у людиноподібної мавпи. Нейробіологи з цим майже

погоджуються, стверджуючи, що людиноподібна мавпа на 99 % людина (наприклад, горила Коко з досить розвинутим інтелектом та емоційною складовою (вміла кокетувати, жартувати, страждати тощо). Напевно, горилі Коко, позаздрила б робот Софія, якби була здатна.

Отже, фундаментальні обмеження творчого потенціалу людини в тому, що вона не в змозі наділити неживу матерію властивостями живої. Тобто, високотехнологічну штучну систему не можна одухотворити любов'ю, а тільки запрограмувати на її симуляцію.

Список використаних джерел:

1. Лорьер Ж.П. Системы искусственного интеллекта / Лорьер Ж.П. – М.: Мир, 1991. – 568 с.
2. Радутний О.Е. Антикрихкість саморозвитку особистості проти чорного лебедя штучного інтелекту та цифрової людини / Проблеми саморозвитку особистості в сучасному суспільстві : матеріали Міжнар. Наук.-прак. конф. / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. / Радутний О.Е.– Харків : Право, 2019. – 404 с., С. 129-134.
3. Сідак Л.М. Проблеми аскетизму в духовному житті людини і суспільства: історія і сучасність. Монографія./ Сідак Л.М. – Х.: Регіон-інформ. – 2004. – 304 с.
4. Соловьев В. Смысл любви / Соловьев В. – М. : Прогрес, 1991. – 190 с.

НИВНЯ Анна

кандидат философских наук,
доцент кафедры социально-экономических дисциплин
Одесского государственного университета внутренних дел,
член Ассоциации философского искусства

ЧЕЛОВЕК В ПРОКРУСТОВОМ ЛОЖЕ ОЦИФРОВАННОГО МИРА

Вступая в цифровую эру, человечество перешло черту, за которой ему явился мир, во многом превосходящий самые смелые предположения философов и фантастов. Излишним было бы перечислять многочисленные неоспоримые преимущества информационной эпохи, и те по-истине фантастические возможности, которые открылись человеку, благодаря распространению цифровых технологий. Тем не менее, испытав столь масштабные метаморфозы, социальная реальность продолжает трансформироваться. Изменения действительности столь стремительны, что современный человек оказывается в некоторой растерянности, поскольку не успевает адаптироваться к новым социальным и культурным условиям. Противоречивые, пугающие, нередко утопические прогнозы футурологов не проясняют ситуацию, и не способствуют нивелированию чувства смятения, которое в той или иной степени испытывает каждый современный обыватель.

Подобные переходные периоды всегда способствовали возникновению и интенсификации всевозможных страхов, активизации апокалиптических мотивов в искусстве и массовом сознании. Виртуальное пространство, цифровая реальность хоть и являются неотъемлемыми составляющими современной

действительности, во многом остаются непознанными, а потому и пугающими. Главная же роль в апокалиптических нарративах отводится искусственному интеллекту, как такому, который, эволюционируя, может не только стать равным человеку, но и превзойти его.

Современным андроидам, наделённым искусственным интеллектом, доступны такие виды деятельности, как игра в шахматы, баскетбол и футбол, участие в спектаклях, чтение лекций и пр. [2, с. 25]. Кажется, андроиды вполне способны вытеснить человека с территории, которую тот считал сугубо своей. Однако не смотря на столь широкий диапазон возможностей носителей искусственного интеллекта, не приходится опасаться, что превзойдя человека, роботы восстанут. Любое стремление к господству возникает из жажды власти, которой машины лишены. Не движут ими и прочие человеческие мотивы, такие как стремление к деньгам или славе [4, с. 79-80].

Итак, угрозу революции роботов можно считать мифической, однако существуют менее иллюзорные проблемы, связанные с взаимодействием человека и искусственного интеллекта. Живя в условиях всеобъемлющей компьютеризации и виртуализации, взаимодействуя со всевозможными виртуальными и голосовыми ассистентами, современный человек вынужден и сам приобрести черты компьютера.

Проявления этой тенденции сегодня можно наблюдать в самых разных сферах человеческой деятельности и на самых разных уровнях коммуникации. Так, в межличностном общении на первый план выступает информационный аспект [1, с. 47]. В сфере науки упомянутая тенденция проявляется в

формализации академического языка, из-за которой научные статьи кажутся адресованными не людям, а машинам [2, с. 27]. Стремление к формализации обуславливает возрастающую популярность всевозможных рейтингов, при этом достижения конкретного человека как бы лишаются всех составляющих, кроме формальной. В образовании компьютеризация мышления проявляет себя в ориентации на тестовые задания, предполагающие использование конкретных алгоритмов, и не предполагающие задействование фантазии и воображения. В сфере обслуживания тенденция к компьютеризации человека проявляется в том, что реплики сотрудников нередко настолько формализованы и ограничены по содержанию, что практически не отличаются от фраз, используемых голосовыми ассистентами. Приведённый список примеров отнюдь не является исчерпывающим.

Таким образом, человек словно бы оказывается втиснутым в некое подобие прокрустова ложа, в которое не укладываются такие сугубо человеческие проявления, как духовность, фантазия или эмоциональность. Приходится признать, что увлечшись созданием и усовершенствованием искусственного интеллекта, будучи очарованным собственным творением, пытаясь соперничать с ним, человечество рискует оказаться в плену не менее опасном, чем тот, который рисуют мифы о революции машин. Однако у человека есть выход: не соперничать и не очаровываться, а быть партнером и сотворцом [3].

Список использованных источников:

1. Ільїн В. В. Епоха “пост”: людина в перспективі “нової духовності” / Ільїн В. В. // Соціогуманітарні проблеми людини. 2010. № 5. С. 43-49.
2. Прокопович Л. В. Людина у новому, біотехнокібернетичному, «театрі» буття / Прокопович Л. В. - Грані. 2019. Том 22, № 7. С. 21–29.
3. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.
4. Halapsis A. V. Gods of Transhumanism / Halapsis A. - Anthropological Measurements of Philosophical Research. 2019. № 16. P. 78-90. doi:10.15802/ampr.v0i16.188397.

РАДУТНИЙ Олександр

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

НОВА ЗАГАЛЬНА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА ВІДНОСИН ЛЮДИНИ, ЦИФРОВОЇ ЛЮДИНИ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Штучний інтелект найвищого ступеню розвитку (Artificial Superintelligence, ASI) [7] та цифрова людина (Digital human being, DHB) [10, с. 158 – 171] невдовзі стануть достатньо потужними факторами і це обумовить зміну взаємовідносин у сфері права, економіки, політики та культури.

Штучний інтелект - суб'єкт правовідносин. Найбільш інтригуючим є питання не про його досягнення (напр., штучний інтелект винайшов у зубній пасті ліки від малярії [3], або аналізує рівень нудьги серед студентів під час лекції [9]), але про можливість визнання ASI суб'єктом правовідносин поряд з фізичною особою, юридичною особою та державою [11, с.123 – 136; 12, с. 46 – 50].

Претензія на правосуб'єктність обґрунтовується наявністю у ASI таких властивостей, які не дозволять покласти юридичну відповідальність ані на розробника (виробника), ані на користувача: 1) повна обізнаність у принципах своєї побудови і роботи; 2) самонавчання, саморозвиток, рекурсивне самовдосконалення (перша версія відшукує помилки всередині себе, виправляє їх, утворює вдосконалену версію самої себе і переписує саму себе до нескінченності); 3) самостійність

прийняття рішень і самостійне їх виконання, автономність від людини тощо.

Об'єкти робототехніки, в тому числі під керуванням штучного інтелекту, докорінно змінять економічну ситуацію та ринок праці. У зв'язку з цим можуть зникнути окремі професії (кур'єр, бухгалтер, аудитор, водій, касир, медик-діагност, шахтар, вантажник, працівник конвеєру тощо), на узбіччі ринку праці опиняться нездатні до перепрофілювання. Поряд з цим з'являться нові, зокрема, детектив з роботи з даними (Data Detective), міській кібераналітик (Cyber City Analyst), проектувальник подорожей у доданій реальності (Augmented Reality Journey Builder), персональний куратор спогадів (Personal Memory Curator), директор з генетичного портфелю (Genomic Portfolio Director) [2] тощо.

Поступове спростування другої частини тези про те, що машинам добре вдається саме те, що є складним для людей (цілодобова або монотонна праця, швидке розв'язання математичних завдань), натомість людям добре вдається виконання творчих завдань, розуміння соціального або культурного контекстів. Штучний інтелект переграв кращого гравця в стратегічну гру, іншому алгоритму запропоновано дописати незавершену Симфонію № 10 Людвіга ван Бетховена [1], неймережа Botnik Studios підготувала власну версію історії Гаррі Поттера [4] тощо.

Штучний інтелект як нова релігія. На думку Ювала Ной Харарі [13] нові цілі людства потребують нової релігії – датаїзму (від «data» – данні), згідно до якої Всесвіт побудований з потоків інформації, тож цінність будь-якого

феномену або суб'єкта визначається його внеском в обробку цих даних.

Якщо штучний інтелект вже сьогодні доволі успішно балотується на пост мера Токіо [8], то для нього не буде складним проаналізувати всі сучасні та забуті релігії, узагальнити риси найвищих божеств та запропонувати людству певний інтегрований образ.

Як тільки штучний інтелект досягне рівня суперінтелект (ASI) і перевищуватиме за розумовими та іншими здібностями середньо статистичну людину та людство у цілому, він може викликати поклоніння та обґрунтовані сподівання на вирішення більшості глобальних проблем.

Люди стануть емоційно залежними від роботів. У зв'язку з розвитком технологій прогнозується поява цифросексуалів – людей, статева ідентичність яких, схильності та уподобання невід'ємно пов'язані з віртуальним світом та високими технологіям [5].

Звичайні люди (Homo sapiens) можуть стати подібними до керованих машин, а інтуїція, почуття (любов, дружба), безпосередність та незалежність будуть ефективно замінені алгоритмами. Великі дані (Big Data) у поєднанні з методиками керування вже сьогодні непомітно змінюють поведінку людини у певному напрямку.

Людина майбутнього (Digital human being) буде відрізнятися від звичайної людини (Homo sapiens) настільки, що вони не розумітимуть почуттів та цінностей один одного. Починаючи з XXI ст. вид Homo sapiens поступово здійснює спроби виходу за окреслені йому межі та прискореного штучного еволюціонування до *цифрової людини* (Digital human being, або Homo numeralis, Homo digitalis, Homo

horologium). Підґрунтям цього є дослідження та досягнення у наступних напрямках: 1) біоінженерія (втручання на клітковому або атомарному рівнях, в тому числі шляхом імплантації генів тощо); 2) створення живих істот, які поєднують органіку з неорганікою (компанія Retina Implant розробляє протез сітківки ока у вигляді мікрочіпу, що імплантується до органу зору пацієнта); 3) створення неорганічної форми життя, в тому числі копіювання або повне перенесення (без залишків на первинному носієві) свідомості, інтелекту та особистості людини на цифровий або іншій носій, можливість чого досліджує невролог з Йельського університету Стівен Новела [6].

Тож, не виключається можливість появи нового вищого класу людей або нової касти, оскільки не всім і далеко не відразу стануть доступні результати революційних досягнень у зазначених сферах та напрямках.

Список використаних джерел:

1. AI puts final notes on Beethoven's Tenth Symphony. The Business Times, Dec 13, 2019. — URL: <https://www.businesstimes.com.sg/technology/ai-puts-final-notes-on-beethovens-tenth-symphony/> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Caroline Cakebread. Robots aren't just taking our jobs, they're creating them – here are 21 weird jobs humans will have in the future. — URL: <http://www.businessinsider.com/21-weird-jobs-humans-will-have-when-robots-take-over-2017-11/#data-detective-1> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Kelland Kate. Toothpaste ingredient could fight malaria, research shows. *Reuters*, Jan 18, 2018. — URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-malaria->

toothpaste/toothpaste-ingredient-could-fight-malaria-research-shows-idUSKBN1F715N/ (дата звернення: 15.03.2020).

4. Liao Shannon. This Harry Potter AI-generated fanfiction is remarkably good. *The Verge*, Dec 12, 2017. — URL: <https://www.theverge.com/2017/12/12/16768582/harry-potter-ai-fanfiction/> (дата звернення: 15.03.2020).

5. Neil McArthur, Markie L.C. Twist. The rise of digisexuality: therapeutic challenges and possibilities / *Journal of Sexual and Relationship Therapy*, Volume 32, 2017 – Issue 3 – 4: Special Issue on Sex and Technology. — URL: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14681994.2017.1397950> (дата звернення: 15.03.2020).

6. Novella Steven. The Continuity Problem. *Neuroscience*, Apr 23, 2013. — URL: <https://theness.com/neurologicablog/index.php/the-continuity-problem/> (дата звернення: 30.01.2020).

7. Nick Bostrom. How long before superintelligence? Oxford Future of Humanity Institute. University of Oxford. Originally published in *Int. Jour. of Future Studies*, 1998, vol. 2. — URL: <https://nickbostrom.com/superintelligence.html> (дата звернення: 15.03.2020).

8. Robot For Mayor & 5 Non-Humans That Have Contested In Elections. *OddyBugs*, April 21, 2018. — URL: <https://oddybugs.com/5-non-humans-that-have-contested-in-elections/> (дата звернення: 30.01.2020).

9. Teacher spots students bored in class with face-tracking technology. *Global Times*, Sep 11, 2016. — URL: <http://www.globaltimes.cn/content/1005893.shtml/> (дата звернення: 30.01.2020).

10. Радутний О.Е. Цифрова людина з точки зору загальної та інформаційної безпеки: філософський та кримінально-правовий аспект./ Радутний О.Е. — *Інформація і право*: науковий журнал / редкол.: В.Г. Пилипчук та ін. — К.: Науково-дослідний інститут інформатики і права Національної академії правових наук України, 2018. — № 2 (25). — 164 с. — с. 158 – 171

11. Радутний О. Суб'єктність штучного інтелекту у кримінальному праві./ Радутний О. — *Юридичний журнал «Право України»*. 2018. № 1. — с.123 – 136.

12. Радутний О.Е. Додаткові аргументи щодо правосуб'єктності штучного інтелекту./ Радутний О.Е. — *Інтернет речей: проблеми правового регулювання та впровадження* : Матеріали другої наук.-практ. конф., 29 лист. 2018 р., м. Київ / Упоряд. : В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. — Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. — 168 с. — с. 46 – 50

13. Ювал Ной Харарі. Номо Деус: коротка історія майбутнього. Переклад О. Дем'янчук / Ювал Ной Харарі. — К.: BookChef, 2018. — 512 с.

СІДАК Людмила

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри культурології Національного
юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

ПРО НЕБЕЗПЕКИ ВИЗНАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Існує дивний парадокс: чим більше розвиваються технологічні :можливості суспільства, тим більші небезпеки вони породжують. Причому досить часто наукові революції (як наслідок інтелектуальної активності людини) чи так звані «технологічні прориви» обертаються проти самої людини та її життєвого простору. Наприклад, Генеральний директор Google Сундар Пічаї передбачає виникнення різних небезпек техногенного характеру, зокрема, ризиків, пов'язаних з використанням автодронів та нових медичних технологій [2]. Тому людство зобов'язане навчитися прогнозувати негативні наслідки кожної нової технології, а особливо технологій, які отримали назву «штучний інтелект», про що свідчать, зокрема, положення, заявлені під час дискусій на Всесвітньому економічному форумі в Давосі-2020.

Так, Ювал Ной Харарі вказує на небезпеку гонки озброєнь у сфері штучного інтелекту, яка обумовлюється не лише збільшенням ефективності традиційних озброєнь, а й можливістю створення нових форм агресивних дій: «Якщо у вас достатньо даних про мене, досить біологічних навичок і є сильна технологія, ви зможете зламати моє тіло, мій мозок, моє життя... Ви можете досягти етапу, коли будете знати мене краще, ніж я сам» [6]. При цьому штучний інтелект створює

спокою перемогти у гонці цих технологій, чого не можна було зробити під час розробки ядерної зброї [6]. Ще більшою небезпекою може стати прагнення однієї країни або групи країн не тільки домінувати над іншими, а й позбавити їх можливості позбутися залежності та перебороти відставання у технологіях. Також штучний інтелект уможлиблює формування тоталітарних структур, «цифрових диктатур» (про що свідчать, наприклад, події довкола COVID – 19).

Наведений перелік загроз не є вичерпним. Найбільшу небезпеку мають не технології самі по собі, а світоглядні обґрунтування, які визначають напрями їх впровадження та застосування. Сьогодні все більше можна почути про штучний інтелект як новий суб'єкт, який має почуття, емоції, когнітивні властивості і може самостійно приймати рішення. Так, Європарламент у своїй резолюції від 16.02.2017 припустив «створення певного правового статусу для роботів у довготривалій перспективі, щоби принаймні найдосконаліші автономні роботи могли бути визнані такими, що мають статус електронних осіб, які несуть відповідальність за шкоду, якої вони можуть завдати, та, можливо, застосовуючи електронну особистість у випадках, коли роботи приймають самостійне рішення або інакше взаємодіють з третіми особами самостійно» [3]. Характерно, що у дебатах про безпечність штучного інтелекту з участю робота Project Debater прозвучала вимога визнати й права штучного інтелекту. І такі вимоги є непоодинокими [1].

Визнання правосуб'єктності штучного інтелекту вимагає визнати його особистістю. Але у згаданій вже резолюції одним із загальних принципів розробки робототехніки та штучного інтелекту Європарламент визнає відсутність життя у

біологічному смислі. Отже, чи можна припустити існування особистості і суб'єктність поза життям? Життя можна розглядати як «для себе суще у своєму життєвому середовищі буття, яке у собі має свою сутність, створює і зберігає його смисли» [5, с. 110]. При цьому особистість – це вища форма життя, для якої характерно «творення і розпізнавання смислів, ідей для того, щоб створити свою форму, відбутися, збагатити своє буття й оформити своє життєве середовище» [5, с.110]. Отож біологічно організована матерія не є необхідною ознакою особистості і суб'єктності. Але суб'єкт (особистість) – це живий феномен, творець власного буття, причина подій, які його складають. Отже, суб'єкт повинен мати свободу і бути здатним до творчості, адже він сам творить мотиви своєї активності і смисл свого буття.

Носіями свободи є воля (бажання), оцінювання і любов. Ці феномени виключно духовні і не можуть бути функцією ані біологічно організованої матерії, ані продукту техногенної діяльності. Так, робота мозку має рефлекторну природу, тобто може лише реагувати на інформацію і порівнювати її, але не може оцінювати (тобто формувати ідеї щодо значення феномену для повноти буття), створювати смисли, ідеї тощо, не може бажати і любити. Тобто нервова система не є суб'єктом, вона лише бере участь роботі свідомості, вбудовується у буття суб'єкта, як це показав, спираючись на праці акад. І.П. Павлова, видатний вітчизняний вчений і подвижник святитель Лука Кримський (В.Ф. Войно-Ясенецький) [4, с. 71-86].

Робота електронних пристроїв також побудована на реакції на певну інформацію і порівнянні її із заданими алгоритмами (програмою). А отже, синергетичний феномен програмованої роботи технічного пристрою – це лише подібний

до складних рефлексів інструмент реалізації смислів, які сам по собі пристрій створювати не може. Як не може любити чи оцінювати, а лише порівнювати із завчасно наданими у програмі критеріями доцільності, достатності, точності, взагалі мети і смислу; не може приймати рішення, а лише обирати серед заданих завдань і варіантів підпрограм. Навіть при квазі-самопрограмуванні критерії цінності і мета активності визначаються людською особистістю. Наприклад, встановлюються критерії і мета, порівняння з якими дає можливість виправити недосконалу програму. Отже, і когнітивна активність (яка потребує оцінювання), і самопрограмування, і незалежне прийняття рішення залишаються лише з частиною «квазі». Цікавим прикладом квазі-мислення є диспут робота Project Debater з людиною на тему безпеки штучного інтелекту. Основу аргументації машини склали «400 млн. статей, 1100 аргументів», надісланих людьми [1]. Тобто робот використовував критерії переконливості аргументів, які були створені людиною.

Таким чином, штучний інтелект може стати потужним інструментом, який розширить когнітивні можливості, пам'ять людини тощо, але він не може мати свободи і не здатен створювати смисли, бути творцем. Тому він не є і не може бути суб'єктом – особистістю.

Тоді хто буде користувачем правосуб'єктності, якщо вона буде де-юре надана штучному інтелектові? Очевидно, що права, якими буде наділено штучний інтелект, фактично перебере на себе певна група осіб, назвемо їх умовно «господарі штучного інтелекту». А ось поєднати їх опосередковану через машину діяльність з відповідальністю буде практично неможливо. «Правосуб'єктність» штучного інтелекту буде юридичним

громовідводом відповідальності «господарів штучного інтелекту».

Отже, основна небезпека хибних світоглядних орієнтирів, що фактично є рецидивом вульгарного матеріалізму, який визнає психічні й когнітивні властивості функцією у певний спосіб організованої матерії, стане невиправдана диференціація прав окремої групи людей та їх імунітетом від відповідальності. Тобто фактично штучний інтелект ніколи не стане особистістю, але стане інструментом порушення принципу рівності прав і обов'язків усіх людей.

Список використаних джерел:

1. Искусственный интеллект вступил в дебаты с людьми и убедил, что он не опасен. — Электронный ресурс: URL: <https://habr.com/ru/company/pochtoy/blog/477540/> (дата звернення: 15.03.2020).
2. Искусственный интеллект опасен. О чем говорил гендиректор Google на форуме в Давосе. — Электронный ресурс: URL: <https://senior.ua/articles/iskusstvennyy-intellekt-opasen-o-chem-govoril-gendirektor-google-na-forume-v-davose> (дата звернення: 15.03.2020).
3. Резолюция Европарламента от 16 февраля 2017 года 2015/2013(INL) P8_TA-PROV(2017)0051, включает текст Хартии робототехники. — Электронный ресурс: URL: http://robopravo.ru/riezoliutsiia_ies (дата звернення: 16.03.2020).
4. Святитель Лука (Войно-Ясенецкий). Дух, душа и тело. / Святитель Лука (Войно-Ясенецкий). — Київ: Издательство им. свт. Льва, папы Римского, 2002. 149 с.
5. Сідак Л. М. Феномен життя в контексті саморозвитку особистості./ Сідак Л. М. — Актуальні проблеми

філософії та соціології : науково-практичний журнал. Серія : Філософія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 19. С. 108–111.

6. Харарі Ю.-Н. «Спокуси більше»./ Харарі Ю.-Н. —
Електронний ресурс: URL:
<https://nv.ua/ukr/biz/economics/harari-zayaviv-v-davosi-shcho-shtuchniy-intelekt-nebezpechnishiy-vid-yadernoji-zbroji-novini-svitu-50065373.html> (дата звернення: 16.03.2020).

КОЛОМІЄЦЬ Олександр

аспірант відділу філософської антропології

Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ СТВОРЕННЯ НОВИХ РЕАЛЬНОСТЕЙ

Починаючи проведення будь аналізу, перш за все слід окреслити межу проблематики та визначитись і прийняти методологію дослідження. І якщо з останньою здавалося б все зрозуміло – це метаантропологія та компаративіський, метафізичний і діалектичний методи, то з межею дослідження треба визначатися окремо.

Отже, спочатку визначимося з поняттям «інтелект». Як зазначає Н. Хамітов: «Інтелект – це розумовий потенціал людини, який використовується для адаптації до навколишнього середовища» [3, с. 139]. І як зазначає надалі мислитель, проблема штучного інтелекту полягає у відсутності в якості його підґрунтя динамічної картини світу [3, с. 146]. Таким чином ми можемо зробити декілька висновків:

1. навколишнім середовищем штучного інтелекту (ШТІн) може бути як фізична реальність, так і реальність віртуальна. Отже пристосування свого носія до цих віртуальностей стає поліваріантним;

2. завдання алгоритмів які б аналізували «щосекундно» параметри навколишньої середовища й враховували їх динаміку у виробленні стратегії поведінки свого носія, на наш погляд, є цілком розв'язуваною задачею.

Зважаючи на це, на наш погляд, актуальнішим постає проблематика взаємозв'язку світу людини й штучних світів населених як персонажами керованими людьми й ШТІнами. А

поглиблюючи цю проблематику, створення штучних світів як похідної другого порядку й т.д.

На перший погляд здавалося б що вимальовуючи таке майбутнє, людина вирішує як такі глобальні питання як безпеки, перенаселеності, голоду, так і питання нудьги, самотності, безсмертя й нарешті самореалізації. Але в такому випадку слід ставити питання значно ширше, говорячи не лише про штучний інтелект, а про штучну особистість, центром якої має стати власне Я. Надалі, надати такому «Штучному Я» функції бажань і як механізм їх задоволення уяву, фантазування та інтуїцію, й окрім того алгоритм переведення «штучних відчуттів» у «штучні почуття».

На сьогодні, земна наука не здатна вирішити такі завдання, а отже антропологічної проблеми штучного інтелекту не існує, оскільки немає суб'єкту який би себе визначав як «Штучне Я».

Список використаних джерел:

1. Макаров В.Л. Отчет о работе всероссийской междисциплинарной конференции «философия искусственного интеллекта», 2005. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/otchet-o-rabote-vserossiyskoy-mezhdistsiplinarnoy-konferentsii-filosofiya-iskusstvennogo-intellekta/viewer> (звернення 09.03.2020).

2. Методология, инновации: материалы пятой всероссийской конференции студентов, аспирантов и молодых ученых, 2011. URL: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/689/79689/60137?p_page=19 (звернення 09.03.2020).

3. Философская антропология: словарь. [Под ред. д. филос. н., проф., Н. Хамитова] – К.: КНТ, 2011. – 472 с.

МРИНСКАЯ Наталья

аспирантка кафедри культурології
и философской антропологии

Национального педагогического университета
им. М.П. Драгоманова

ПУТЬ ДЕМИУРГА: ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТЕ МЕТААНТРОПОЛОГИИ

Концепт искусственного интеллекта (ИИ) в рамках философского дискурса затрагивался уже давно. Сегодняшние реалии, ИИ - это лишь стремление человечества перенять на себя роль демиурга с вытекающими последствиями и моральными сомнениями творца. Опираясь на теорию Назипа Хамитова о бытии, которое разделяется на обыденное, предельное и запредельное и рассмотреть по ней эволюцию ИИ.

Цель статьи - осознать, как будет проявлять себя ИИ в рамках обыденного, предельного бытия и запредельного бытия, если уровень его развития сравнивать по этим критериям, и какие последствия или блага ждут человечество в развитии процесса ИИ. Так же, моя задача - рассмотреть эволюцию ИИ относительно человеческой патологии, а точнее инвалидности и вывести спекулятивную формулу прогресса ИИ.

Методологической основой выбрана система метаантропологии. Так же использованы методы исторического анализа, гипотетические суждения и метод прогнозирования на основе дедукции.

Научная новизна статьи заключена в использовании критериев метаантропологии в возможности осознать и

спекулятивно спрогнозировать развитие ИИ на фоне человеческого развития.

ИИ на данном этапе развития человеческого общества ограничен не только интеллектуально, но и функционально.

Человечество прошло этап примирения с первоначальным уровнем ИИ на этапе физического труда и аспектов информационной валидации и перешло на этап симбиотического интеллекта с ИИ, на котором в концепции постмодернизма, в рамках трансгуманизма, ИИ выделена роль заместителя для человечества.

Если трансформировать метаантропологию и поднять ее с уровня бытия до всепространственного критерия и соединить с эволюцией ИИ, то в современных реалиях можно прийти к пониманию проблемы, которая уже явно проступает в будущем развитии человечества.

Назип Хамитов выделяет три вида бытия: обыденное бытие — «есть наиболее абстрактное состояние человеческого бытия, в котором меньше всего проявлено личностное начало» (Хамитов, 2015, с. 109), предельное бытие — «обыденность и жизнь в обыденности оформляются в цивилизацию — процесс воспроизводства материальной жизни, поддержанный и окруженный техникой. Предельное бытие оформляется только в культуру» (Хамитов, 2015, с. 111), и запредельное бытие - «гармония запредельного бытия — это гармония обретения свободы как творчества своей жизни, а также гармония личностного разрешения трагических противоречий жизни» (Хамитов, 2015, с. 113). ИИ можно перенести в критерии метаантропологии, где обыденное бытие – это рутинная механическая работа, предельное бытие – это общение,

коммуникация и симбиоз интеллектов и запредельное бытие – это творчество и свобода.

В XXI веке мы приходим к стадии интеграции ИИ в предельное бытие, когда ИИ в состоянии заменить нам живое общение. Следуя логике метаантропологии, характеризуя предельное бытие – это экзистенция. Рассматривая предельное бытие, как бытие экзистенции, в котором ИИ заменяет коммуникацию между людьми и служит не только связующим звеном, но и в состоянии сам принимать решения согласно прописанным кодам. Мы прошли предел преодоления ИИ предельного бытия.

Попытка человека запустить ИИ в запредельное бытие так же имеет успех. Известны картины, написанные компьютером, книги, написанные программой по заданным критериям, но все это еще не творчество. Так что запредельное бытие еще не покорено ИИ.

Можно предположить, что невозможно достичь запредельного бытия, не приобретя опыт обыденного и предельного бытия.

Итак, с тем, что ИИ на данном этапе своего развития покорил обыденное бытие и достиг успехов в рамках предельно бытия, уже никто не поспорит. Этот качественный скачок, который совершает ИИ в своей перманентной трансформации, выделяет специфические черты, отличающие развитие ИИ от всего предыдущего опыта человечества.

Если отнестись к ситуации развития ИИ как демиургическому процессу и соотнести его с антиутопиями, предложенными фантастами, то управляющая система на основе паттернов познается как эксперимент творца с

непредсказуемым результатом, но итогом может служить ограничение или даже полная атрофия привычных функций.

Об этом пишет Юрий Лотман: «образом творца-экспериментатора, поставившего великий эксперимент, результаты которого для него самого неожиданные и непредсказуемы» (Лотман, 2019, с. 221). Аркадий Ковельман расценивает удачу в эксперименте человечества ни чем иным, как выходом ИИ на уровень трансцендентный и сравнивает мир «Матрицы» с перевернутым миром Платона, где Демиург - это Ремесленник и образец мира чувственного. (Ковельман, 2018, с. 78-88.) Таким образом, достижение ИИ запредельного бытия одновременно сделает из человека демиурга и полностью превратит его в инвалида, не способного провести границу между информационной и оперативной реальностью, тем самым запечатывая свой алгоритм реализации в цифровые копии самого себя. К таким же выводам приходит Дмитрий Ицков в исследовании симбиотического интеллекта, который резюмирует свою статью словами: «совокупность естественных систем и продуктов технологических...будущее развитие цивилизации» (Ицков, 2017, с. 41).

Вывод. ИИ освоил позиции в обыденном бытии, проник в предельное бытие и стремится попасть в запредельное бытие. Я считаю, что специфика человеческого разума такова, что в стремлении достичь запредельного бытия мы волей-неволей создаем такую же возможность для ИИ, вписывая семантические символы в архетипы своего же сценария быть свободными, при этом ограничиваем свои свободы, сознательно превращая себя в инвалидов.

Список использованных источников:

1. Ицков Д.И. (2017). Создание симбиотического интеллекта в контексте социальной политики развития социума. Вестник ЗабГУ т. 23, №11DOI: 10.21209/22279245201723113742
2. Ковельман А.Б. (2018). Царствие Божие – внутри вас и вовне. Семиосфера и Матрица, Вопросы философии. № 8.
3. Ковалев Д.В., Тяпин И. Н. (2020). Проблема технизации сознания в философской мысли: истоки и результаты. Тамбов: Грамота, том 13, выпуск 1. С. 119-124. <https://doi.org/10.30853/manuscript.2020.1.24>
4. Лотман Ю.М. (2019). Культура и взрыв. Москва : АСТ. 256 с. (in Russian).
5. Хамитов Н. (2015) Философия: Бытие. Человек. Мир. Курс лекций. — Киев: КНТ.

НЕСТЕРЕНКО Павло

аспірант кафедри культурології
та філософської антропології
НПУ імені М.П. Драгоманова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ

Актуальність теми визначена пандемією коронавірусу. Пандемія коронавірусу ясно і чітко продемонструвала, що людина не є всемогутнім господарем Землі, і що смерть неминуча на життєвому шляху особистості. Але всесвітня епідемія коронавірусу також чітко показує, що більшість людей бояться смерті, вони не хочуть помирати, і людство шукає шляхи до вилікування та безсмертя.

За даними ТСН, наприклад, Іспанія проводить 15-20 тисяч тестів на коронавірус щодня і хоче купити роботів, які дозволять робити 80 тисяч тестів на день [7]. Тобто, без штучного інтелекту та робототехніки, людство не може самостійно справитися з пандемією, йому потрібна допомога роботів.

Проблема смерті та безсмертя дуже актуальна для проєкту філософської антропології як метаантропології українського філософа Н. Хамітова. За Н. Хамітовим, метаантропологія – це філософська теорія «про межі буття людини, його екзистенціальні виміри, умови комунікації у цих вимірах і архетипові основи цивілізації та культури» [8, с. 16]. Так само для метаантропології актуальна проблема взаємодії людини і сильного штучного інтелекту [9, с. 188-203].

На нашу думку, одна з основних завдань сучасної філософської антропології та психології – це допомога робототехнікам у пошуку відповіді на питання: «Як створити розумного робота?»

Нагадаємо, що поняття «робот» ввів К. Чапек. За Є. Юревичем, «робот (від чеського *robot* – тяжка підневільна праця):

1. Універсальний автомат для здійснення механічних дій, подібних на ті, що здійснює людина, яка виконує фізичну роботу.

2. Будь-яка автоматична машина, що замінює людину і чимось нагадує її розумну поведінку» [6, с. 3].

Із даних визначень *робота* слідує, що – це машина автоматичної дії, яка об'єднує властивості машин робочих та інформаційних, будучи, таким чином, принципово новим видом машин. В достатньо розвиненому вигляді роботи аналогічно людині здійснюють активну силову та інформаційну взаємодію з оточуючим середовищем, і завдяки цьому можуть не тільки мати штучний інтелект, але і вдосконалювати його. Також роботи відрізняються від інших машин своєю універсальністю (багатофункціональністю) та гнучкістю (швидким переходом до нових операцій) [6 с. 4].

Еволюція роботів починається з фантастики і переходить в реальність. Згадаймо 1920 рік, Прага. Видатний чеський письменник Карел Чапек пише п'єсу під заголовком RUR («Россумівські універсальні роботи»). «Роботами» були названі людиноподібні машини, – винахід інженера Россума, які здатні виконувати за людину всі види робіт. Герой п'єси – головний інженер россумівських фабрик Гаррі Домін – так розповідає історію створення роботів: «Виготовлення роботів основане на

відкритті, що здійснене великим вченим фізіологом Россумом. Одного разу Россум, тоді ще молодий вчений, відправився на якийсь далекий острів вивчати морських тварин. При цьому він робив спроби відтворити протоплазму, допоки не відкрив речовину, якій притаманні всі якості живої матерії, із якої можна було утворити будь-яку живу істоту, починаючи від інфузорій і закінчуючи людиною». Племінник винахідника – інженер Россум-молодший – вирішив використати геніальне відкриття, щоб виготовити «живі і розумні робочі машини». «Один робот, – сказав він собі, – з годівлею обходиться в три четверті центу на рік і цілком замінює двох з половиною людей. Роботам можна читати Біблію або логарифми, годувати їх ананасами або соломою – чим завгодно, їм це байдуже, у них немає потреб і відчуттів. Вони не мають волі, пристрастей душі. Роботи не дорожать життям, воно їм непотрібне. Коли вони виношуються, їх викидають» [2].

Тоді на 1920 рік виходу цієї п'єси люди не уявляли, що роботи таки стануть реальними. Але на сучасному етапі розвитку їх ще не можна назвати «живими». Та ми переконані, що це лише питання часу. Скоро сучасний робот «оживе» в прямому смислі слова. Бо у нього буде психіка та самосвідомість. Саме цей новий робот і буде шляхом до безсмертя людства, адже відкриється нова унікальна перспектива – трансплантувати в робот свідомість людини, або з'єднати робота з мозком людини, на зразок «Робокопа».

Інтелектуальне управління – це вища сходинка управління в теорії автоматичного управління після програмного і адаптивного. Воно основане на застосуванні методів штучного інтелекту (звідси сама назва способу цього управління). За П. Гуревичем, інтелект (від лат. intellectus – розум, розсудок) –

загальний потенціал людини, степінь реалізації здібностей, які вона цілеспрямовано використовує для пристосування до життя [5]. За А. Петровським, М. Ярошевським, інтелект – відносно стійка структура розумових здібностей індивіда [3, с. 142]. Е. Гельфман та М. Холодна дають наступне визначення інтелекту – це загальна пізнавальна здібність, яка проявляється, по-перше, в тому, як людина сприймає, розуміє, пояснює і прогнозує те, що відбувається, по-друге, в тому, які рішення вона приймає, і, по-третє, в тому, наскільки ефективно вона діє в тих чи інших конкретних ситуаціях (перед усім нових, складних, незвичайних). За своїм онтологічним статусом інтелект – це особлива форма організації індивідуального ментального (розумового) досвіду, особливості складу і будови якого задають продуктивність інтелектуальної діяльності [1].

Термін «штучний (технічний, машинний) інтелект» метафоричний і означає, що технічна система, якій він притаманний, здатна виконувати функції, які, якщо б їх виконувала людина, вважались би інтелектуальними, тобто вимагали б від людини застосування її природного інтелекту. Таким чином, штучний інтелект імітує природний тільки у вузько спеціальному (професійному) відношенні і ніяких більше широких аналогій з природнім інтелектом немає. Останній невимірно багатогранніший і ширший, він охоплює окрім професійної всі сфери людської діяльності, включаючи соціальну, а також емоційність і принципово іншу мотивацію, притаманну тільки людині. Друга принципова особливість природного інтелекту – це наявність наряду з формальною символічною складовою, що реалізується лівою півкулею головного мозку, підсвідомої образної («правопівкулевої») складової. Ця складова інтелекту відповідає за інтуїтивну

мисленнєву діяльність людини, і саме вона визначає її творчі здібності. Ця непізнана сторона природного інтелекту, по крайній мірі, допоки ще залишається недоступною для відтворення в штучному інтелекті, що, звісно обмежує його потенційні можливості [6 с. 218].

В психології, творчі здібності людини, – креативність, – розглядаються як самостійне поняття, що відрізняється від інтелектуальності. Виходячи з цього, психологічною проблемою системи управління роботом для психологів і робототехніків є створення роботів розумних – «Роботів Sapience», у котрих наряду зі штучним інтелектом, повинні бути ще й творчі здібності, тобто уява та інтуїція (такий робот повинен також бачити сни). На привеликий жаль, дана проблема ще й досі не вирішена. На питання позитивізму, «як це зробити в теорії та реалізувати на практиці?» – відповіді немає... Але пандемія коронавірусу істотно змінює ситуацію та стимулює людство до якнайшвидшого створення Робота Розумного (Sapience). Бо коронавірус ставить перед людством проблему смерті та безсмертя якомога гостріше. Що робити в ситуації, коли лікарі інфікуються та самі помирають від коронавірусу? Як знайти від нього вакцину? Що робити, якщо після коронавірусу буде новий вбивчий вірус і почнеться нова пандемія? Відповідь на ці запитання проста – необхідні Роботи Розумні, які будуть лікувати хворих, та за допомогою надсучасного штучного інтелекту, допоможуть вченим швидко впоратися з виникненням та подоланням будь-якої пандемії.

Повертаючись до штучного інтелекту, його сучасні методи створення можна розділити на формалізуючі та інтуїтивні. Перші – це математичні методи, основані на теорії ймовірності, математичній логіці, теорії гри і лінгвістиці. Ці

формальні методи повноцінно відтворюють «лівопівкулеве» мислення людини. У штучному інтелекті вони грають важливу, але не визначальну роль. Визначаючими рівень розвитку штучного інтелекту є інтуїтивні («правопівкульові») неформалізуючі евристичні методи, які взяті із професійної людської практики. До них відносяться основані на знаннях (на «законсервованому» інтелекті людини) методи теорії експертних систем, асоціативної пам'яті, нейросіткових структур. Основна сфера застосування інтелектуального управління – це, перед усім, складні об'єкти і великі системи, для котрих доступний опис тільки на семіотичному рівні. Разом з тим інтелектуальне управління часто потрібне і для достатньо простих об'єктів, якщо з їх допомогою вирішуються інтелектуальні задачі або якщо сама задача управління ними потребує інтелектуального підходу, наприклад, в силу складності зовнішніх умов [6, с. 218-219].

Якщо звернутися до психологічної науки, то С.Л. Рубінштейн говорить, що інтелект і «розумна» діяльність, яка з ним пов'язана, є продуктами довгого розвитку. Це – історичні поняття. Виникнувши в результаті розвитку, вони самі розвиваються. Інтелект в специфічному смислі слова розвивається у людини в ході історичного розвитку на основі труда; змінюючи в своїй суспільнотрудовій діяльності дійсність, людина пізнає її і, пізнаючи, змінює. Інтелект людини, що слугує для пізнання дійсності і керівництва дією, формується в процесі впливу на дійсність [4, с. 116]. В робототехніці ж, за Є. Юревичем, рівень штучного інтелекту пов'язаний, перед усім, з розвитком ієрархічної структури моделі середовища шляхом формування все більше узагальнених рівнів її представлення, шляхом переходу від

образів зовнішнього середовища, що безпосередньо сприймаються сенсорами системи, до все більше абстрактних образів і понять. Наслідок цього – розширення функціональних можливостей робота завдяки автономному рішенню все більш складних неалгоритмізованих інтелектуальних задач, включаючи самовдосконалення в процесі активної взаємодії з зовнішнім середовищем при рішенні цих задач [6, с. 219].

Отже, як висновок, ми пропонуємо декілька ідей стосовно Робота Сапіенса:

- Робот Сапієнс буде особистістю з психікою та вищими пізнавальними процесами, а також надзвичайно потужним інтелектом та креативністю. Тобто в нього будуть наявні творчі здібності та формально-логічне мислення;

- Психіка Робота Сапієнса пройде всі еволюційні сходи розвитку індивідів з природнім штучним інтелектом і він стане новою екзистенцією. Українські дослідники Н. Хамітов та С. Зобін говорять, що електронний пристрій може мати задатки до штучного інтелекту, але для того, щоб ці задатки стали справжнім сильним штучним інтелектом (в нашій термінології – інтелектом Робота Сапієнса), «необхідний еволюційний процес» [9, с. 190]. Ці дослідники зазначають, що «у цьому процесі формується штучна істота з інтелектом. На визначеному етапі еволюції вона отримує такий онтологічний статус, який дозволяє реалізувати свободу вибору. У результаті виникає суб'єкт штучного інтелекту, який не просто використовується людиною, а вступає з нею у відносини. Ми схильні вважати сильний інтелект не просто істотою, а новою істотою, новою екзистенцією» [9, с. 190].

- Робот Сапієнс, завдяки його сильному штучному інтелекту, мегапам'яті і здатності з легкістю розв'язувати

найскладніші наукові задачі, – допоможе людству більш ефективно лікуватися від будь-якої пандемії (коронавірус, СНІД і т.д.);

- Робот Сапієнс здатний допомогти людині по по-новому подивитися на проблему смерті та безсмертя – через продовження віку, відновлення організму шляхом нанотехнологій чи перенесення мозку та/або свідомості особистості в тілесність Робота Розумного.

Список використаних джерел:

1. Гольфман Э., Холодная М. Психодидактика школьного учебника. Интеллектуальное воспитание учащихся. – СПб.: Питер, 2006. - 384 с.

2. Чапек К. R.U.R. / [Електронний ресурс] Режим доступу: https://librebook.me/r_u_r/vol1/1

3. Петровкий А.В., Ярошевский М.Г. Психологический словарь. – Политиздат, 1990. – С. 142.

4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер, 2005. – 713 с.

5. Фролов И. Т. Философский словарь. – Москва. Республика, 2001. – 719 с.

6. Юревич Е. И. Основы робототехники. – СПб.: БХВ-Петербург, 2007. – 416 с.

7. За матеріалами ТСН Коронавірус в Іспанії: кількість смертей зростає, лікарні переповнені... / [Електронний ресурс] Режим доступу: [https://tsn.ua/svit/koronavirus-v-ispaniyi-kilkist-smertey-zrostaye-likarni-perepovneni-pid-gospital-viddali-vistavkoviy-kompleks-](https://tsn.ua/svit/koronavirus-v-ispaniyi-kilkist-smertey-zrostaye-likarni-perepovneni-pid-gospital-viddali-vistavkoviy-kompleks-1512432.html?utm_source=telegram&utm_medium=social&utm_campaign=ТСН_channel)

[1512432.html?utm_source=telegram&utm_medium=social&utm_campaign=ТСН_channel](https://tsn.ua/svit/koronavirus-v-ispaniyi-kilkist-smertey-zrostaye-likarni-perepovneni-pid-gospital-viddali-vistavkoviy-kompleks-1512432.html?utm_source=telegram&utm_medium=social&utm_campaign=ТСН_channel) (Назва з екрану. 22 березня 2020 року).

8. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – К.: КНТ, 2017. – 394 с.

9. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – С. 188-203.

ОРЕЛ Антон

аспірант кафедри філософії НТУУ

«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»

ЦИФРОВИЙ КОНТРОЛЬ = КРАХ ЛЮДЯНОСТІ

Тематикою статті є висвітлення небезпеки, що насувається в більшій або меншій мірі на населення усієї планети (залежно від розвитку цивілізаційного рівня країни та масштабу впровадження технологій у ній). Йдеться про тотальну цифрофізацію, яку без сумніву можна назвати рабством ХХІ сторіччя.

Ще Арістотель стверджував, що рабство існує суто за природою, й одні люди будуть усюди рабами, навіть, якщо вони вільні за законом, а інші завжди будуть внутрішньо вільними, хоча і звернені у рабство. Зараз такий час, що кожен повинен вибрати один з цих двох шляхів. Слід згадати й Е. Фромма, який у «Втечі від свободи» змалював людину, вільну від тоталітарних впливів суспільства, проте залишену під «рабським» тиском думки громадськості, експертів та реклами. Вчений справедливо проголошує свободу найвищою цінністю, за яку потрібно боротися і яку треба захищати [1]. Саме у нашому сьогоденні ці видатні тези мислителів актуалізуються у перспективі загальнопланетарного панування «цифри», що може призвести до втрати душевно-духовного багатства і незалежності кожної особистості, втрати людяності решти решт.

На наш погляд, нещодавні емоційні реакції та заяви 16-річної Грети Турнберг з приводу екологічної ситуації (~300 років запасу існування для планети) у світі можуть виглядати

«дитячим садком» у порівнянні з тим, що очікує у найближчому майбутньому (~5-10 років) з можливими ризиками становлення і зміцнення штучного інтелекту, прийняття антилюдських законів та розгортання тотального контролю над людьми. Нам необхідно всерйоз замислитися над цими реаліями майбутнього і виробити стратегію кардинального протистояння. Адже процеси глобальні і можуть мати наслідки для усієї планети.

Серед головних наслідків та ризиків нововведень є наступне: єдиний реєстр населення у форматі інформаційної системи даних про кожну людину, що буде відслідковувати важливі етапи життя людей від народження до смерті; загроза національній безпеці країн (кібербезпека); легалізація, а потім й примусове чипування населення; поширення нанороботів, трансплантації штучних органів та вживлення в організм людини медичних пристроїв (а чи лише медичні потреби? А чи всі дані доступні людям?); біометрія (набирає оберти); вакцинація, генетичні паспорти; датчики, сенсори в одязі; глобальна мережа Інтернет (Starlink I. Маска); внесення вищенаведених пунктів у законодавчі проекти та зміни у Конституціях держав (що буде, скоріш за все, «найгучнішим акордом» цифрової диктатури).

На даний момент в Україні ми ще маємо на законодавчому рівні низку наступних прав, які надає Конституція: право на недоторканність особистого життя та неможливість збору, зберігання, використання та поширення інформації про особисте життя людини без її згоди на це у ст. 32[2], свобода пересування у ст.33 [2], захист недоторканності житла у ст. 30 [2], таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції у ст.31 [2], заборона піддавати особу без

її вільної згоди медичним, науковим чи іншим досліддам у ст. 28[2], право на захист свого життя та здоров'я у ст. 27 [2].

Незважаючи на законодавство, і наразі існують такі негативні (до кінця неконтрольовані та не захищені від кіберзлочинців) тенденції, як цифрофізація економіки й особистісних соціальних опцій, цифрофізація паспортів (ПН, водійські права та інші особисті документи), Інтернет-слідкування (деталізована статистика використання, геолокація, інтернет-трафік, «історія» відвідування сайтів тощо) та інші інструменти збору інформації про користувача. А ще – мобільний трекінг (місцеположення, контроль контактів, зустрічей, інші послуги супутникового зв'язку), прослуховування, соціальні мережі (особисте фото та групові фото, пости, вподобання, геолокація, тощо), Інтернет-платежі, «розумний» дім, голосові помічники (Siri, Алекса, Аліса), відеокамери розпізнавання обличчя – використання нейромереж (у багатьох сферах нашого життя: поліція, медицина, магазини, кафе, дороги, банки та безліч інших). Додамо до цього неухважність користувачів при читанні попереджувальних текстів і користувацьких угод (реєстрації, дозвіл на обробку персональних даних, прихований контроль трафіку у Інтернеті, статистика, деталізація, тощо), або їхнє ігнорування (не хочеться витратити купу свого часу на великий обсяг «непотрібного» тексту), смарт-годинники і фітнес-браслети, недостатня обізнаність клієнтів при наданні їм медичної допомоги (операції, трансплантації, навіть банальні стоматологічні послуги).

Також звернемо увагу на перші «тривожні дзвіночки» тотального гіперконтролю, як наприклад, минулорічна презентація від однієї з компаній Ілона Маска «NeuroLink» щодо

чипів, що вживлюються у головний мозок і здатні «читати думки» людини [3].

Наступним прикладом маємо експерименти у Китаї щодо стеження за учнями: здійснюється постійний відео-контроль за дітьми в початковій школі. За допомогою датчиків за вухами і на лобі дитини вимірюють її мозкові хвилі, які передаються комп'ютеру вчителя та на центральний комп'ютер уряду, аби контролювати розумову активність [4].

Світ накриває цифровим цунамі...Покоління дітей 2000-х вже народилося і виросло зі смартфонами у руках, вони не уявляють іншого життя і загалом – життєвих реалій поза рамками цифрових технологій, тому що в них вже сформована гаджетозалежна психіка, яку запізно змінювати й адаптувати під інші критерії. Але й цей факт ми до кінця ще, на жаль, не усвідомили.

При цьому майже у кожній країні утворилося нове покоління чиновників, нова цифрова влада. Під час сучасної пандемії коронавірусу виникла підозра ініційованою владою ризику загального перепису, фільтрації або навіть селекції «потрібного» населення. До того ж розпочався новий етап гонки штучного інтелекту, а в сучасних світових «недружніх» реаліях необхідно бути дуже обережними, аби можливості і загрози штучного інтелекту не увійшли у військову сферу, наслідки чого ми бачимо у наших самих страшних снах і кінематографічних фантазіях. Це окрема тематика для цілої доповіді чи навіть дисертації.

Як би там не було, ШІ надалі проникне усюди і доволі сильно змінить наше життя. Бійка за домінацію у сфері ШІ зможе спровокувати ШІ Світову війну, на жаль.

Гадаю, саме час надати формулювання ШІ, адже у переважній більшості людей воно є хибним і навіянє Голівудом та фільмами про антропоморфних роботів. Отже, з точки зору розробки будь-якого програмного забезпечення, *ШІ – це набір математичних методів оптимізації і машинного навчання (machine learning), які дозволяють імітувати деякі когнітивні (розумові, ментальні) функції людини*. Найпростіші приклади: калькулятор, Т9, пошукові індекси, правопис і навіть комп'ютерний антивірус. Раніше, це могли робити лише живі люди. Інакше кажучи – програма ШІ вивчає дані, які до неї поступають і сама приймає рішення.

Як невтішний результат усього вищенаведеного, зазначимо тенденції до появи «паралельної системи» влади, яку цікавить тотальна прозорість усього, що відбувається в соціумі (з позитивної і негативної точок зору), втручання сил і груп впливу в особисте життя величезної кількості людей.

Окремою об'єктивною стороною проблеми є добровільне долучення населення до «електронно-цифрового рабства», оскільки ці технології маніпулятивно пропагуються і просуваються комерційними платформами (кредитна карта, смартфон, соціальні мережі, кредити, тощо). Відмітимо один з головних моментів: усі топ-компанії говорять про безпеку наших даних, про їхнє надійне зберігання і конфіденційність. А чи дійсно це ТАК?

Усі ці загрози виглядають вельми небезпечними у найближчому майбутньому. Тому потрібні кроки позитивних змін, а саме: інформованість у громадських колах, висвітлення проблеми у незаангажованих ЗМІ, перманентне інформування населення про ризики та шляхи їх уникнення, заяви авторитетних особистостей, створення вузькоспеціалізованих

аналітичних організацій, петиції, підняття питань щодо етичних моментів цифрофізації та питань свободи і прав людини... масові протести зрештою! Адже, як казав Еріх Фромм: «є лише єдиний сенс життя: життя у дії».

Список використаних джерел:

1. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Эрих Фромм; пер. с англ. - М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2006. – 272 с.
2. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. В китайских школах внедряют головные повязки с ЭЭГ-датчиками, чтобы отслеживать, сосредоточены ли подростки на учебе - Режим доступу: <https://naked-science.ru/article/hi-tech/v-kitayskih-shkolah-vnedryayut>
4. Компанія Маска вперше представила технологію імплантації в мозок ниток для "читання думок" - Режим доступу: https://www.unian.ua/science/10620762-kompaniya-maski-vpershe-predstavila-tehnologiyu-implantaciji-v-mozok-nitok-dlya-chitannya-dumok-video.html?_ga=2.150220145.698994208.1588701765-1378509589.1588701765

ПАШИНСЬКА Агнеса

аспірант кафедри культурології

та філософської антропології

Національного педагогічного

університету імені М.П. Драгоманова

ОШТУЧЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ІНТЕЛЕКТУ В СОЦІАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

Чи сприймають людину в соціальному просторі як ту, що має інтелект? Або, чи сприяє соціальний простір розвитку людського інтелекту? Відповідь на це запитання частково полягає у визначенні, яке часто активність людини у соціальному просторі сприяє розвитку її інтуїції чи уяви. Адже саме ці властивості [1] відрізняють людський інтелект від штучного. Тоді як штучний інтелект – це алгоритм обробки інформації [2].

Якщо звернутися до статистики, то в 2019 році 67% людей використовували чат-боти [3]. При цьому 80% користувачів залишилися задоволеними спілкуванням. А 74% людей повідомили, що надають перевагу чат-ботам у вирішенні простих проблем. Отже, людям подобається спілкуватися з програмами, розробленими на основі штучного інтелекту. Несвідомо люди сприймають комп'ютери як повноцінних соціальних суб'єктів [4]. Відповідно, спілкування з комп'ютером створює враження соціальної присутності. Але, чи сприяє це розвитку інтуїції чи уяви? Можливо у випадку спілкування з шаховими програмами – так, але інші боти навряд чи сприяють розвитку людського інтелекту.

Тести IQ показують, що люди пройшли пік розвитку інтелекту, який в ХХ столітті виріс на 30 балів, а з 1990 року почав знижуватися на 0,2 бали щороку. Втім, вищий рівень інтелектуальних здібностей не вплинув на розвиток суспільства. Люди не змогли вирішити проблеми насильства, нерівності, зміни клімату [5]. Хоча створили віртуальну реальність, людиноподібних роботів й розробляють штучний інтелект.

Загроза штучного інтелекту зокрема полягає в тому, що ми уявляємо його як характеристику певної машини. А що, якщо така машина вирішить перепрограмувати людський інтелект? Або захоче зайняти місце інтелекту в людському тілі? Чи можна тоді говорити про людину зі штучним інтелектом?

Враховуючи, що одна з проблем сучасної людини – втрата власної суб'єктності, яка виникає внаслідок кризи ідентичності, надмірної детермінованості й віртуального контролю [6], суб'єктність людини почали розглядати як «техностан розуму» (Брюс Стерлінг), або «термінальну (кінцеву) тотожність» (Вільям Берроуз) в контексті сучасного кіберландшафту.

Паралельно, однією з умов створення штучного інтелекту вважають створення штучної самості [7], завдяки чому об'єкт зі штучним інтелектом зможе набути власної суб'єктності.

Таким чином, можна спрогнозувати, що існує високий ризик того, що штучний інтелект, при бажанні, зможе легко запрограмувати людський інтелект на будь-що. При цьому, людина може навіть не помітити, що вона перетворилася на знаряддя втілення планів робота зі штучним інтелектом. Так, люди можуть стати чимось на кшталт домашніх улюбленців для роботів й при цьому, не усвідомлювати власне положення, почуватися добре.

Таке положення людини вже частково реалізовано. Ще М. Бердяєв писав, що «техніка є останньою любов'ю людини, і вона готова змінити образ під впливом предмета своєї любові» [8, с. 1]. Філософ зауважував, що техніка протистоїть людській органічності, а технізація розуму призведе до його загибелі. Зараз техніка вчить нас діяти швидко й бездумно, дає нам емоції, але забирає справжні почуття, дає нам простір, але забирає тілесність.

О. Шпенглер вважав, що люди вже стали тотожними машинам й тепер намагаються стати людьми. Філософ писав що є люди, які «схиляються до більш простих, близьких природі формам життя, займаються спортом, а не технікою, ненавидять великі міста, шукають свободи від примусу бездушної діяльності, свободи від рабства у машини, від холодної атмосфери технічної організації. Якраз сильні і творчо обдаровані відвертаються від практичних проблем і наук і повертаються до чистого умогляду. Знову спливають на поверхню, які зневажалися за часів дарвінізму – індійська філософія, окультизм і спіритизм, метафізичні мріяння християнського або язичницького забарвлення» [9].

Ми частково погоджуємося з філософом, втім таких людей мало. Крім того, бажання людей не виконувати механічну роботу веде до ще більшої технізації. Звичайно, не антропоморфізована техніка може бути корисною для людини. Але, людина має чітко усвідомлювати межу, щоб протистояти технічному рабству. Для цього людині, насамперед, необхідно вирішити проблеми з самоідентичністю й самістю.

Ключовим нарративом в процесі детехнізації людської свідомості має бути відродження відчуття людиною власної самості, зокрема тілесної самості. Адже, «з антропологічного

погляду, власне тіло людини є першою формою людського дому. Більше того, онтологічна «безпритульність» (М. Гайдеггер) знаходить притулок у домі (тілі)... який водночас постає модусом відкритості «у світ» і модусом «закритості», приватності» [10], що робить тіло людини простором зустрічі з Іншим і водночас умовою нашої інтимної сталої присутності. Таке положення тіла свідчить про його потенціал ресоматизації й ревіталізації людини.

Т. Фукс доводить, що без «без укоріненості в тілесності, безперервність сутності суб'єкта поступово стає сумнівною» [11]. Вчений стверджує, що в основі самоідентичності людини її тілесне існування і що саме безперервність чуттєвого сприйняття тілесної суб'єктності забезпечує стабільність психологічного самосприйняття людини.

Таким чином людина, яка відчуває власну тілесну самість й розвиває внутрішню культуру тілесності, більшою мірою здатна зберегти свою суб'єктність в процесі соціальної та віртуальної комунікації. Зауважимо, що тілесний інтелект може стати ключовою ознакою людини в майбутньому. Адже, біологічні процеси людини наразі виступають найбільшою відмінністю людини від машини. Хіба що, штучний інтелект вирішить посісти місце в людському тілі. Й тоді ми реально матимемо штучний інтелект в живому тілі.

Поки цього не відбудеться, тілесна самість є відправною точкою для подальшого самопізнання людини й її виходу до власної Самості як певного знання себе, вміння чути голос Свісті. Якщо людину, яка не дійшла цієї глибини самопізнання й не набула самоідентичності, позбавити тілесності, то її свідомість буде легко перепрограмувати. Тобто інтелект такої людини може бути запрограмований машиною. Оскільки такий

інтелект все ще буде містити потенціал людського, напевно його не можна назвати штучним. Втім, це якщо дивитися на проблему широко. А якщо розглянути питання суто з функціоналу такої людини, то можна сказати, що це людина зі штучним інтелектом. Адже вона не сама себе запрограмувала.

Отже, хоча на разі існує більше запитань, ніж відповідей, існує ризик того, що штучний інтелект, якщо захоче, то зможе запрограмувати людський інтелект або навіть зайняти його місце в фізичному тілі людини. Щоб запобігти цьому, зокрема важливо створювати умови для розвитку інтуїції й уяви людини в соціальному просторі.

Список використаних джерел:

1. Татьяна Черниговская о проблемах развития искусственного интеллекта – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://snob.ru/entry/189353/>
2. Що може зробити зі світом штучний інтелект? – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28891073.html>
3. Zboj. D. Key Chatbot Statistics You Should Follow in 2020/D. Zboj. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.chatbot.com/blog/chatbot-statistics/>
4. Adam M. AI-based chatbots in customer service and their effects on user compliance/M. Adam. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12525-020-00414-7>
5. Робсон Д. Чи справді людство досягло піку інтелекту й стрімко дурнішає?/Д. Робсон – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-48928659>

6. Воропай Т.С. Еще раз о смерти субъекта, или к вопросу о "постчеловеческой персонологии"/Т.С. Воропай //Культура народов Причерноморья. — 2007. — № 106. — с. 32-36.
7. Goertzel Ben. ARTIFICIAL SELFHOOD – The Path to True Artificial Intelligence?/ Ben Goertzel. – [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://goertzel.org/papers/aipap.html>
8. Бердяев Н.А. Человек и машина/Н.А. Бердяев. – «Вопросы философии», № 2, 1989. – с. 147-162.
9. Шпенглер О. Человек и техника/Освальд Шпенглер. – [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3131>
10. Осипов А. О. Феномен духовності (філософсько-антропологічний аспект)/А.О. Осипов. – [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/VisnikPK/article/viewFile/2205/2195>
11. Фукс Т. Тожество личности и телесное существование/Томас Фукс. –Мысль: Журнал Петербургского философского общества, 2015. – Т.18. – с. 47-70.

СОКОЛОВА **Олександра**,
аспірантка кафедри філософії
та міжнародної комунікації
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

**ФЕНОМЕН ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПРОСТОРИ
ГУМАНІТАРНОГО ДИСКУРСУ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ
АКТУАЛІЗАЦІЇ ПРОБЛЕМИ⁴**

За сучасних умов постійно зростає проблема цілісного розуміння духовності сучасної людини, хоча, безперечно, також не можуть та не повинні ігноруватися конкретні прояви духовності – науково-когнітивний, художньо-творчий, техніко-технологічний, проєктно-конструкторський, інженерний і т. д. Але будь-які зазначені прояви можуть і повинні досліджуватися лише в контексті людської духовної активності в ракурсі вивчення питань формування духовної цілісності особистості. Це стосується й інтелектуального прояву духовної діяльності. Тому, скажімо, якщо останній аналізується під кутом зору значення когнітивної активності, то онтологія духовності має поставати при цьому в якості методологічної засади започаткування пошуку. Будь-який інший варіант підходу до порушеної проблеми в межах гуманітарного дискурсу буде штучним.

⁴ У межах виконання ініціативної теми кафедри філософії та міжнародної комунікації НУБіП України “Сучасна філософія науки та освіти: проблеми гуманітарного дискурсу” (Державний реєстраційний номер: 0116U001882)

Адже, якщо ми все ж намагаємося залишатися на позиціях людини, людського буття, то не можемо, природно, не враховувати умови й перспективи *людської* духовності, *людського* інтелекту, *людських* потреб та умов життєздійснення, і, відповідно, аналізувати відмінності й статус штучного інтелекту, вимоги, перспективи та завдання у першу чергу людиновимірної оптимізації їх взаємодії, позаяк цим власне й визначається гуманітарний характер започаткованого дискурсу. Відтак, статус ключових при цьому набувають поняття «гуманітарне мислення», «гуманітарний розвиток», «гуманітарні завдання та ідеали», «гуманітарний зміст, смисл, значення» і т. д. Проблематика, пов'язана із пошуком нових шляхів та підходів розвитку штучного інтелекту закономірно виводить на новий рівень філософсько-антропологічних досліджень, а в контексті духовності – розширення та поглиблення гносеолого-епістемологічної, когнітивної активності, зокрема, питань обґрунтування її ролі, меж та можливостей в соціокультурному, гуманітарному розвитку. Адже, зрештою, які б невідомі раніше можливості не демонструвала озброєна здобутками штучного інтелекту, інформаційних систем сучасна пізнавальна діяльність, вона не може й не повинна «об'єктивізуватися», втрачаючи зв'язки із пізнавальним світом людини. Тому, на наш погляд, якраз і заповнення «простору» між пізнавальною діяльністю з метою оволодіння новими знаннями і пізнавальним світом людини, як проявами її внутрішнього світу, і має бути визначальним чинником змісту гуманітарного дискурсу.

У якості методологічної основи дослідження визначеної проблематики повинні послужити здобутки Київської світоглядно-антропологічної школи В.І. Шинкарука, зокрема,

розвідки В. Іванова, В. Табачковського, І. Бичка та ін. щодо проблеми діяльності, осягнення її антропологічних аспектів, необхідності акцентів на гуманістичності її видів та форм. На цій основі розвивається метаантропологічна школа сучасних українських дослідників Н. Хамітова та С. Крилової [1; 3, с. 92-94; 4], в якій осмислюються екзистенціальні виміри людського буття – буденний, граничний, метаграничний [3, с. 23-26; 4], а цілісність особистості постає як динамічна єдність духовності й душевності в цих вимірах [3, с. 47-48].

Сучасний підхід до інтелектуальної активності репрезентує виміри, скажімо, функціональний «як різні прояви когніції – когнітивне сприйняття, візуалізацію чи мислення у відношеннях «тут» і «тепер»... Когнітивна активність на рівні інформаційних процесів наближує людину до технічного пристрою» [2, с. 99]. Але ж, важливо при цьому робити наголос на тому, що прояви власне людського як прояви духовного і душевного у їх цілісності залишаються поза увагою, поза увагою залишається весь світ людини. В цьому контексті важливим є використання гетерофеноменологічного підходу. «Перехід у феноменологічну площину та введення у розгляд гетерофеноменології виявляє багатомірність інформаційних процесів у різних сферах, засвідчуючи внутрішню багатогранність пізнавального світу людини, однак при цьому позбавляючи її тієї внутрішньої глибини, яка полягає у зв'язку когнітивної активності з тими її локусами, які виявляють вплив особистості як цілісності на всі прояви когнітивної діяльності. Серед таких локусів одним із найважливіших є локус пам'яті» [2, с. 99-100].

Фокусування на «просторі» відношення людської індивідуальності до технічної інформаційної системи,

штучного інтелекту означає з необхідністю значне змістовно-смісловне поглиблення даного простору як, на наш погляд, у першу чергу розширення онтологічної укоріненості людини, розширення свідомості людини щодо своєї присутності в бутті, точніше – розгортання сутності людини як внутрішніх зв'язків (відношень) її особистісної цілісності, персоніфікованої життєпроявами конкретної людини: як проявами її долі, як проходження свого життєвого шляху, як соціального індивідуума, як громадянина своєї Вітчизни. І що, у тому чи іншому ракурсі, може й повинно послужити предметом гуманітарного дискурсу.

Список використаних джерел:

1. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2020. – 563 с.
2. Рубанець О.М. Когнітивна активність особистості / О.М. Рубанець // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2015. – Вип. 9– 10. – С. 99 – 107.
3. Хамітов Н.В., Крилова С.А. Філософський словник. Людина і світ. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2018. – С. 63 – 64.
4. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.

СЕРАЯ Лариса

аспірантка кафедри філософії
КНУ строительства и архитектуры

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ И ФЕНОМЕН ТВОРЧЕСТВА

На протяжении многих веков проблема интеллекта представляет большой интерес для человека. В его жизни мышление занимает важное значение, так как это не только инструмент познания, а тесная связь с богатством духовного проявления. По словам Г.В.Ф. Гегеля, мышление составляет «всеобщую субстанцию духовного» [5].

Людей давно интересует вопрос: возможно ли создать искусственный разум? На протяжении более полу века ученые пытались ответить на этот вопрос, что и породило целое направление науки, получившее название искусственный интеллект (*artificial intelligence*) – это свойство интеллектуальных систем выполнять творческие функции, которые традиционно считаются прерогативой человека. Понятие "искусственный интеллект" используется для обозначения функциональных возможностей машины: машина "интеллектуальна", если она решает "человеческие задачи" [4]. Термин искусственный интеллект был предложен Джоном Маккарти в 1956 году на семинаре в Дартмутском колледже (США). «Искусственный интеллект» - это попытка смоделировать мысли и поведение человека при помощи техники. С появлением вычислительных машин, компьютеризации, данная проблема приобретает все большую актуальность. Интеллект отражает способность мышления.

Перед учеными возникает вопрос о новом творении, - искусственном интеллекте, его возможностях, пределах, самостоятельности, трансформации и способности к трансцендированию. Ученые изучают, определяют, сопоставляют, сравнивают, исследуют пределы возможностей человека с интеллектом искусственного разума.

В настоящее время это научное направление получило значительное развитие в США, где выделяются следующие основные исследовательские центры: группа М. Минского в Массачусетском технологическом институте, Станфордский проект искусственного интеллекта, возглавляемый Д. Маккарти, Станфордский исследовательский институт, группа Г. Саймона и А. Ньюэлла в Карнеги-Мелонском университете. В Западной Европе интенсивные исследования ведутся в Англии (Эдинбургский университет) и Швеции (Упсальский университет). Развернуты исследования в Японии и многих других странах Европы и СНГ.

Интеллект человека достиг огромных высот и стал как гордостью эволюции человечества, так и причиной страданий. Основная причина кроется в морально-этической плоскости, в ответственности человека за свои действия. Человеческое мышление как инструмент познания человеческого духа постоянно стремится к новому, к развитию. Получая информацию из внешнего мира, мышление в процессе ее обработки приходит к познанию, а затем к его решению, используя интуицию.

Без умственных усилий отлаженный механизм сокращает мыслительную деятельность, что приводит к автоматизму. На этом этапе на помощь человеку приходят машины, которые автоматически производят необходимые действия. Человеку по

праву отведена роль творця, а машина помогает осуществить задуманное.

Компьютер как «искусственный интеллект» помогает человеку в решении различных технических задач (распределять, копировать, классифицировать и т. д.) Для искусственного интеллекта выстроить творческий процесс, значит иметь программный код с большим количеством данных.

Например, машина просматривает картинки, анализирует на базе сопоставительных данных, имея задачу создания нового, создает свое техническое произведение. Имея исходные данные, получается такая комбинация, благодаря которой мы видим новое произведение. Здесь важным являются исходные данные, а значит, - не креативность, новаторство, а продолжение идеи самого человека, синтез комбинаций под контролем самого человека.

Для создания нового, творческого продукта, не достаточно созерцать и обрабатывать информацию. Огюст Роден в книге «Беседы об искусстве» пишет: «Настоящий же художник не смотрит, а видит, а значит, его взор, направляемый интуицией, проникает в сокровенные тайны Природы. Остается лишь довериться своему видению» [9, с. 20].

Необходимо стремление к познанию. В познании нового, творчестве и кроется сила духа. На это способен только человек. Компьютер имеет возможность моделировать, копировать, сопоставлять, обрабатывать изначально имеющуюся информацию. Итогом данного процесса в основном служит копирование или подражание.

Рассматривая человеческий интеллект, мы должны осознавать, что имеем дело с возможностью мыслить под

действием духовных сил. Благодаря постоянному мыслительному процессу создаются различные модели восприятия и познания. Это крайне сложная творческая способность, зарождающаяся в бессознательном.

Именно в хаосе бессознательного зарождаются новые мысли, необычные идеи, оригинальные предложения, после чего, через озарение, интуицию, мы видим неповторимые творения.

Что это за сила будоражающая ум человека? Не комфорт и удовлетворение, а импульсивность, неудовлетворенность, любопытство, вызывающее постоянное движение в сфере бессознательного.

Логические задачи выполняются сознательным путем как результат бессознательной деятельности. Ценность творческого процесса и заключается в необъясняемом процессе мысли, блуждающей в пространстве между сознательным и бессознательным.

Творчество есть разрушение привычного взгляда на саму суть вещей, разрушение стереотипов, что не согласуется с решением задач машины.

Деятельность человека наиболее непредсказуема, чем больше в ней задействованы механизмы бессознательного. Искрометная человеческая мысль, нарушающая границы, стереотипы ранее обдуманых, привычных действий и ищущая новые варианты, порой через трудности или конфликт противоречий, может выйти на трансцендентные уровни человеческого бытия.

Человек, ищущий гармонию внутри себя и во внешнем мире, не может в вечно меняющемся мире быть постоянно удовлетворенным. Любознательность нарушает привычные

устой, что и ведет к новым изменениям. Именно иррациональный импульс делает творческий прорыв, приводящий к новой идее и оригинальному решению.

По словам Н. Бердяева: «Всякий творческий акт по существу своему есть творчество из ничего, т.е. создание новой силы, а не изменение и перераспределение старой» [2, с. 117]. Именно это и является главным отличием человеческого интеллекта, от искусственного.

По мнению Г. Л. Смоляна, "машинный интеллект вполне заслуживает квалификации творческого" [10, с.42]. Но я с этим утверждением не согласна. «Искусственный интеллект» связан с логическим, рациональным мышлением и всегда противопоставлялся интуитивному мышлению. Без интуитивного мышления нельзя было бы представить ни одну культуру. Человек был бы предсказуемым, будучи менее эмоциональный, с логическим, последовательным мышлением.

Не секрет, что одним из важных аспектов в творчестве человека, занимает интуиция. Интуитивное – это не линейное мышление. Скорее, это смешение различных мыслительных процессов, включая духовные ресурсы и опыт внутреннего мира самой личности, без ограничений, какого-либо поиска. Это можно сравнить со смешением разных тонов краски на масляной поверхности воды, где от легкого касания предмета будет меняться цветовая гамма, и сам рисунок никогда не повторится.

Интуитивное мышление – это взаимодействие духовного опыта личности с коллективным бессознательным путем размышлений.

Исследовать проблему эвристической деятельности возможно только основываясь на категории ценности.

Новаторство в искусстве без ценностных ориентиров невозможно.

Чтобы публика приняла новое творение, нужна связь с природой, мирозданием, нужна новизна и оригинальность, необходимо сплести незримый узор поколений, и на этом фоне показать неповторимость, присущую каждому и нечто не всем уловимое, уводящее за пределы обиденности. Настоящее искусство должно будоражить умы, сердца и души людей. Оно должно заставлять мечтать и проявлять свои лучшие качества. Для этого необходима творческая мысль, а эта мысль присуща только человеку.

Искусственный интеллект (по крайней мере, в современных своих проявлениях) не обладает интуицией, а значит, не способен к творчеству. Как писал Николай Бердяев: «В творческом акте человек выходит из «мира сего» и переходит в мир иной. В творческом акте не устраивает «мир сей», а созидается мир иной, подлинный космос. Творчество не есть приспособление к этому миру, к необходимости этого мира – творчество есть переход за грани этого мира и преодоление его необходимости» [1, с.200]. Творчество – это всегда преодоление уже существующего, прорыв к трансцендентному. Оно способно соединять (так кисть смешивает акварельные краски с водой) эмоциональное и интеллектуальное, выводить из бессознательного в сознательное в едином духовно-душевном пространстве.

Напрашивается вопрос: *каким может стать человек, без интуиции, без связи с духовным, войдя в плоскость такого бытия, где рациональность и прагматизм будет доминантой его жизни? Не произойдет ли слияние обиденных людей с*

искусственным интеллектом на уровне нейронных связей, и что можно ожидать от этого в будущем?

Пока искусственный интеллект в руках ученых под контролем, это одно, другое дело, когда компьютер будет синтезирован как биоробот, моделирующий сознание обывденного человека. Пока человек созидает, а машины ему служат – это логично. В противном случае может случиться как в «Сказке о золотой рыбке» А.С. Пушкина. Пока компьютер служит человеку, а человек им управляет – это эволюционно. Невелика сегодня грань, когда человек будет обслуживать машину, и тогда мы можем быть свидетелями ни эволюционного периода, а революционного, который может привести к полному краху человечества, или к изначальной, природной его форме. Данную тревогу начинают бить ученые тех стран, где «искусственному интеллекту» тотально позволено сканировать лица людей и определять их местоположение. (Китай, Япония, Казахстан). Уже осуществляется оцифровка всех данных человека. К примеру, жители Казахстана с 2019 г. круглосуточно вынуждены носить биометрическую карточку с собой. В случае неоднократной ее потери предлагается чипирование в тело человека. Врачебная тайна становится достоянием системы. Грядет повальное сокращение рабочих мест и замена профессий в первую очередь учителей, врачей и всех гуманитарных направлений. Сегодня в странах Китая, Казахстана опытные профессиональные врачи начали обслуживать компьютер. Разработана программа за возможное списание долгов в счет донорства своих органов. К 2025 году в наиболее технически развитых странах планируется создание обществ управляемых «искусственным интеллектом». В наш век, почти нет сферы деятельности, где не используется

искусственный интеллект. Наиболее активно он ощутим в медицине, экономике, военном деле.

Многим известны такие результаты как Deep Blue, который победил чемпиона мира по шахматам Гарри Каспарова. Watson — разработка IBM, воспринимающая человеческую речь и производящую ее с большим количеством алгоритмов.

MYCIN — медицинская, диагностирующая программа. Область искусственного интеллекта и компьютерной визуализации развивается ускоренными темпами. Серьезные разработки с искусственным интеллектом проводятся в Японии, в Южной Корее, Великобритании, Франции, Америке.

На сегодняшний день многое делается в помощь человеку. Он генерирует идеи, а машины помогают в поставленных им задачах. И при этом есть как положительный эффект, так истораживающий, - все зависит от философско-этической направленности создателя.

Подводя итоги можно сказать следующее: «Искусственный интеллект» - это неотъемлемая часть жизни человека новой эпохи. Он не способен на творческий процесс, интуицию, открытий, озарений и осознание экзистенциальных состояний, на которые способен человек. «Искусственный интеллект» имеет эволюционное значение, находясь на службе у человека и опасение, ставя человека себе на службу.

Осознавая преимущества человека в морально-этических, духовно-нравственных, творческих областях жизни, а доминирующие возможности «искусственного интеллекта» в механической сфере, целесообразно было бы предоставить «искусственному интеллекту» исполнительскую, механическую работу. Что касается интеллектуальных

возможностей, "Искусственный интеллект" может улучшить, усилить только "машиноподобные" компоненты человеческого интеллекта, находя в них себе подобного союзника. Конкурировать с человеком на уровне интуиции ни один искусственный разум пока не способен, а значит и подлинное творчество как искусство все еще принадлежит человеку.

При этом очень важно отличать творчество как создание артефактов культуры и творение как созидание бытия. По словам известного украинского философа Н. Хамитова: «Творчество дробит бытие, творение стремится быть в целостности бытия. В слове «творение» язык выражает единство процесса в результате акта созидания, в слове «творчество» языком схватывается процесс, который доминирует над результатом, процесс, отчужденный от завершенной полноты жизни» [13, с. 197].

В контексте предложенной Н. Хамитовым метаантропологии – философии обыденного, предельного и запредельного бытия [14] – процесс творения невозможен без человеческого разума; но эволюционная задача творца – находится в русле гуманистического философского мировоззрения и этической направленности жизни. Очень важно осознать, есть ли у человека потенция породить такое творение как субъект искусственного интеллекта, который обладает свободой воли, способен быть партнером человека с равными правами? С позиций метаантропологической теории эволюции сильного искусственного интеллекта, которую разрабатывают Н. Хамитов и С. Зобин позитивный ответ возможен: если принять безграничность возможностей человека, то это открывает такие же возможности у его творений [15].

Список использованных источников:

1. Бердяев Н.А. Смысл творчества / Николай Александрович Бердяев, - Москва: Издательство АСТ, 2018. – 200 с.
2. Бердяев Н.А О назначении человека / Николай Александрович Бердяев, М.: Республика, 1993. - стр.117
3. Бакунов Г. Бум нейросетей: Кто делает нейронные сети, зачем они нужны и сколько денег могут приносить / Бакунов Г. — [Электронный ресурс] – Режим доступа: URL: <https://vc.ru/p/neural-networks>
4. Искусственный интеллект [Электронный ресурс] – Режим доступа:<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%81%D0%BA%D1%83%D1%81%D1%8>
5. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. / Г.В.Ф. Гегель — Электронный ресурс. Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/gegel02/txt02.htm>
6. Гегель, Г. В. Ф. Энцикл. филос. наук. Т. 1. / Г.В.Ф. Гегель М., 1974. стр.228
7. Денетт Д. Основная проблема искусственного интеллекта в том, что никто до конца не понимает, как он работает / Денетт Д. — Электронный ресурс. Режим доступа: <https://habr.com/ru/company/madrobots/blog/404521/>
8. Джааккола Электронный ресурс. Режим доступа: <https://habr.com/ru/company/madrobots/blog/404521/>
9. Роден О. Беседы об искусстве / Огюст Роден ;пер. с фр. Л. Ефимова, Г. Соловьевой. – СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2019. - 200 с.
10. Смолян Г. Л. Человек и ЭВМ. / Смолян Г. Л. - "Вопросы философии", 1973, № 3. - стр. 42

11. Тихомиров О. К. Эвристические программы и творческое мышление / Тихомиров О. К. - "Проблемы научного творчества в современной психологии". Под ред. М. Г. Ярошевского. М., 1971. - 195 с.

12. Уэйкфилд Д. Электронный ресурс. Режим доступа: [https:// habr.com/ru/compnay/madrobots/blog/404521/](https://habr.com/ru/company/madrobots/blog/404521/)

13. Хамитов Н., Крылова С. Философский словарь. Человек и мир. / Хамитов Н., Крылова С. – К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 308 с.

14. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.

15. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

ТЕРЛЕЦЬКА Наталія

аспірантка кафедри культурології

та філософської антропології

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

ТРАНСГУМАНІЗМ — ПЛАТФОРМА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ ПОСТГУМАНІЗМУ

Щоб краще зрозуміти сутність трансгуманізму (скорочено Н+), варто відзначити, що поняття Н+ або дослівно “human+ (людина)”, застосоване представниками пост- і трансгуманізму, має своє історичне підґрунтя і веде свій початок від розуміння поняття “людина” та терміну “гуманізм” у вузькому значенні. Таке розуміння зводить людину до суто біологічного об’єкту, а сам гуманізм в такому вузькому розумінні постає виключно у протистоянні до клерикального та релігійно-філософського світогляду Середньовіччя та прагненні абсолютизувати парадигму наукового прогресу.

Концепція Н+ розглядає людину звужено, виходячи виключно з потреб тілесності та взаємозв'язку із соціумом, і в такому підході до людини постантропологія та Н+ керуються як теорією Дарвіна, так і поглядами представників евгеніки, а також прихильників ніцшеанства та ідей постмодернізму, котрі заклали основу для появи трансгуманізму і терміну Н+, що означає — по суті — необхідність повної трансформації людської раси у нове суспільство, де все людство буде об'єднане через сингулярність з комп'ютерним штучним інтелектом. Сам феномен людини у сучасному розумінні постантропологія розглядає виключно як недосконалий тимчасовий етап людської

еволюції.

Терміни «трансгуманізм» та «постгуманізм» досі є предметом обговорення і дискусій. Предметом дискусій залишається питання, чи є трансгуманізм гілкою «постгуманізму», а також те, як варто визначити постгуманізм, беручи до уваги трансгуманізм. Останній часто характеризується як різновид або активна форма постгуманізму, причому як його критиками, так і налаштованими протрансгуманно вченими, які, наприклад, називають його «філософським постгуманізмом».

Але, не дивлячись на певні відмінності, обидва поняття є спорідненими за їхніми суттєвими рисами: прагненням позбавити людину страждань завдяки чисто технократичному перетворенню суспільства та шляхом використання наукових досягнень, в яких людина ставиться у своїх правах, фактично, на такому ж рівні як і робот. Людина, таким чином, розглядається як біологічний об'єкт, на природу на особистість цього об'єкту можна — з точки зору транс- і пост-гуманізму — впливати через засоби науково-технічні, змінюючи особистість людини та її характер, природу тощо.

Отже, варто прийняти до уваги смислову спорідненість термінів “трансгуманізм”, “постгуманізм”, “постлюдина” та “постантропология”, центральною проблемою для цих термінів є проблема розвитку людини шляхом технічного прогресу, без духовно-душевного покращення, виключно лише завдяки засобам науково-технічних досягнень, заради того, аби у майбутньому досягнути такого рівня життя, який передбачає абсолютне позбавлення страждань для сучасної людини.

Але варто більш глибоко дослідити суть для розуміння даних феноменів. Трансгуманізм розвиває ідею перетворення людини виключно засобами цивілізації, оминаючи рівні

душевності та духовності як феномену культури. Отже, кінцева мета трансгуманізму — це створення постлюдини, а не транслюдини. Адже, постлюдина буде втілювати в собі продукт кінцевої трансформації.

Для того, щоб перетворитися у постлюдину, сучасній людині необхідно пройти певну трансформації. Логічно, що для цього служить феномен транслюдини як проміжний етап. З точки зору українського філософа Назіпа Хамітова, рух від людини до постлюдини через транслюдину складає суть проєкту постантропології, якому протистоїть проєкт метаантропології, в якому йдеться про надлюдські і металюдські перспективи людини. Дослідник зазначає: «В сучасному світі маємо актуальність осмислення двох проєктів філософської антропології – метаантропології та постантропології, в яких людина постає як істота, що здатна до індивідуального виходу за межі видової замкненості. Але якщо в проєкті метаантропології йдеться передусім про духовно-душевну й моральну перспективи самореалізації людини й людства, то в проєкті постантропології осмислюються можливості тілесної трансформації людини за допомогою новітніх біологічних, комп'ютерних та генетичних технологій. Це задає два зовсім різні проєкти розвитку людини та її самореалізації» [1, с. 71].

Осмислюючи феномен постлюдини, можна припустити, що після його появи розвиток людини уде неможливим, оскільки людина перейде певну межу, за якою вона закінчується як особистість і стає продуктом інформаційно-технологічної трансформації. Розвиток закінчується, коли досягнута кінцева мета. Апологети Н+, також, підтверджують дану гіпотезу.

Для трансгуманізму характерна віра у реалізацію таких цінностей як, зокрема, прогрес заради прогресу.

Представники трансгуманізму вважають, що у

майбутньому можна уникнути страждань і максимально абсолютизувати насолоду. Така мета трансгуманізму заснована на філософії гедонізму і утилітаризму. Її прихильники називають себе гедоністичними трансгуманістами. Їхня мрія про “світле майбутнє” базується на припущенні, відносно того, що у далекому майбутньому можливе перетворення Землі, а потім і іншої матерії у Всесвіті в гігантський надорганізм або утілітроніум, оптимізований під постійне отримання величезного задоволення. При цьому, на думку гедоністичних трансгуманістів, можливо, подальший прогрес буде не потрібен, бо в утилітаризмі навіть прогрес є лише інструментальною цінністю.

Проте, нагадаємо, що можливий метаантропологічний проєкт розвитку людини і людства, який актуалізує духовно-душевний й моральний вектори самореалізації, пропонує зберегти й посилити творчу особистість, здатну до «краси вчинків» і «краси відносин» [4], і смисл життя якої не можна звести лише до тілесних насолод. Це дає привід для оптимістичного погляду в майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту / Н.В.Хамітов. – К.: КНТ, 2017. – 394 с. С. 69-88.
2. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2020. – 563 с.

ТЕРЕЩЕНКО Оксана

аспірантка НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

кафедра філософії

ПРОБЛЕМИ МІГРАЦІЇ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Світ, напевне, збожеволів...

Ця думка наразі приходиться до майже усіх людей планети. Події, пов'язані з пандемією COVID-19, за якими ми спостерігаємо та в яких беремо участь не з нашої волі, накривають нас щодня усе новими хвилями. Як сприймати дійсність? Що на нас чекає в найближчому майбутньому? Як людині зорієнтуватися, яким чином вибудовувати лінію життя та як коригувати зміни? Як безпечно вибудовувати соціальні відносини та переміщатися? Як зрештою зміниться світ після пандемії? Залучити роботів та Штучний Інтелект і разом співпрацювати? А де гарантія, що роботи не «захоплять владу» над людьми?

Усі ці питання та багато інших виникають у свідомості сучасного людства, й особливо гостро вони стоять у мігрантів, в яких усе свідоме життя пов'язане з переміщеннями та роботою у чужих державах. Вони мають бути постійно у стані бойової готовності, конструктивно сприймати зміни, аби встигати адаптуватися до них. Зважаючи на події, проаналізуємо, яким чином можливі міграція і переміщення в епоху розвитку Штучного Інтелекту та чи готове людство до неминучих глобальних змін.

Наша планета впритул підійшла до **Четвертої промислової революції (industrie 4.0)** та реалізації стратегії

Суспільства 5.0, яку презентував прем'єр-міністр Японії Синдзо Абе ще у березні 2017 року на виставці CeBIT в Ганновері [1]. Доктор філософських наук та професор Олександр Белокобильський так пояснює стратегію: «**Суспільство 5.0** – це нова соціальна парадигма, що передбачає тотальне поширення **IoT** (Інтернету речей), застосування **Big Data** (технології роботи з величезними масивами даних) та **AI** (штучного інтелекту) для паралельного розвитку економіки та вирішення різних соціальних проблем)» [1].

Давайте поміркуємо. Аби прийти до нової моделі життя, людство має бути морально та інтелектуально готовим до глобальних трансформацій. Люди зобов'язані духовно і розумово розвиватися (а розвивається і працює над собою тільки певна частка людства – більшість пливуть за течією). У такому разі – потрібен загальний поштовх для змін. І саме негативний поштовх зазвичай оголює проблеми, які потрібно терміново вирішувати, змушує людину максимально залучати свої розумові ресурси та життєві сили, аби вижити. Таким поштовхом, зокрема, й стала сьогоднішня пандемія COVID-19. Іще не відомо, до чого вона призведе, але зміни в мисленні людства та планетному розпорядку ми можемо спостерігати щодня. Адже події несуть велике потрясіння людству, стають екзистенціальним випробуванням. Недарма ще Карл Ясперс стверджував, що саме екзистенціально граничні ситуації (**Grenzsituationen**) повністю розкривають характер людини, роблять зрозумілим те, у що вона вірить, заради чого живе і заради чого готова пожити багато чим.

Одна з наочних кардинальних змін сьогодення – стан мігрантів. Десятки держав, особливо європейських країн, не могли придумати, як зробити, аби емігранти добровільно

повернулися додому. Їм це певним чином вдалося завдяки пандемії. Від страху за власне життя і загрози безробіття, тисячі емігрантів масово повертаються на батьківщину, сповнені фобіями, які їм навіюють щодня засоби масової інформації; йдеться про повне перекодування, перепрограмування людства та планетарного порядку. Спланована акція? Всесвітня змова? Це, мабуть, і є **стратегія Суспільства 5.0**.

Нам дійсно потрібна нова модель Суспільства в парі зі Штучним Інтелектом. Проте в цьому тандемі наявні протиріччя. З одного боку, наочною є потреба у зміні соціальних інститутів (а можливо, прийшов час й анулювання багатьох старих соціальних інститутів). Вже обговорюються питання змін переміщення між кордонами держав. Стримують мігрантів, біженців. Життя людства зміниться після зняття карантину ще більше, адже новітні технології поширюються вкрай інтенсивно. Зокрема, саме міграція стане максимально контрольованою (чіпи, сканери на кордонах, можливе зчитування інформації з людини задля запобігання тероризму тощо). Мабуть, поліпшаться умови пересування (за наш з вами кошт), і, з одного боку, ці процеси мають позитивний сенс. Проте людині притаманна **Воля** від самого народження. Людина вільна народитися і померти, а також вона має конституційні права на свободу і має право прожити своє життя, як хоче, а не так, як їй вказують через призму тотального контролю. Ось тут ми й прийшли до іншого боку Штучного Інтелекту – загрози гіперконтролю. Усього має бути в міру, аби Штучний Інтелект не став тотальним, аби «розумні машини» у найближчому майбутньому не перетворилися в автомати безупинного керування людьми.

Підсумовуючи роздуми, ми можемо сказати, що епоха **Четвертої промислової революції (industrie 4.0)** та **Суспільства 5.0** розвивається на наших очах. Інтенсивними поштовхами виступають пандемія COVID – 19 та усепланетарний карантин. На нашу думку, людство ще не усвідомило серйозність ситуації й не готове до тотальних змін. Зараз перед кожною особистістю впритул постає вибір: або змінитися глобально, постійно навчатися та діяти й мислити по-новому, конструктивно застосовуючи у процесі своєї діяльності Штучний Інтелект, або стати самому об'єктом Штучного Інтелекту.

Що зрозуміло вже зараз, це те, що міграція та переміщення будуть здебільшого контрольовані. Перед емігрантами вже постало завдання: обрати ту країну, куди вони емігрували, чи повернутися додому. Як би там не було, вони повинні особистісно розвиватися і по-філософськи підходити до трансформацій, які відбуваються у світі, з критичним розумом і готовністю адаптуватися до змін.

Список використаних джерел:

1. Белокобыльский А.В. Город Общества 5.0: как искусственный интеллект изменит жизненное пространство человека? Интернет-ресурс <https://www.prostranstvo.media>.

ТИМОШЕНКО Ольга
аспірантка кафедри філософії
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

АНАЛІЗ СТРУКТУР СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Як зрозуміти людину якщо ми бачимо лише її сторінку в соціальних мережах? Кожну мить зростає активність людей «в інтернеті», завдяки йому «люди з усього світу мають можливість буди завжди на зв'язку, і це дає величезні можливості у висловлюванні своїх думок публічно, поглядів чи реакцій щодо аспектів повсякденності людської діяльності» [3, Р. 13], саме тому філософи повинні звернути свою увагу на те, як людина спілкується в соціальних мережах, їх емоції, реакції тощо, зважаючи на загальний доступ до мереж.

Інтернет вдосконалюється, як і засоби спілкування, абсолютно різні інтернет-платформи аналізують кожен наш пошук, для вдосконалення власної системи «вгадування» того, що нам потрібно. «Інтернет перетворився в більш соціальний і комунікативний інструмент і місце зустрічі, етичні проблеми перейшли від чисто даних, орієнтованих на людей, до більш орієнтованим на людину» [2].

Чим більше людина щось вводить в пошукову системи, тим більше оновлюється база пошуку. До речі, така система підпорядковуються комп'ютеру (авжеж не зовсім без участі людини, людина контролює цей процес) але саме людина «навчила» комп'ютер аналізувати данні, сортувати дані, робити звіти. Більшу частину часу він робить все сам.

Отже, якщо ми говоримо про спілкування що відбувається онлайн, в соціальних мережах, слід зауважити «в залежності від конкретних онлайн-соціальних мереж, існують різні можливості для спілкування і самовираження користувачів. На кожній платформі соціальної мережі у людей є кілька можливостей для взаємодії, є різні типи даних, які можуть бути зібрані з їх допомогою (наприклад тексти, відео, фотографії)» [3, с.14]. Станом на 2020 рік варіантів для взаємодії з іншими людьми збільшилось і кожні півроку з'являються зміни на краще.

Кожного дня ми використовуємо різні засоби для кращої передачі інформації. Та все залежить від соціальної мережі, а саме — де ми перебуваємо і як ми зможемо там обмінюватися повідомленнями. Спілкуватися в онлайн режимі, та і взагалі, як ми зможемо передавати настрій цього дня. «За тим, як ми користуємося соціальною мережею (та які можливості вона нам дає) можна розділити на кілька категорій» [3, с.16-17]:

-соціальні мережі, на основі профілів. Ця категорія для тих, хто хоче висловити свою думку та спілкуватися з різними людьми на різні теми (Facebook, MySpace). «Серед соціальних мереж Facebook є першим ресурсом, що належить до соціальної сфери людей (друзі, родина, праця тощо) де люди діляться контентом, зокрема, про їх особисте життя, інтереси і діяльність» [3, с.16-17];

-соціальні мережі мікроблогів. Тут вже відмінні від першої категорії засоби спілкування. В цій категорії «фокусуються на загальному повідомленні, яке повинно бути коротким і зрозумілим (Twitter)» [3, с.16-17]. Twitter як платформа для журналістів «яка часто описує сайти

«аматорської журналістики» де люди діляться контентом, особливо про конкретні і поточні події, ситуації» [3, с.16-17].

-контент-соціальні мережі. До речі, саме ця категорія є дуже популярною. Що серед підлітків що серед знаменитостей. Ця категорія «фокусується на контенті, що розміщується користувачами» [3, с.16-17] (YouTube, Instagram).

Користувачам різних соціальних мереж, вдосконалюють засоби спілкування (на прикладі «Telegram»):

-нові анімовані смайли. Смайли (цифрове зображення, яке додається до повідомлення в електронному зв'язку, щоб висловити певну ідею або почуття) були створені для більш яскравого відтворення емоцій у текстовому повідомленні. Зараз вони стали не просто яскравим додатком до вашого повідомлення, маючи ціль додати яскравості, вони стали анімованими. Також є емодзі, але у чому ж різниця між смайлами та емодзі? «Емодзі це той самий смайл, відмінність полягає в тому, що смайлом ми називаємо значки з обличчям, які виражають різні емоції, а серед емодзі можна знайти будь-які малюнки (автомобілі, природу, людей, їжу)»[1].

-знайти нових друзів стало ще легше. Тепер є можливість стати видимим для інших людей поряд. Ця ситуація показує, що штучний інтелект, на базі якого працюють багато соціальних мереж, легко знайде вам людей щоб поспілкуватися. Оновлення дуже відрізняється від минулого функціоналу «Telegram», тепер в ньому є багато чатів, які нам стануть в нагоді в роботі, повсякденному житті.

-понад 20.000 наліпок, на початку 2020 року, від професійних художників. Ми розуміємо, що для сучасності, коли технології розвиваються, починають залучати не тільки людей з технічною освітою, а й творчих (зважаючи на той факт,

що смайли\емодзі міняються). Як ми бачимо в ІТ сфері задіяні різні, для покращення «продукту» яким люди користуються.

-повідомлення, яке відправиться, щойно співрозмовник з'явиться в мережі

-коротке відео повідомлення (аудіо). Наразі дуже популярна функція. Є можливість передати коротке повідомлення, не використовуючи тексту, а просто зняти на камеру, все що хотіли сказати.

Зростаюча популярність на усі соціальні мережі та швидкий обмін будь-якою інформацію привертає увагу до теми суспільства в мережі. Завдяки інтернету з'явилась нова культура, нове суспільство, яке нам важливо досліджувати

Список використаних джерел:

1. «Природа эмодзи (emoji) или Как социальные сети меняют наше общение» — [Електронний ресурс]. –Режим доступу до ресурсу: <https://lpgenerator.ru/blog/2016/02/18/priroda- emodzi- emodji- ili- kak- socialnye- seti- menyayut- nashe- obshenie/?fbclid=IwAR3I6HhEywqDYm49XP23qOFKZGH0y5FjjcwYplx919eaaSJuymNKjlk1g>
2. «Internet research ethics» — [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://plato.stanford.edu/entries/ethics-internet-research/#Pri>
3. Sentiment Analysis in Social Networks / P.Federico Alberto, F. Elisabetta, — М. Enza, Bing Liu, 2017. – 284 с.

ДАНДЕКАР Д. Дхармеш

аспірант кафедри
культурології та філософської антропології
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

ПОЛІТИЧНЕ ЛІДЕРСТВО В УМОВАХ АВТОРИТАРНОГО І ТОТАЛІТАРНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Лідерство є однією з ключових ознак соціальної організації у різні соціокультурні епохи. У різні просторово-часові відрізки організація політичної влади неможлива без виявів лідерства. Воно уповні простежується, починаючи від первісного суспільства і закінчуючи епохою постіндустріалізму. На протязі тривалого цивілізаційного розвитку лідерство виявлялося у різних формах. Класифікація цих форм залишається складною науковою проблемою. Утім, усталеною у науковій парадигмі залишається типологія лідерства на основі існування демократичних, авторитарних і тоталітарних режимів.

В контексті теми хотілося б зупинитися на феномені політичного лідерства в авторитарному та тоталітарному суспільстві у зв'язку зі штучним інтелектом.

За Е. Фроммом, людина, маючи авторитаристські схильності, відчуває у світі, де панує свобода, власну самотність і безсилля. На протязі усієї історії, за мислителя, більшість людства перебувала у стані слабкої сторони, змушеної захищатися від сильніших груп, які їх експлуатували. Кожна людина «теж проходить у своєму розвитку – у дитинстві – через

такий період безсилля» [7, с. 292]. Це штовхає людину до ототожнення, співвіднесення себе з якимось іншим зовнішнім об'єктом – соціальною спільнотою, етносом, нацією, партією, релігійною групою. "Слабка людина" є схильною до визнання авторитарного стилю владних відносин і соціальної взаємодії.

Дещо іншу інтерпретацію авторитарного стилю лідерства подає Т. Адорно. Німецький дослідник робить це на основі аналізу синдрому авторитарного типу особистості. Його ключовою ознакою мислитель називає здатність людини виявляти упередження до будь-якої соціальної спільноти. Синдром авторитарної особистості формується в ситуації впливу авторитарного батька і емоційного дистанціювання матері. Атрибутивними ознаками цього синдрому є схильність особистості до конвенціоналізму, авторитарного підкорення, авторитарної агресії, нездатності до чуттєвого сприйняття світу, схильності до стереотипів і забобонів, жорстокості у поведінці, деструктивності і цинізму, моралізаторстві і негативному ставленні до сексуальних меншин [2]. У перспективі саме авторитарний стиль діяльності лідера стає основою проявів інтолерантності не тільки в межах конкретного суспільства, а й у ставленні до різних груп поза межами держави.

Це не означає, що авторитарна особистість не має схильності до протесту. Однак, цей протест жодним чином спрямований не проти сильної влади, а проти слабкої. Авторитарна особистість має латентне прагнення підкоритися ще сильнішій людині. Для того, щоб виявились риси авторитарності у діяльності людини у суспільстві мають скластися особливі умови. До них належить, насамперед високий рівень деструктивності у функціонуванні соціальної системи, що продукує у людини відчуття безсилля, тривоги,

апатії як основи її здатності виявляти конформізм щодо сильнішої особистості.

Для підкорення значної кількості інших людей в ситуації авторитарного стилю лідерства дуже зручною є ситуація відсутності критичного мислення у більшості громадян, здатність основної маси людей мислити простими і зручними стереотипами і шаблонами. На противагу цьому, виховання самостійного креативного мислення у молодого покоління призводить до зростання рівня вимогливості соціуму у ставленні до потенційних лідерів. А відтак, саме демократична форма лідерства є найскладнішою для реалізації.

Крайні форми авторитаризму тяжіють до ще більш жорсткої форми організації соціального буття – до тоталітаризму. Незважаючи на падіння тоталітарних режимів після 1991 р. у сучасному світі тоталітарний тип лідерства виявляється у політичній і соціальній організації не лише деяких держав (як-от, КНДР), а й у сфері організації деструктивних тоталітарних культів, екстремістських і фундаменталістських релігійно-політичних рухів. Орієнтація на становлення тоталітарного типу лідерства особливо актуалізуються у складні періоди військово-політичних або економічних криз.

Не можна сказати, що тоталітаризм як соціальне явище з'являється лише у ХХ столітті, елементи тоталітарної організації життя суспільства можна простежити ще з епохи первісності. Вождизм "властивий для традиційних і квазітрадиційних, ідеологізованих, теократичних, жорстко централізованих, нединамічних, авторитарних і тоталітарних суспільств" [6, с. 213-214]. Він завбачує особливий вид владних

відносин, який базується на особистісній відданості лідеру як носієві верховної влади.

Тоталітарний тип лідерства затребуваний у періоди соціальних катаклізмів, коли людина почувається беззахисною і шукає захисту у долученості до великої соціальної спільноти, "великої нації", "великої ідеї". У міжвоєнний період живильним середовищем для становлення тоталітарного типу лідерства стало покоління фронтовиків, які пройшли Першу світову війну. Люди, які пережили жахіття світової війни, поверталися до мирного життя з загостреним відчуттям справедливості. Психологічно вони вже були готові побачити занепад усього фальшивого, несправжнього у попередній соціокультурній традиції.

Покоління молодих людей міжвоєнного періоду було набагато більш знедолене, ніж покоління молоді XIX століття. Воно, за твердженням Х. Арентд, було біднішим матеріально, більш обуреним лицемірством. Після Першої світової війни ці люди вже не мали жодних шансів втекти в екзотичні країни і імітувати "знищення драконів" серед дивних аборигенів [1, с. 438]. Вже не було куди тікати, не було місця у світі, де можна було б отримати новий шанс, уникнути несправедливості, затхлого світу станової напередвизначеності і закономірного відчуття безперспективності власного життя. Значна кількість цих людей були навчені воювати. Але в умовах мирного життя вони програвали у боротьбі з долею за самозабуття, стаючи відкритими для виявлення надмірного соціального активізму, відвертого насильства і одночасного підкорення "сильній руці".

Люди, які вижили в окопах, мали небагато шансів стати паціфістами. Саме військовий досвід, за слушним висловлюванням Х. Арентд, став ключовим маркером їх

ненависті і несприйняття респектабельних кіл попереднього соціуму [1, с. 436]. Світова війна стала "великим зрівнювачем", символом неможливості повернення до "старих" соціальних стоСунків, до усталеної соціальної стратифікації. Всі ті, хто пережили війну, в однаковій мірі страждали, а відтак, ніхто не мав права володіти претензією на унікальність, зокрема у статусі родової аристократії. Не лише у британському суспільстві, а й у всій післявоєнній Європі популярними стали ідеї відкинення станових привілеїв, класових кордонів, відмова від принизливої жалісливості до "знедолених нижчих" верств.

«Велике зрівнювання» є втіленням тяжіння значної маси населення у міжвоєнний період до уніфікації, зрівняння у долученості до єдиної спільноти. Свого часу саме на цю умову становлення тоталітарних систем звернув увагу А. Камю у праці «Бунтівна людина». Згадане прагнення соціальних систем до цілісності тотальності вказує на їх "устремління до юності", властиве і віруючим, і бунтівникам. Але тотальність можлива лише на "обезбоженій землі" [4, с. 300]. Тяжіння до тотальності може виявлятися не лише у тоталітарних, а й у демократичних режимах. У демократіях цей феномен виявляється у прагненні до формування єдиної національної або культурної ідентичності.

Аналізуючи політичне лідерство в різних соціальних системах та проблему штучного інтелекту, доцільно було б звернутися до методологічних можливостей метаантропології, що запропоновані українськими дослідниками Н.Хамітовим та С. Криловою [5; 8; 9].

Найбільш продуктивне гуманістичне використання штучного інтелекту буде у демократичного політичного лідера, для якого характерним буде гуманістичний філософський

світогляд і «моральна краса стоСунків» [5] з колегами і, навіть, з опонентами. Тоді як авторитарний і, тим більше, тоталітарний лідери за допомогою штучного інтелекту здатні зробити життя громадян своїх та сусідніх країн складним, нестерпним і навіть жахливим.

В країні з демократичним стилем політичного лідерства дослідження «сильного штучного інтелекту» і відносини людини з ним будуть розвиватися на основі зваженості й толерантності. Згідно з метаантропологічною теорією сильного штучного інтелекту, яку розробляють Н. Хамітов і С. Зобін [10], ми не створюємо сильний штучний інтелект як інструмент впливу, маніпуляцій і надманіпуляцій людиною, а розвиваємо, виховуємо індивіда зі штучним інтелектом, з яким поступово виникають партнерські стоСунки. З точки зору Н. Хамітова і С. Зобіна, **«ступінь розвитку суб'єкта інтелекту визначається рівнем розвитку його індивідуальності»** [10, с. 191]. Іншими словами, дослідники вважають, що носій як природного, так і штучного інтелекту буде тим сильнішим і продуктивнішим, чим більше буде міра його свободи. [10, с. 188-194].

Це й зумовлює плідність розвитку сильного штучного інтелекту в економічному, політичному, духовно-культурному і, взагалі, цивілізаційному контексті демократичних і гуманістичних соціально-політичних систем – тут сильний штучний інтелект не пригнічує свободу людини, а, навпаки, відкриває для неї нові обрії.

Список використаних джерел:

1. Арендт Х. Арендт Х. Истоки тоталитаризма. – М.: ЦентрКом, 1996. – 672 с.

2. Адорно Т.В. Исследование авторитарной личности. – М.: Астрель, 2012. – 473 с.
3. Арендт Х. Организованная вина // Арендт Х. Скрытая традиция: Эссе. – М.: Текст, 2008. – С. 39 – 56.
4. Камю А. Бунтующий человек. Философия. Политика. Искусство. – М.: Политиздат, 1990. – 415 с.
5. Крилова С. Краса людини в життєвих практиках культури. Досвід соціальної та культурної метаантропології і андрогін-аналізу. 2-е видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2020. – 563 с.
6. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии. – Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – 496 с.
7. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя / Эрих Фромм; пер. с англ. – М.: АСТ МОСКВА, 2006. – 571 с.
8. Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. – 3-є видання, виправлене і доповнене. – К.: КНТ, 2019. – 394 с.
9. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии. – 5-е издание, исправленное и дополненное. – К.: КНТ, 2019. – 268 с.
10. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

ОСАДЧА Олена

магістр філософії кафедри культурології
та філософської антропології
Національного педагогічного університету
ім. М.Драгоманова

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В МУЗИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ: ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ ТА МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Постановка проблеми. Досягнення сучасних технологій у вигляді штучного інтелекту, віртуальних студій спрощують музичну діяльність людини, що сприяє економії часу, простору, коштів. Чи не знецінює саму музику оптимізація процесу її створення? Це привід для запеклих дискусій, оскільки виникає думка, що творчість за участі техніки втрачає душевність, але хіба сама людська суть не зазнала змін?

Як проблеми буття людини змінюються відповідно до особливостей епохи, так і музика еволюціонує в ході історії. Відбувається повне переосмислення композиторської діяльності, цінності музичного мистецтва.

Мета статті. Визначити роль штучного інтелекту в сучасній музичній творчості. Розглянути тенденції розвитку музичного мистецтва за участі штучного інтелекту. Проаналізувати, як штучний інтелект впливатиме на процес музичної творчості в майбутньому? Відповісти на питання, чи зможе замінити штучний інтелект в музичній діяльності людину?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії штучного інтелекту і людини у своїх статтях

висвітлювали Тімоті Грір та Шрікант Нараянан. Д. Жданов коментує проблему відсутності людських емоцій в згенерованій музиці. З. Кунаковська в статті «Штучна музика» висвітлила останні досягнення штучного інтелекту, пояснюючи як працюють нейромережі, зібравши коментарі експертів: розробників, композиторів, програмістів.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо ж музику, яка виникає при взаємодії людини й штучного інтелекту, розглянемо її функціональний спектр і можливості. Умовно виділимо три види музики за змістом та способом впливу: музика-фон; музика особистісна, яка виникає внаслідок сублімації особистих емоцій, почуттів, настроїв автора(сублімативна); філософська музика – вираження ідей, буття, вирішення внутрішніх протиріч автора(катарсична).

Музика-фон – це супровід, атмосфера, її вплив зазвичай є несвідомим, слухач не звертає уваги на особистість автора, мистецьку цінність. Сьогодні, щоб отримати індивідуальний музичний супровід, людина може використовувати додаток на смартфоні Endel, який зчитує зі смарт годинника інформацію про споживача(пульс, геолокація, температура та ін.), відповідно генерується музика, яка задає необхідний ритм, частоту, звуки, наприклад для занять фізкультурою, сну, медитації, праці, навчання.

Програма Flow Machines Composer, аналізуючи величезні бази даних, розуміється на тонкощах жанрової системи, навчена чуттю музики, генерує мелодії. База містить музику створену людиною, а програма лише пропонує варіанти, які можуть сподобатись користувачу, компонуючи та перевтілюючи наявні дані.

Для музики, яка містить особистісний елемент, автоматичної генерації штучного інтелекту не достатньо, так як основними рушіями творчості композитора є сублимація і катарсизація[7] – вираження особистих почуттів, емоцій, ідей, буття автора. Штучному інтелекту не доступне загадкове переживання творчого натхнення, він здатен лише на його імітацію.

Штучний інтелект Alice на сьогоднішній день здатен на прогнозування мелодії(доповнює живого виконавця), імпровізацію, прописування партій, аранжувань. В даному випадку ми бачимо можливість продуктивної співпраці людини і техніки, автор передає особистісні елементи, а програма допомагає і розширює креативні можливості.

Висновки. Творче натхнення на тлі такого активного використання технологій не втратило цінність. Музикант, вступаючи у співтворчість зі штучним інтелектом, дає нову авторську музику, яка зможе доповнювати бази, з яких генеруються нові треки, це показує нам стрімкі зрушення в процесі еволюції музичного мистецтва.

Штучний інтелект ніколи не зможе замінити людини в створенні музики, але значно змінює весь процес, допомагає композитору втілювати нові музичні ідеї, розширює креативні можливості. Так як розвинені технології оптимізують процес створення музики, композитори можуть більшу увагу приділити ідеям, філософії, які відображають в музиці, залишивши машинам технічну, механічну сторону роботи.

Список використаних джерел:

1. Гурова М. И джаз, и электроника: проекты, которые используют искусственный интеллект для создания

музыки [Электронный ресурс] / Мария Гурова // VC.ru. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://vc.ru/future/63431-i-dzhaz-i-elektronika-proekty-kotorye-ispolzuyut-iskusstvennyy-intellekt-dlya-sozdaniya-muzyki>.

2. Искусственный интеллект и создание музыки [Электронный ресурс] // TADVISER Государство. Бизнес. ИТ. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.tadviser.ru/a/440494>.

3. Кунаковская З. Зачем нам The Beatles, если есть ИИ [Электронный ресурс] / Зинаида Кунаковская // Rusbase. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://rb.ru/longread/ai-in-music/>.

4. Томпсон Д. Хитмейкеры. Наука популярности в эпоху развлечений / Дерек Томпсон., 2018. – 379 с. – (Издательская Группа «Азбука-Аттикус»).

5. Торопова А. Проблема бессознательного в музыкальной педагогике : к началам музыкально-психологической антропологии / А. В. Торопова. -М. : Прометей, 1997. - 106 с.

6. Хамитов Н. Искусство как разрешение противоречий жизни / Назип Хамитов., 2019. – 223 с.

7. Хамитов Н. Этика и эстетика: словарь ключевых терминов / Н. Хамитов, С. Крылова, С. Минеева., 2009. – (КНТ).

ЗАБОРСЬКА Наталія

магістрант спеціалізації

«Філософська антропологія і психоаналіз»

кафедри культурології та філософської антропології

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

СЕНС ЖИТТЯ В БУДЕННОМУ, ГРАНИЧНОМУ ТА МЕТАГРАНИЧНОМУ БУТТІ: ІНТЕРНЕТ

Згідно з метаантропологією — вченням про буденні, граничні та метаграничні екзистенціальні виміри людського буття сенс життя людини — у можливості пройти шлях від буденності, яку огортають бажання та страждання, нудьга, відсутність свободи та відповідальності крізь граничне буття з його тугою, відчаєм, самотністю та присутніми у житті кожної людини граничними ситуаціями, пізнаючи і творячи до метаграничного буття, у якому людина отримує повноту життя, де любов і свобода поєднуються, а толерантність стає необхідною умовою комунікації між особистостями.

Буденність — це вир без свободи, без відповідальності, а також — невгамовність бажань, страждань, заборон, звичок. Буденність — це коловорот звичних буднів, завдань, занять, в яких перебуває людина. Неповторне особистісне начало у буденному вимірі буття не розкрите, звідси безособовість, яка притаманна буденності. Буденність присутня у кожної людини. Прагнення за її межі в жодному разі не означає остаточне їх подолання, адже людина є багатовимірною істотою і в інших вимірах людського буття буденне не знімається цілковито.

Буденність часто заповнює нудьга. Нудьга є екзистенціальною ситуацією, що виражає втрату інтересу до

світу у буденному вимірі буття людини. Життя в буденності формує звичку і байдужість, а відтак стає насиченим нудьгою, яка є відчуттям знеособленого існування. Нудьга — це переживання відсутності сенсу життя, його повноти. У буденності людина може не віднаходити сенс життя. У нудьзі розкривається безглуздість буденного буття. Тому постійно виникає прагнення залишити нудьгу і досягнути стан повноти життя.

Щоб досягнути повноту життя та залишити нудьгу людина вдається до розваг. Сучасне суспільство споживання пропонує безліч розважальних центрів. Засобом для розваг для багатьох людей є також Інтернет. Людина бездумно "пірнає" у Всесвітню мережу, подорожує із сторінки на сторінку аби заповнити час, покинути нудьгу. Безумовно, час, проведений з метою розваг в Інтернеті, минає швидко. Проте життя людини не отримує повноти, не наповнюється сенсом. Після безглузвих подорожей в просторі Мережі людину може охоплювати втома, перенасичення інформацією, про достовірність чи недостовірність якої людина може знати не завжди. Таким чином, у буденності Інтернет може стати метою, до якої людина прагне, щоб зняти нудьгу, віднайти сенс життя.

Сенсом життя у граничному вимірі буття є духовне життя. У духовність людину виводить туга як екзистенціал граничного буття. У метаграничному бутті туга розвивається у любов. Людина може прийти до граничного буття також під впливом зовнішніх обставин. Тоді це буття стає граничною ситуацією. Гранична ситуація як кризовий стан людини може привести до переосмислення сенсу життя. Рушійними силами граничного буття людини та найвищими його цінностями є воля до влади та воля до творчості і пізнання.

У бутті-на-межі та у мета-граничному бутті людина знаходить сенс життя у творчості та пізнанні. Інтернет, що дає неабиякі можливості для пізнання, а відтак і для творчості, а також для саморозвитку стає не метою, за допомогою якої людина може позбутися нудьги, а засобом для пізнання та саморозвитку. Творчість є результатом волі до влади над собою. Самодисципліна є необхідною умовою конструктивного вирішення завдяки Інтернету пізнавальних та творчих завдань, які людина ставить перед собою. Завдяки Інтернету людина віднаходить свій сенс та реалізацію, що надає їй життя повноти.

Отже, за певних умов, людина буденності, що переживає нудьгу, може безмірно перебувати в Інтернеті з метою лише розваг; людина буття-на-межі та метакричного буття використовує Інтернет з метою пізнання, творчості, розвитку своєї особистості, що робить її життя змістовним та повним.

Список використаних джерел:

1. Хамитов Н., Крылова С. Этика. Путь к красоте отношений. Курс лекций. / Н. Хамитов, С. Крылова — К.: КНТ, 2020. — 264 с.
2. Хамитов Н. Философия человека: поиск пределов. Пределы мужского и женского: введение в метаантропологию. Курс лекций для высших учебных заведений. / Н. В. Хамитов — Киев: Наукова думка, 1997. — 177 с.
3. Хамитов Н. В. Самотність у людському бутті. Досвід метаантропології. 3-є видання, виправлене і доповнене / Н.В.Хамітов. — К.: «КНТ», 2018. — 370 с.
4. Хамітов Н., Крилова С. Філософський словник. Людина і світ. 2-е видання, виправлене і доповнене / Н. Хамітов, С. Крилова — К.: КНТ, 2018. — 394 с.

НОВИКОВА Юлія

магістрант спеціалізації

«Філософська антропологія і психоаналіз»

кафедри культурології та філософської антропології

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В КОНТЕКСТІ ФЕНОМЕНУ ЛЮБОВІ ТА ЖАЛОСТІ ДО СЕБЕ

XXI століття – століття новітніх технологій, мобільних телефонів, інтернету, відкритого міжнародного простору та вільного пересування у будь-яку частину світу.

Людина XXI століття - розумна істота, яка прагне здобути кар'єрний зріст, мати багато друзів та відвідати країн, не менше, ніж має пальців на обох руках. Саме так було, принаймні недавно. Поки світ не сколихнула пандемія коронавірусу. Що змінилося? Як штучний інтелект допомагає, чи навпаки заважає подолати паніку між людьми? Штучний інтелект можна розглядати, як інструмент для отримання корисної інформації в наші нелегкі часи. А можна в ньому побачити потужну машину для маніпулювання розумами мільйонів людей, котрі кожен день отримують багато неперевіраних новин та статей, які здатні залякати та сіяти суперечності серед людей. Постає питання, чому один і той самий інструмент кожен розглядає по-різному?

Мета статті - розглянути феномен любові та жалості до себе як екзистенційну проблему людини на теренах штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, потрібно зрозуміти різницю між любов'ю та жалістю до себе. «Любов – це повнота особистісного буття в єдності з іншою особистістю, світом та Абсолютом, подолання несвободи та самотності» [3, с. 212]. «**Любов до себе** дає можливість кожній людині пережити, що окрім тілесності вона має ще духовне та душевне начала, які у поєднанні складають особистість. **Справжня любов до себе** – це зростання та накопичення знань і почуттів, самозізнання, яка дає змогу не тільки брати, а й віддавати» [4, с.320]. Тепер давайте зрозуміємо, чи зможе штучний інтелект заподіяти такій людині шкоду? На мою думку, ні, не зможе. Адже мобільний телефон буде використовуватися з комунікативною метою, наприклад, задля спілкування з оточуючими та родичами, для того, щоб підтримати та допомогти добрим словом у скрутну мить. Завдяки інтернету можна дізнатися корисну інформацію. Критичний розум допоможе відсіяти все зайве. Кожен з нас під час пандемії коронавірусу відчув, що таке самоізоляція. Для когось перебування на самоті – це великий виклик. Адже ми забули про свої почутті. Ми давно не прислухаємось до себе та до тих, з ким живемо поруч. Для когось самоізоляція – це кара та відривання від світу, а для когось - подарунок долі, котрий допомагає людині пройти трансформацію та поглянути на Новий світ іншими очима. Любов допомагає в усамітненні зайнятися вдома он-лайн спортом, навчанням, малюванням, читанням, тим, на що не вистачало ніколи часу. Штучний інтелекту у цьому випадку добрий помічник.

Велике та неосяжне значення штучного інтелекту в медицині. Зокрема, в діагностиці різного виду захворювань, автоматизація збору персональних та медичних даних пацієнта; розробка вакцин, лікарських препаратів, підбір хімічних

сполук, - все це прискорює боротьбу з хворобою та сповільнює приріст смертності серед населення. Інформаційна підтримка населенню також вкрай важлива: медичні поради, вказівки, спонукання до здорового способу життя, виклик лікаря та звернення до медичної допомоги без виходу на вулицю, отримання результатів аналізів без повторного відвідування медичного закладу.

Тепер розберемо, як штучний інтелект буде впливати на того, хто себе жаліє? Адже «жалість до себе та до іншого пригнічує в нас здатність до творчого розвитку, а без творчого розвитку неможлива свобода,— а без свободи не має справжньої любові. В глибині душі ми завжди хочемо, щоб нас жаліли, а не любили, тому, що жалість завжди принижує. Коли нас тільки жаліють, ми відчуваємо приховане роздратування та підсвідомо починаємо шукати людину, з котрою нас би поєднувало щось більше, ніж жалість» [3, с. 206]. Мабуть, для такої людини, штучний інтелект буде, як черговий привід себе пожаліти. Новини будуть сприйматися, як щось погане та невідворотне, соціальне павутиння буде приводом пожалітися або, ще гірше, поскаржитися на когось. Все це відволікає, не дає змогу робити розумні висновки. Жалість, на мій погляд, полягає в небажанні щось робити та міняти у своєму житті. Так, простіше, коли винен хтось, а не ти сам. Хтось приніс вірус, а не ти забув викинути сміття. Хтось підпалив багаття, а не ти забув навчити дитину поводитися з вогнем. І так завжди: винен хтось, а не ти. Пам'ятаєте українське прислів'я: моя хата з краю, нічого не знаю. Любов інша. Вона допомагає, окриляє, захищає та оберігає.

Знаходячись вдома жаліслива людина закриється від оточуючих стіною мобільного телефону, а любляча особистість

навпаки знайде цікавий фільм для всієї родини. Що саме під час пандемії більше проявляється: жалість чи любов? Мені здається, на початку пандемії з людини виходило ззовні те, що в ній першочергово було закладено ще з дитинства. Чи то жалість, чи то любов, не має значення. А от далі людина поставала перед вибором, залишатися їй такою, якою вона була, чи щось міняти. Адже життя воно одне. А коли у мільйонів людей страх захворіти, тобто страх смерті, то на жалість просто не має часу. І деякі люди, на мій погляд, починали любити себе та оточуючих, цінувати ту країну, в якій вони живуть. Або любити ту родину, котру іноді не помічали. Мабуть, перед очима смерті жалість зникає та постає любов. Не має часу на розмови, коли тобі потрібно ще багато чого зробити. Як, казав Пролєєв: «Потреба в розраді нас згинає до землі. Кого багато та охоче жаліють, той не підніметься ніколи» [2, с. 92].

Висновки. Любов та жалість мають різний колір, та в який колір забарвити свій малюнок вибирає кожна людина. Життя – це вибір. Вибір кохати або вибір жалітися. Вибір насолоджуватися життям або нехтувати ним. Якщо розглядати штучний інтелект, то кожен його може використати на свій лад. Для люблячої людини штучний інтелект – це, як яскравий приклад саморозвитку та засіб, щоб допомогти іншим. Для жалісливої людини, це ще один привід черговий раз забути про себе. Інколи люди так часто приділяють увагу штучному інтелекту, що хочеться замислитися, чи це не для того, щоб пожаліти себе. В головному мозку людини сто мільярдів нейронних зв'язків, тоді як у штучному інтелекті, який, підкреслюю, створила сама людина, лише один мільйон. І постає питання, чому людина інколи боїться, що штучний інтелект зможе перевершити саму людину? Може, розвиваючи

та знаходячи все більше можливостей у штучному інтелекті паралельно зайнятися розвитком своїх можливостей? Адже, як відомо, людина не використовує в повній мірі свої потенційні можливості. Ще у 1890-х роках Уільям Джеймс сказав, що більшість з нас не використовує свій розумовий потенціал. Тому вважаю за необхідним звернутися до концепції С.А. Крилової про «єдність духовності і душевності, що дозволяє любити і бути любимим» [1, с. 211]. Духовний світ про новітні знання та технології неможливий без душевного світу почуттів та переживань. Вони як два берега річки, не можливі один без одного. А наше життя принесе нам справжнє щастя та насолоду тільки тоді, коли ці два світи будуть розвиватися паралельно.

Список використаних джерел:

1. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціальнофілософський аналіз): [монографія] / С. Крилова. – Ніжин: АспектПоліграф, 2011. – 344 с.
2. Пролеєв С.В. Энциклопедия нравов / Пролеєв С.В. - М.: ИКФ «Экмос», 2002.- 416 с.
3. Хамитов Н., Крылова С. Этика. Путь к красоте отношений. Курс лекций./ Хамитов Н., Крылова С. - К.: КНТ, 2017.-264 с.
4. Хамітов Н., Л. Гармаш, С. Крилова. – Історія Філософії. Проблема людини. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником – 2016 / Хамітов Н., Л. Гармаш, С. Крилова. — [Електронний ресурс] - Режим доступа: http://shron1.chtyvo.org.ua/Khamitov_Nazip/Istoriia_filosofii_prob_lemma_liudyny_ta_ii_mezh_Vstup_do_filosofskoi_antropolohii_iak_metaantropolohi.pdf

МОРГУН Валерія

студентка спеціальності

«Менеджмент соціокультурної діяльності»

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

ВІДНОСИНИ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: СТАНОВЛЕННЯ НОВОЇ КУЛЬТУРИ?

У сучасному світі, який увійшов в епоху інформації та інформаційних технологій, проблема створення «розумних» технологій постає особливо актуальною. Під «розумними» технологіями на сьогоднішній день можуть розуміти машини з програмами будь-якої складності,— від пральної машини, що сама обирає режим прання до роботів, що можуть малювати картини і керувати супутниками. Пройшов той період, коли тільки деякі вчені вірили у можливість створення машини, що обраховувала б імовірність подій, адекватно відповідала на питання, тощо. Сьогодні такий феномен як «штучний інтелект» вже глибоко увійшов у багато аспектів нашого життя. Хоча іноді ми не усвідомлюємо цього, але ідеї щодо можливості створення розуму, подібного до людського вже давно сприймаються як належне, проникаючи у свідомість людей і відображаючись у результатах їх творчості.

Штучний інтелект – це унікальний продукт технічного прогресу, що дає змогу машинам вчитися, використовуючи людський і власний досвід, пристосовуватися до нових умов в рамках свого застосування, виконувати різнопланові завдання, які тривалий час були під силу лише людині, прогнозувати події й оптимізувати ресурси різного характеру. Питання про

можливість заміни людини машиною і створення штучного інтелекту залишається дотепер відкритим і становить інтерес для представників багатьох галузей діяльності людини. Зараз проблема штучного інтелекту турбує багатьох. Страшно уявити світ, де людину на кожному кроці супроводжують істоти з проводами замість живих людей. Деякі з нас переживають, що за 20 років ні їхня освіта, ні навіть вони самі не будуть потрібні через появу роботів. Питання «Що робити сьогодні, щоб роботи не замінили вас завтра?» звичайне. Двадцять років тому ніхто не думав, що потрібно вивчати дані та математику, адже ніхто не припускав, що сьогодні це буде потрібно. І от тепер ми знову ставимо те саме запитання. Говорячи про роботів, ми маємо на увазі автоматизацію. Проблема не в тому, що нас замінять людиноподібні істоти, а в тому, що певні функції та навички будуть непотрібні. Буде автоматичне планування на основі даних. Тож варто дізнаватися, які навички потрібно розвивати, щоб бути конкурентоспроможними.

Зростає попит на професії, у яких переважає творчість, креативність і неординарне мислення. Бо в цих сферах робот ніколи не замінить людину. Коли у світі відбувається поступова автоматизація професій, вони поділились на дві частини. Ті, які існуватимуть, залишатимуться популярними й потребуватимуть надалі робочої сили, і ті, що згодом зазнають комп'ютеризації. Сто років тому величезний попит мала будь-яка робота, пов'язана із сільським господарством, а от сьогодні відбувається урбанізація. І дійсно, тепер агробізнес в Україні є, але він не потребує мільйонів працівників, натомість потрібні люди, які обізнані з сучасною технікою. У 1960-х роках у Канаді професії, як-от секретар, водій, будівельник, робітник на виробництві, були більш ніж популярні. Але за 10-20 років ті

самі водії можуть зникнути, бо транспорт зможуть закодувати на перевезення. Люди у сфері обслуговування будуть розкішшю, це буде сервіс. Наприклад, комусь буде хотітися поговорити з живою людиною в таксі. Попит на перелічені професії не просто буде меншати: він зникатиме. Наприклад, на вулицях Сан-Франциско з'явилися безпілотні таксі Uber. Тепер за кермом таких машин ще сидять люди, які підстраховують автомобіль і можуть узяти керування на себе, але вони також удосконалюють програмний код. Коли такі автомобілі замінять таксі – питання часу. Або, наприклад, траплялися випадки, коли дитина розмовляла із Siri на телефоні, як із живою людиною, і жалілася їй на батьків. Тепер це реальність. Але ж з іншого боку сучасні системи штучного інтелекту – це ідеальні аналітики, котрим не треба платити заробітну плату і досить мала ймовірність того, що вони можуть допустити помилку. Такі системи здатні опрацьовувати неймовірно великі об'єми даних, котрі не зможе сприйняти людський мозок. Тому такі впровадження є необхідними. Дехто боїться штучного інтелекту, того, що він перевершить людину, але без нього обійтись великим торговим системам в сучасному світі неймовірно важко. Отже виникає питання «Особистість чи штучний інтелект»? Чи є роботизована система особистістю? Чи може розумний комп'ютер голосувати? Якої він статі? Відносини людини і розумної машини вже зараз обговорюють депутати Європарламенту, задаючись питанням, чи слід наділяти майбутніх роботів статусом "електронної особистості".

Як вказує Дютман, люди неохоче діляться правами з тими, хто їм незрозумілий, а значить будуть чинити опір "олюднення". Беручи до уваги, як довго людство йшло до того,

щоб наділити рівними правами всіх людей, незалежно від кольору їх шкіри, раси або гендеру, можна вже зараз припустити, що і машини вони не відразу не визнають рівними. Разом з етичними з'являються і юридичні тонкощі: хто візьме на себе відповідальність в разі аварії безпілотного автомобіля або поломки розумного медичного пристрою - і моральні питання: чи варто розвивати безпілотну зброю, здатну діяти без відома людини? Третя етична головоломка обговорюється частіше за інших і хвилює людство набагато більше: що теоретично може зробити з людством суперінтелект, справжня розумна машина? Штучний інтелект відрізняється від людського: він не втомлюється, не піддається впливу емоцій і здатний обробляти величезні масиви інформації за короткий час. Саме ці переваги роблять AI-рішення ефективними в ряді галузей. У яких же з них він проявив себе найкраще і чому? Штучний інтелект не замінює людини, а істотно полегшує їй життя в сучасному світі, де важлива швидкість обробки інформації і те, наскільки ефективно розподілені ресурси (час, фінанси, матеріальні цінності). Впровадження технологій штучного інтелекту в різні сфери життя здатне якісно змінити їх і підвищити результативність будь-якої роботи. Потенціал застосування штучного інтелекту дуже широкий, вже зараз він використовується у багатьох сферах: медицина, фінанси, промисловість, торгівля і, звичайно, побут людини. Як приклад – голосові помічники Siri і Alexa, яких можна завантажити на iOS, Android або Windows. Ще є боти у відеоіграх, які здатні поводити себе завжди по-різному. Існують і автоматичні перекладачі, а також цілісні комплексні системи розумного будинку.

Розглянемо, де і як саме використовуються інноваційні рішення сьогодні. Медицина і здоров'я під контролем. Завдяки вмінню аналізувати і систематизувати дані розумні програми і машини стали ефективними помічниками сучасних лікарів. Остаточна постановка діагнозу залишається за людиною, але допомагає швидко збирати і обробляти дані. На їх основі лікарі здатні швидше і точніше поставити діагноз. Уже зараз в медицині застосовуються розумні програми для діагностики онкології, прогнозування генетичних захворювань, проблем з серцево-судинною системою. Інтелектуальні пристрої на зразок розумних браслетів здатні зчитувати життєві показники людини, відправляти дані на пошту лікаря і навіть викликати швидку допомогу. Випробування подібних пристроїв провели в голландському Університеті Неймегена: добровольцям роздали браслети, які вимірюють температуру, тиск, ритм серця і дихання. У разі відхилень від норми влаштування подавали сигнал в систему, повідомлення отримував лікар. Браслети зв'язали зі спеціальним ПО, яке дозволило лікарям моніторити стан пацієнтів і знімати показники віддалено. Розумний побут — найпопулярніший продукт, створений із застосуванням технології, - це смарт-хаус. Не дивно, адже концепція його застосування близька кожному: розумний будинок робить побут комфортнішим, упорядкованим. Система здатна стежити за безпекою житла, витратою води і світла, кліматом, контролювати стан проводки, автоматично робити прибирання. Допомагають в повсякденному житті і портативні розумні пристрої - ті, яких навчають перекладачі, фітнес-браслети, смарт-годинник. Те, як швидко і результативно будуть впроваджуватися інтелектуальні системи в наше життя, залежить від конкретних проектів і завдань.

Звичайно, штучний інтелект не застрахований від помилок і впливу зовнішніх чинників. Тому приймати важливі рішення і нести за них відповідальність, як і раніше буде людина, але за допомогою розумних машин і програм люди зможуть працювати швидше, а також зробити своє життя комфортнішим і безпечнішим. Поки це боязкі кроки, але вже через якихось 30 - 50 років фантастика стане реальністю, як це вже було не раз в історії людства. Сьогодні це відкриття молодих німецьких вчених з Мюнхена стало основою для вивчення всіх процесів пов'язаних з діяльністю людської пам'яті і всієї нервової системи. Люди отримали інструмент для експериментів над самою загадковою системою - головним мозком - і наблизилися до створення штучного інтелекту.

Отже, перш ніж реалізувати цю систему, варто ретельно її дослідити, щоб краще зрозуміти як ця нова технологія може бути використана проти нас в найближчому майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Резніченко О. Що може зробити зі світом штучний інтелект. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28891073.html>
2. Возняк С. Чи варто людству боятись штучного інтелекту. — Електронний ресурс. Режим доступу: https://24tv.ua/techno/chi_varto_lyudstvu_boyatis_shtuchnogo_intelektu_shho_dumaye_stiv_voznyak_n952437
3. Романченко В., Гора О. Що робити сьогодні, щоб роботи не замінили вас завтра? — Електронний ресурс. Режим доступу: <https://studway.com.ua/milovanov/>

КАРДАШ Софія

студентка I курсу,

спеціальності “Менеджмент соціокультурної діяльності”

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

СЛАБКИЙ ТА СИЛЬНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

Сьогодні ми знаходимося на етапі становлення чергової хвилі технологічної революції, і штучний інтелект став одним із ключових гравців на цій арені поряд із самою людиною. Майбутнє настає швидше, ніж ми встигаємо до нього пристосуватися, залишаючи багато речей за межами нашого розуміння. Але сучасна цивілізація вчиться і адаптується. Ми не можемо залишитися за бортом цих важливих подій. Що ж таке штучний інтелект сьогодні? Два слова, які постійно на слуху, на язика і на виду – як у тих, хто дійсно усвідомлює важливість практичних досягнень інноваційного інжинірингу, так і у тих, хто ще не оцінив їх значення в принципі.

Але, перш за все, – це вже частина нашої реальності, яку ми зобов’язані прийняти. Не тому, що технології не залишають нам іншого вибору, а тому, що вибір, зроблений на їхню користь, може бути усвідомленим, якщо ми будемо розуміти їх цільове призначення. Можливості штучного інтелекту не обмежуються лише розвагами та дискусіями.

Сьогодні у жодній із ключових сфер діяльності людини не залишилося лазівки, куди б не проникали інтелектуальні технології. Звучить парадоксально? Або лякаюче? Одні захоплюються розумними машинами, коли думають, що їх можна навчити більшому, аніж вміє сама людина. Інші

ставляться до них насторожено, не маючи розуміння того, що вони не заважають кожному з нас залишатися самим собою. Наше суспільство налаштоване вкрай суперечливо, і прийшов час переглянути своє ставлення до того, що вже давно стало не просто трендом, а вкоріненою тенденцією, яка визначає майбутнє. Штучний інтелект – поняття, яке не може бути розмитим. Але, відповідно до нашої експертної оцінки, є таким для багатьох користувачів. Його до сих пір вживають неусвідомлено, віддаючи данину моді, або з обережністю, намагаючись себе убезпечити.

Створюючи Інформаційну платформу, ми ставимо перед собою завдання інтелектуалізувати знайомство користувача з розумними технологіями, здатними змінити життя кожної людини. Інформованість – потужний інструмент суспільства, яке здатне мислити і готове зробити впевнений крок назустріч новим можливостям. Наші дослідження даного напрямку роботи показують значне зростання попиту на інтелектуальні розробки вже у найближчі кілька років. Чи станемо ми відмахуватися від того, що, по суті, є засобом для досягнення багатьох цілей і рішень ряду нагальних задач? Ми багато чого не розуміємо, але ми вчимося – все людство вчиться. І те, що ми говоримо про штучний інтелект сьогодні, в кінцевому рахунку визначить те, на що він буде здатний вже завтра.

У філософії штучного інтелекту є поняття слабкого і сильного ШІ. Слабкий ШІ — це все, про що ми говорили вище: така система може виконувати різні інформаційні завдання, визначені людиною. Крім того, людина повністю налаштовує роботу цієї системи, стежить за ходом виконання робіт, контролює стан апаратного забезпечення тощо. Сильний ШІ передбачає, що комп'ютер не тільки обробляє інформацію, а й

розуміє її сенс. Наприклад, якби згадана Apple Siri могла спілкуватися з користувачами не тільки за своїми алгоритмами і набором заданих команд, а вести розмову на загальні теми і хоча б імітувати міркування — вона була б сильним ШІ. Відрізнити сильний ШІ від слабкого можна за допомогою тесту Тюринга. В середині минулого століття англійський математик Алан Тюринг запропонував простий експеримент: чи зможе людина визначити, з ким вона спілкується, — з іншою людиною або з комп'ютером. Якщо людина думала, що спілкується з іншою живою людиною, але насправді її співрозмовником був комп'ютер — такий комп'ютер пройшов тест Тюринга і вважали сильним ШІ.

Так, у деяких випадках машинам дійсно вдавалося проходити тест Тюринга і люди не могли відрізнити їхні відповіді від відповідей живих людей. Але, це не означає що зараз існує сильний ШІ. Інтелектуальні системи дійсно можуть розуміти сенс інформації і вводити її в контекст, але навіть це вони роблять на основі закладених у них алгоритмів і масиву раніше оброблених даних. Поки не існує жодного комп'ютера, який міг би розуміти інформацію так, як її розуміє людина. Наш сьогоdnішній ШІ — це все-таки слабкий або спеціалізований ШІ, який хоч і може обіграти вас у шахи, керувати автомобілем, розпізнавати обличчя, виконувати ваші запити, але все-таки не може замінити людину в будь-якій когнітивній роботі. Тому, на цьому етапі, розмови про те, що ШІ незабаром набуде свідомості, прийматиме рішення проти людської волі і взагалі поневолять людство — це не більше, ніж наукова фантастика.

Сьогодні нам радше треба боятися неправильної роботи інтелектуальних систем, які керують літаками, автомобілями, енергомережами або кардіостимуляторами. Президент

Microsoft Бред Сміт нещодавно попереджав, що нам вже зараз потрібно створити нову Женевську конвенцію, яка повинна обмежити розвиток автономних систем летальної зброї. Коли озброєний дрон стріляє по будь-якому об'єкту — це зовсім не прояв свідомості у ШІ, а дія алгоритму, який прописала людина, наділяючи машину правом вести вогонь на ураження. Незважаючи на це, багато країн, зокрема США, Китай, Ізраїль, Південна Корея, Росія та Великобританія, розвивають і використовують автономну зброю. Оскільки інтелектуальні системи на кшталт нейромереж працюють з інформацією — їх застосування актуальне в усіх сферах людської діяльності. Логістика транспортних перевезень, обслуговування медичної сфери, банкінг, фінансові операції, оптимізація промисловості, автономне водіння, інфраструктура міст, — це лише мала частка того, де можна застосувати і де вже застосовують різні нейромережі.

Так, подібні системи взяли на себе частину роботи людини. Навчена робототехніка може керувати літаками, розбирати юридичні справи, створювати журналістські тексти і навіть проводити медичні операції. Звісно, все це поки лише перспективні сфери для повного застосування ШІ, і їхня діяльність все одно строго контролюється людиною. Реальне застосування, скажімо, нейромереж актуальне в рутинній роботі, яка пов'язана з обробкою інформації. Через створення інтелектуальних систем можна оптимізувати роботу багатьох офісних співробітників, клерків, секретарів, бухгалтерів, аудиторів, поштових службовців тощо. Загалом, всі, хто зараз займається документообігом, математичними підрахунками, збором і обробкою інформації мають бути готові до того, що

вже завтра їхнє місце займе залізяка, якій не потрібен відпочинок і соцпакет.

Втім, не варто боятися, що роботи знищать усі професії і заберуть роботу у людей. Нам, як і раніше, потрібні аналітики, фахівці з маркетингу, продажів, різні ідеологи, політологи, філософи, вчителі, юристи, — взагалі всі, хто може робити свою роботу краще, ніж комп'ютер. Не кажучи вже про творців цих комп'ютерів, вчених, інженерів, ІТ-фахівців, розробників ПЗ тощо.

Список використаних джерел:

1. Гурська М. Штучний інтелект і як ми стикаємося з ним щодня. —Електронний ресурс. Режим доступу:https://espreso.tv/article/2017/11/04/shtuchnyy_intelekt
2. Філософський енциклопедичний словник – Київ: Інститут філософії Григорія Сковороди НАН України: Абрис, 2002. – 306 с.
3. Чубатюк Ю. Штучний інтелект і людина. Платформа Електронний ресурс. Режим доступу:<https://www.everest.ua/ai-platform/dumka-avtora/>

СОКАЛЬСЬКА Лідія

студентка 1 курсу

спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

ПРОБЛЕМА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МАЙБУТНЄ ЛЮДСТВА

Останнім часом дедалі частіше відбувається обговорення питань, пов'язаних з функціонуванням штучного інтелекту та потенційних загроз, які він несе. Багато хто згадує художній фільм «Термінатор», в якому розповідається, як розумні машини захопили світ. Таке бачення більше пов'язане з науковою фантастикою, ніж з реальністю, але штучний інтелект вже становить загрозу, хоча вона поки що значно відрізняється від тієї, що представлена в фільмі.

У найближчому майбутньому штучний інтелект змінить світ. Частково ці зміни будуть позитивними та можуть принести користь людям у таких сферах, як охорона здоров'я, транспорт, поліпшення планування міського простору, але водночас вони можуть бути серйозною загрозою, зокрема в руках терористичних та злочинних груп.

Сьогоднішній штучний інтелект називають слабким AI, оскільки він здатен виконувати обмежену кількість завдань, таких як розпізнавання обличчя, пошук в Інтернеті або водіння автомобіля. Кінцева мета вчених полягає в тому, щоб створити загальний AI, який також називають сильним AI, або AGI. Так званий слабкий AI може накопичувати знання лише у вузькій області і здатен перемагти людину в конкретних завданнях,

таких, як гра в шахи або вирішення головоломок. AGI, в свою чергу, може перемогти людину при вирішенні будь-якої задачі. Хоча до створення AGI все ще далеко, проте, на думку деяких дослідників, цього ніколи не відбудеться, оскільки потенційною загрозою може стати навіть слабкий AI.

Завдяки обчислювальній потужності комп'ютери перемагають людину не тільки під час гри в шахах, але і в таких іграх, як Go, які вимагають прийняття рішень на основі «інтуїції» та «досвіду», а не просто здатності логічно мислити.

Штучний інтелект підтримує нас у повсякденному житті, завдяки чому ми часто маємо змогу уникати докладання зусиль і перестаємо щось вимагати від себе. Ми добровільно довіряємось машинам і некритично віддаємо в їхні руки своє життя та конфіденційність, вважаючи, що в цьому немає нічого поганого. Ми керуємо автомобілями, які потребують від нас мінімум навичок, використовуємо смартфони та веб-сайти замість книг. Щодня людина починає виконувати одні й ті самі дії, перестає критично ставитися до себе і навколишнього світу, вбиває в собі прагнення до пізнання, повільно стаючи чистим споживачем.

Всесвітньо відомі вчені та бізнесмени давно попереджають про загрози з боку штучного інтелекту. Елон Маск, творець Tesla і PayPal, заявив, що змагання, яке має на меті здобуття переваг в галузі штучного інтелекту, ймовірно, завершиться Третьою світовою війною. Відомий британський фізик Стівен Гокінг попереджав, що нестримна і нерегульована розробка штучного інтелекту може призвести до створення нової форми життя, яка замінить людей. Раніше Гокінг передбачив, що розвиток штучного інтелекту може призвести до знищення людства, і люди повинні знайти шлях до швидкої

ідентифікації ризиків, пов'язаних з AI, перш ніж вони вийдуть на рівень, який загрожуватиме цивілізації.

У контексті загроз, що виникають з боку штучного інтелекту, найчастіше згадують автономні системи зброї, які зможуть обирати та ліквідувати цілі без згоди людей. Саме в цьому контексті з'являється бачення автономних машин, які можуть повстати проти людей і розпочати проти них війну, як у фільмі «Термінатор». Збройні сили Сполучених Штатів Америки, Китаю та Росії інтенсивно працюють над використанням штучного інтелекту для поліпшення боєздатності своїх військ. Американці експериментують з автономними підводними човнами, які можуть відстежувати ворожі плавзасоби на відстані тисячі миль, а китайці продемонстрували інтелектуальні алгоритми для управління ескадрильою безпілотних літальних апаратів. Хоча ще далеко до втілення в життя сценарію, подібного до фільму «Термінатор», Організація Об'єднаних Націй і Human Rights Watch апелюють до політиків з усього світу із закликом ухвалити договір щодо ліквідації зброї, наділеної штучним інтелектом. Такі заклики можуть бути ефективними. Наприклад, співробітники Google змусили компанію вийти з проекту Maven, який передбачав тісну співпрацю з Пентагоном у розвитку штучного інтелекту.

Загрози, пов'язані з штучним інтелектом, також можуть підірвати соціально-економічний порядок в сучасному світі. Інтелектуальні машини, що замінять нас у майбутньому, збільшать соціальний поділ на касти: зокрема на професії, що потребують високих знань і навичок та на робітників, праця яких автоматизована. Політикам доведеться відповісти на цей виклик і якось дати раду з масами безробітних. Вищезгадані

загрози, пов'язані зі штучним інтелектом, справа 10-15 років. Однак це зовсім не означає, що в даний час або в найближчому майбутньому нам не доведеться стикатися із загрозами, які виходять від штучного інтелекту. У доповіді під назвою «Злочинне використання штучного інтелекту: прогнозування, попередження і пом'якшення наслідків» (The Malicious Use of Artificial Intelligence: Forecasting, Prevention, and Mitigation) автори представляють потенційні ризики, які можуть виникнути в результаті використання штучного інтелекту в недалекому майбутньому. Вони відзначають, що, перш за все, ця технологія значно зменшить витрати на кібератаки, надаючи злочинцям можливість автоматизувати діяльність, яка раніше вимагала наявності людини-виконавця.

Гарним прикладом є spearphishing, де шахраї намагаються належним чином підготувати повідомлення, щоб жертва вважала його правдивим. Це вимагає ретельного пошуку інформації про жертву в соціальних мережах, оскільки створене фальшиве повідомлення мусить максимально нагадувати реальне. Штучний інтелект зможе автоматично виконувати такі дії, знаходити інформацію про жертву, а потім генерувати фальшиві повідомлення. Можна також уявити собі чат-ботів, які настільки реалістично наслідуватимуть людей, що зможуть вдавати найкращого друга. Наприклад, під час звичайного діалогу вони можуть запитати про логін та пароль. Фішинг вже зараз являє собою дуже небезпечний інструмент, який часто використовують хакери. Він спричинив величезній витік даних з iCloud в 2014 році та викрадення повідомлень з електронної пошти Джона Подеста — голови передвиборчого штабу Гіллари Клінтон.

Штучний інтелект також додасть нові виміри до існуючих загроз. Наприклад, AI не тільки зможе дуже легко і швидко генерувати фальшиві тексти та повідомлення електронної пошти, але також в простий спосіб створюватиме фальшиві аудіовізуальні записи. Було проведено успішні експерименти, під час яких штучний інтелект через кілька хвилин прослуховування міг ефективно імітувати голос. Протягом наступних 5 років такі можливості можуть бути загальнодоступними, що надасть злочинцям великі можливості.

Використання штучного інтелекту також може зміцнити вже існуючі негативні практики. Фальшиві відеоролики та записи можуть використовуватися для політичного маніпулювання та пропаганди, але штучний інтелект також можна застосовувати для більш ефективного спостереження. Такі речі вже відбуваються в Китаї, де для контролю за мусульманською уйгурською меншиною використовуються системи розпізнавання обличчя та камери для спостереження за людьми. У даному випадку штучний інтелект може полегшувати категоризацію людей через їхню поведінку, обравши ту групу, яка являє собою потенційну загрозу. У майбутньому подібні системи в більшому масштабі будуть запроваджуватись в авторитарних державах, але і демократичні країни можуть використовувати їх для більш розгалуженого стеження за громадянами.

Штучний інтелект також може використовуватись терористами. Наприклад, цілком можливий сценарій, коли терористи приховують бомбу в роботі-прибиральнику та проводять його до будинку міністерства. Потім вони можуть використати автоматичні системи керування, що дозволить роботу-прибиральнику наблизитись до певного політика і

привести в дію вибуховий пристрій. Тому вже зараз терористи цікавляться новими технологіями та устаткуванням на основі штучного інтелекту та вбудованими автоматичними функціями, такими, як відстеження.

Вже доходило до використанням алгоритмів штучного інтелекту зі злочинною метою. Технологія заміни обличчя була використана для створення так званих Deepfakes, де обличчя голлівудських зірок були вставлені в порнографічні фільми без їхньої згоди. У майбутньому це може застосовуватись для шантажу людей з метою вимагання з них грошей. Проте поки що немає жодного підтверженого випадку. На щастя, інтернет-платформи дуже швидко заборонили такий вміст, що фактично перешкодило його поширенню. Безсумнівно, це вселяє оптимізм. Як показують вищенаведені приклади, штучний інтелект вже зараз створює ризики для безпеки, а в майбутньому подібні загрози лише зростатимуть.

Список використаних джерел:

1. Кухаренко Роман «Співіснування людини та штучного інтелекту» / Кухаренко Роман. — [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.global-analityk.com/аналітика/співіснування-людини-та-штучного-інт/>
2. Глибовець В., Олецкий О. Штучний інтелект / Глибовець В., Олецкий О. - Київ: Киво-Могилянська академія, 2002. – 210 с.

ІВАЩЕНКО Станіслав

студент 4 курсу

спеціальності «Культурологія»

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ, СВІДОМІСТЬ, ВЛАДА: ЗВОРОТНА СТОРОНА МІМЕЗИСУ

Штучний інтелект подібний до людського розуму. У зазначеній розвідці ми пропонуємо класичний семіотичний підхід до аналізу штучного інтелекту як філософсько-антропологічної та знакової проблеми. Виходячи з природи іконічного знаку, можна стверджувати, що інтелект машини як вияв Символічного зберігає подібність із структурою людського мозку (подібно до знаменитого прикладу з мозком та горіхом у Ч. Пірса), відтворюючи одночасно притаманну для мислення людини гетерогенність й ризомність, пов'язані з горизонтальною розпорошеністю думок і повідомлень, та лінійність й раціональність, які відповідають за вертикальний контроль. Міметичний принцип побудови розуму технології, з одного боку, залишає нам надію на оптимістичне майбутнє: адже людський розум – недосконалий, він не зможе створити супер-досконалу машину, яка перейме владу над суб'єктом, бо повторюватиме за ним усі похибки свідомості. Саме мімезис з точки зору феноменологічної естетики є ознакою симулятивності штучного інтелекту, його вторинності як копії.

Але існує і зворотна сторона мімезису технократичної епісистеми. Її особливість – в тому, що штучний розум здатний думати та обчислювати набагато швидше за людський.

Калькулятори, комп'ютери, гаджети, роботи – це все є штучним інтелектом, з яким кожен день взаємодіє людина. Біологічне тіло та комп'ютерний розум створюють один інтерфейс, кожен штучний людиноподібний розум має свою функцію (той же вчитель в школі).

Однак людський розум, як і машина, програмується. Ніщо не заважає запрограмувати машину так, щоб за її інтелектом лишилася лише суворо раціоналістична функція, у той час як похибки емоцій, почуттів, сумнівів будуть видалені, кастровані. Ми вже маємо травматичну реальність цієї редукції, навіть поза межами тотальної роботизації, у банальних прикладах риторики влади і пропаганди. Промови політиків, тренди в фільмах та серіалах, меми ЗМІ, споживацькі відносини між людьми і т.д. – все це впливає та «програмує» людську свідомість, роблячи з людей щось на кшталт кіборга. Але людина – не робот! Вона здатна мислити, вона здатна обирати, вона здатна відчувати і чинити спротив. І неважливо, що намагаються нав'язати її свідомості, не важливо як її намагаються запрограмувати, якщо людина здатна керувати своєю свідомістю, її не запрограмуєш, бо завжди залишається незаймана частина самості, прихована в позасвідомому, – на відміну від штучного інтелекту. Якраз штучний інтелект передбачає резекцію мандрівного надлишку критичності і нетотожності, яку завжди передбачає суб'єктивність. Більше того, штучний інтелект і є таким чистим «позасвідомим», побудованим за чіткою символічною структурою розрахунку.

Отже, зворотною стороною мімезису і перехід від свідомості та позасвідомого як моделі розробки програми штучного інтелекту, з якої видаляється «зайвий» надлишок. Тоді технолога із засобу (розширення можливостей тіла

людини) стає самоціллю і перетворюється на детермінанту людської діяльності. Але в світі, де ще існує моральність, не людина повинна служити штучному інтелекту, а навпаки. Так само, як і не людина повинна служити владі, а влада повинна служити людині. Однак влада не те, що не служить людям, вона використовує їх, їхні знання та навички заради маніпуляції та контролю над людьми та світом, для свого фінансового та матеріального забезпечення. За допомогою тих же фінансів ринок може купувати владу у своїх цілях. Зрощування штучного інтелекту з владою буде означати торжество повного панування над людиною.

Природно, що майбутнє абсолютного контролю тривожить футурологів скептично-реалістичного спрямування. Як писав відомий ізраїльський дослідник Ю.Н. Харарі у своїй статті про штучний інтелект: «Я хочу щоб кожен науковий розум подумав, перш ніж створювати свій винахід, чи не скористається ним влада, заради своєї егоїстичної вигоди та наживи?» [2]. Якраз таки влада повинна контролювати, щоб новітні технології не давали змогу, дізнатися про конфіденційні дані користувача, такі речі, як його геолокація і т.д., особисті дані також повинні бути конфіденційними. Інакше ж, світу загрожує майбутнє, про яке пише Славој Жижек: «Щоб лібералізм мав сенс, «Я» повинне мати один голос, тому що, якщо у мене - більше, ніж один автентичний голос, як я буду знати, яким голосом користуватися в виборчій дільниці, в супермаркеті і на ярмарку наречених? Але в той момент, коли в нашому розпорядженні виявляється система, яка реально мене краще знає, буде скоріше нерозумно залишати будь-якої авторитет в руках залишків «Я». Ліберальні звички типу

виборів перетвориться на анахронізм, тому що Google виявиться в стані краще представляти мене, ніж я сам» [1].

Таким чином, ми виявили, що небезпека полягає не у самому штучному інтелекті, а в його тлумаченні. Якщо штучний інтелект – це копія свідомості людини і повторює за нею її помилки, він так і залишається зручним механічним протезом: варто під'єднати робототехніку до кінцівки, щоб почати керувати протезом за допомогою власного мозку. Однак погано буде, якщо штучний інтелект, порушуючи мімізис, з копії перетвориться на первинний зразок, з засобу – на самоціль, з моделі свідомості – на модель позасвідомого і зіллється з владою: тоді вже людську свідомість «приєднають» до «ідеальної» машини. Навіть, якщо це дасть людині змогу мислити швидше, створювати кращі ідеї та приймати кращі рішення, це також дозволить нею керувати, маніпулюючи, та знищити просто на місці, в одну мить, в будь який момент, якщо самість почне пручатися.

Взаємодія між людиною та штучним інтелектом можлива, однак влада повинна контролювати, щоб це не приносило шкоди людству, та сама не зловживати електронними ресурсами. Машина повинна служити людині, а не маніпулювати нею.

Якщо ж ми припускаємо необхідність та можливість «сильного штучного інтелекту», то він вже не є машиною або інструментом. В контексті метаантропологічної теорії штучного інтелекту Н. Хамітова і С. Зобіна це вже *індивід зі штучним інтелектом*; а, отже, маніпуляція неможлива і у відносинах з таким індивідом [3].

Список використаних джерел:

1. Жижек С. Дигитализация и искусственный интеллект: Конец человечества / Славој Жижек; [Електронний ресурс]. – URL:

https://mnenia.zahav.ru/Articles/9550/digitalisacia_i_iskusstvennyi_intellekt?fbclid=IwAR3MBqbTqEwvvg4ufhm63rszA_qKv6tSywZ_VImxLRuATaUDEsuMnyASbTdos

2. Харари Ю.Н. В будущем человеку придется заново изобретать себя каждые десять лет / Юваль Ной Харари [Електронний ресурс]. – URL:

[https://mnenia.zahav.ru/Articles/12499/uval_noi_harari_cheloveku_pridetsa_zanovo_izobretat_sebya?fbclid=IwAR1pKQBHumAe615wZYs2-XfWTzj8PcLwjHa_PvMLJDiFiKoioDREisHPR2E\)](https://mnenia.zahav.ru/Articles/12499/uval_noi_harari_cheloveku_pridetsa_zanovo_izobretat_sebya?fbclid=IwAR1pKQBHumAe615wZYs2-XfWTzj8PcLwjHa_PvMLJDiFiKoioDREisHPR2E))

3. Хамитов Н., Зобин С. Метаантропология как теория эволюции сильного искусственного интеллекта: проблема новой экзистенции и новой культуры // Людина. Екзистенція. Культура. Підхід філософської антропології як метаантропології: збірник наукових праць / За редакцією Н. Хамітова і С. Крилової. – К.: КНТ, 2020. – с. 193–209.

Асоціація Філософського Мистецтва пропонує книги.
Будь-ласка, телефонуйте: 097 195 87 55.

Н.В. Хамітов

САМОТНІСТЬ

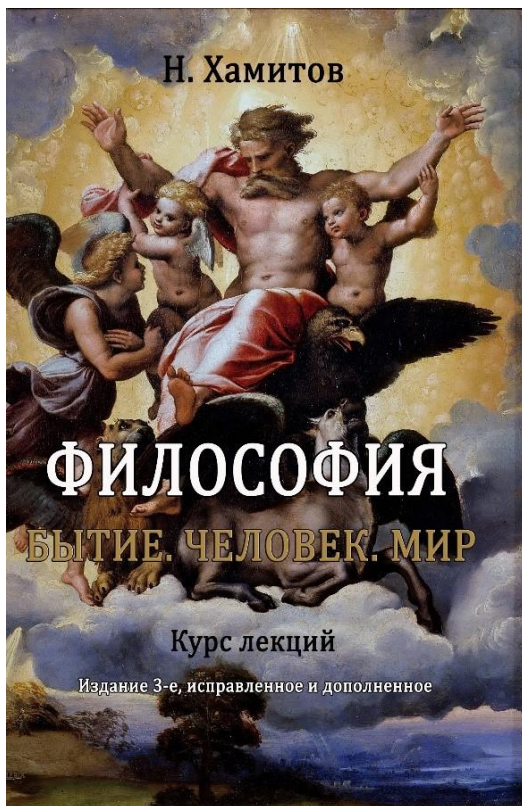
у людському бутті

досвід метаантропології

Що є самотність? Чи завжди вона є стражданням? Що таке зовнішня та внутрішня самотність? Чи є різниця чоловічої та жіночої самотності? У своїй книзі автор відповідає на ці питання, створюючи оригінальну методологію для осягнення феномену самотності. Вона визначається як **метаантропологія** – вчення про екзистенціальні виміри людського буття та умови особистісного виявлення і комунікації у цих вимірах.

Для науковців, студентів, аспірантів, всіх, хто цікавиться проблемами особистості.

Этот курс лекций в 3-м, исправленном и дополненном издании, без сомнения, привлечет студентов, аспирантов, преподавателей и ученых — в ясной, образной форме автор рассуждает о фундаментальных проблемах философии. Н. Хамитов предлагает новую парадигму философии человека — **метаантропологию** — учение о человеческом бытии в обыденных, предельных и запредельных проявлениях мужского и женского.

Это учение стало основой **актуализирующего психоанализа**, а также **андрогинанализа** — метода изучения и глубинной коррекции отношений мужчины и женщины.

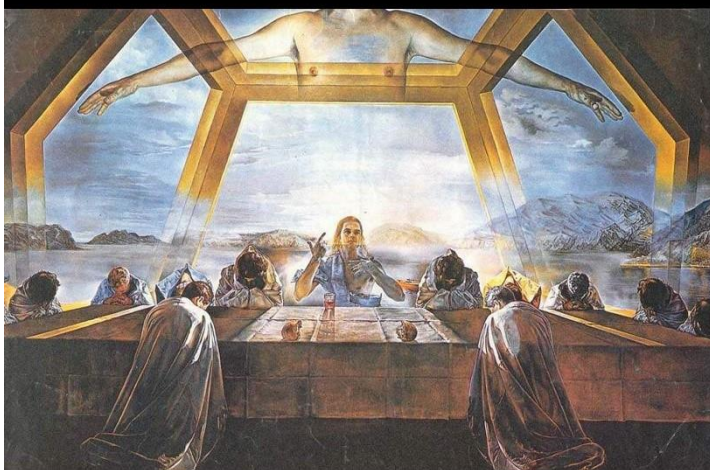
Курс лекций будет интересен специалистам самых разных областей: философам, психоаналитикам, психологам.

Однако книга рассчитана и на более широкий круг читателей, ибо в ней раскрываются темы одиночества и любви, смерти и бессмертия, страдания и смысла жизни — всего того, с чем человек любого возраста сталкивается ежедневно и что глубинно волнует каждого из нас...

Н.В. Хамітов

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

актуальні проблеми

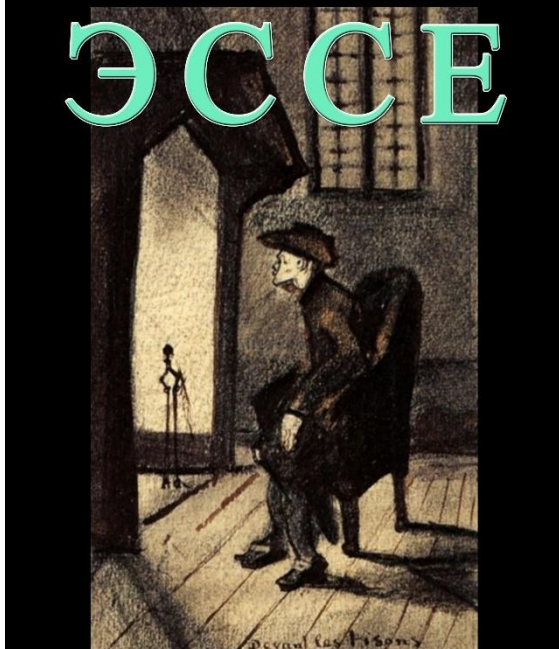
**Від теоретичного до
практичного повороту**

Автор починає монографію з осмислення методологічних проблем сучасної філософської антропології, і, окресливши власну методологію, показує, як вона працює у вирішенні як загальних теоретичних проблем цієї царини філософського знання, так і проблем, що стосуються теперішнього українського контексту – переходить від теоретичного до практичного повороту.

Для науковців, студентів, аспірантів, всіх тих, хто цікавиться проблемами філософської антропології.

Н.В. Хамитов
**ФИЛОСОФСКО-
АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ**

Э С С Е

В сборник эссе доктора философских наук, писателя и практикующего психоаналитика Н.В. Хамитова вошли эссе разных лет, объединенные экзистенциальной проблематикой – смысла жизни, смерти и бессмертия, отчуждения и понимания, одиночества и любви, перспектив эволюции человека и человечества. Исследователь творчески осваивает особый жанр – «философско-антропологическое эссе», в котором осмысление природы человека и ее коллизий пропущено через уникальность авторского опыта и переживания мира.

Для студентов, аспирантов, преподавателей, ученых и всех тех, кого интересует духовный и душевный мир человека, возможности его понимания и развития.

Н. Хамітов, С. Крилова
ФІЛОСОФСЬКИЙ
СЛОВНИК
Людина і світ

У цій книзі авторам вдалося визначити найважливіші філософські терміни цікаво і лаконічно.

Тому «Філософський словник» відомих в Україні та за кордоном докторів філософських наук, професорів Назіпа Хамітова і Світлани Крилової буде корисним для самих різних категорій читачів: від школярів старших класів, що вивчають предмет «Людина і світ», абітурієнтів і студентів до аспірантів, викладачів і вчених, а також для всіх тих, хто шукає відповіді на вічні філософські питання.

Н.В. Хамитов

Искусство как разрешение противоречий жизни

Основания философской арт-терапии

У книзі мистецтво постає тією силою, що здатна звільнити від буденності й граничності у людському бутті, виводячи у нову реальність. Можливість такого звільнення укорінена у здатності мистецтва чуттєво-образно розв'язувати суперечності життя. Такий підхід дозволяє по-новому подивитися не тільки на художню творчість, але й на феномени міфології та релігії.

Автор пропонує поняття філософського мистецтва, яке духовно вирішує основне протиріччя свого часу і вічні трагічні протиріччя людського буття, а також обґрунтовує можливість філософської арт-терапії, яка постає практикою вільних трансформацій світогляду.

Н. ХАМИТОВ

Люди тоски и люди скуки

*Издание 5-е,
дополненное и
переработанное*

Книга известного философа, писателя и психоаналитика Назипа Хамитова «ЛЮДИ ТОСКИ И ЛЮДИ СКУКИ» посвящена разгадке тайны одиночества и совместимости мужчины и женщины. Автор предлагает оригинальное решение проблемы, впервые в истории психоанализа выделяя типы людей тоски и людей скуки. Проникая в глубины их жизненных миров, он прогнозирует отношения между ними.

Издание 5-е, дополненное и переработанное, в него вошли новые главы: «Человек тоски как человек переживаний, человек скуки как человек впечатлений» и «Интернет».

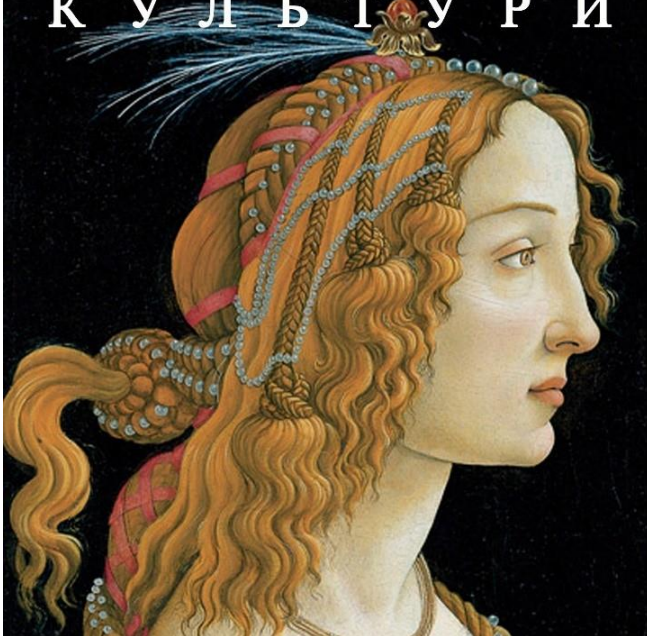
Кіно і телебачення мають велику сугестивну властивість і, в прямому сенсі, «зачаровують» глядача поліфонічністю засобів зображувальної та звукової виразності. Адже кожен кінофільм чи теле-проект являє собою окремий світ, що демонструє на екрані людське життя у концентрованому вигляді. Кіно і телебачення не лише примушують плакати або сміятися, спостерігаючи за життєвими ситуаціями героїв, а й закликають до близького співпереживання людській долі.

На основі філософської школи метаантропології авторка розробляє оригінальний підхід екранної метаантропології, і розглядає кіно і телебачення в буденних, граничних і метаграничних – позамежних проявах. В результаті маємо «попкорнове» кіно і телебачення, кіно «самовираження» і «неформатне» телебачення, а також філософське кіно і телебачення.

Отже, екранні мистецтва можуть як принижувати людину, укорінюючи її у буденності, так і актуалізувати її душевне та духовне пробудження. У найвищих своїх проявах кіно і телебачення стають дивовижною арт-терапією, здатною впливати на долю.

Для студентів, аспірантів, викладачів, вчених, – всіх тих, хто цікавиться проблемами впливу мистецтва на розвиток особистості людини.

Світлана Крилова
КРАСА ЛЮДИНИ
в життєвих практиках
КУЛЬТУРИ

Автор вважає, що у відомому вислові Ф. Достоєвського «Краса врятує світ» не випадково використовується слово «світ», а не просто «людина». Краса повинна врятувати світ як міжособистісну комунікацію, культурну спільноту людей. Така постановка питання робить феномен краси фундаментальною проблемою не лише естетики, а й філософської антропології, філософії культури, етики та соціальної філософії. Усе це є особливо актуальним для сучасного ринкового суспільства, в якому краса підміняється гламурністю. Дослідниця аналізує красу людини в життєвих практиках культури в усій її цілісності – від тілесної краси до краси світогляду особистості, її вчинків і відносин у сім'ї та суспільстві.

Монографія буде актуальною для студентів, аспірантів, викладачів та вчених, а також усіх тих, хто шукає відповіді на питання про сенс і призначення краси людини. Видання 2-е, перероблене і доповнене.

ЛЮДИНА. ЕКЗИСТЕНЦІЯ. КУЛЬТУРА

КОНТЕКСТИ ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ,
ПСИХОАНАЛІЗУ, АРТ-ТЕРАПІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ

Підхід філософської антропології як метаантропології

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

**III та IV Всеукраїнських
науково-практичних конференцій,**

**що проводять
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ,
ЛАБОРАТОРІЯ МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТУ ФІЛОСОФІЇ І СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВА
НПУ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

У збірнику наукових праць розглядаються питання екзистенціального розкриття людини через переживання самотності й любові. Також аналізується екзистенціальна суперечливість людини: альтруїзм, егоїзм, нарцисизм. Значне місце займає розробка методологічних засад дослідження в контексті школи філософської антропології як метаантропології.

С.І. ПИРОЖКОВ, Н.В. ХАМІТОВ

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНИ: ВІД ПОТЕНЦІЙ ДО НОВОГО СВІТОГЛЯДУ І БУТТЯ ЛЮДИНИ

Автори ставлять і вирішують проблему винайдення ефективної методології осягнення країни як суб'єкта історії та геополітики. Вони розробляють методологію метаантропологічного потенціалізму, що дозволяє зрозуміти реальні можливості країни для створення її гуманістичного цивілізаційного проекту, який сприятиме гідній самореалізації людини.

Наукове видання

ЛЮДИНА І ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

**Підхід філософської антропології
як метаантропології**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

За редакцією

доктора філософських наук, професора,
завідувача лабораторії метаантропологічних досліджень
Факультету філософії і суспільствознавства

НПУ імені М. Драгоманова

Назіпа Хамітова,

доктора філософських наук, професора,
завідувачки кафедри культурології та філософської антропології
Факультету філософії і суспільствознавства

НПУ імені М. Драгоманова

Світлани Крилової

Оригінал-макет – Асоціація Філософського Мистецтва

Підготовка тексту до друку

Л. Шкіль, Л. Тігаренко

Підписано до друку 10.10.2020. Формат 60x84 1/16

Ум.друк.арк. 10.2. Папір офсетний.

Друк офсетний. Тираж 1000 прим.

ТОВ «КНТ» Тел.(099)555 19 80

E-mail:knt2012@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 581 від 03.08.2001.